

4.

СЕДАМ СВЕТИХ ТАЈНИ

„И по општем признању тајна побожности је велика: онај који се јави у телу, би оправдан у Духу, показа се анђелима, проповеди се многобошцима, свет у њега поверова, би узнет у слави.“

Прва посланица Тимотеју 3:16

Према учењу Православне цркве, Господ је осмислио да човеково спасење оствари тако што ће предати људима одређени број сакрамената тј. светих тајни, које би они требали да врше и да их се придржавају. Управо оне (свете тајне) представљају једини начин за задобијање спасења и вечног живота. Ево шта о томе читамо у једном православном уџбенику веронауке:

„Сав свет лежи у злу“, констатовао је још врло давно љубљени апостол Христов, св. еванђелист Јован (Јов. 5, 19). У том свету зла човек се налази као у бунару, на његовом дну, одакле вапије за спасењем. Сам је немоћан да се својим силама спасе док му неко са врха бунара не спусти **конопац спасења** за који ће се он, својом вољом, оберучке ухватити. (...) Свете тајне Цркве Христове (православне) су онај „конопац“ који је Господ Исус Христос са небесних висина, из чисте и безграничне љубави према човеку, спустио у нашу долину плача да бисмо се ми, грешни људи, ухватили за њега и својим ослабелим силама, уз помоћ благодати Божје, изашли на светлост невечерњег дана Божјег.“¹

Ових светих тајни у Православљу има седам, а то су: крштење, миропомазање, причешће, покајање (тј. исповест), свештенство, брак и јелеосвећење. Лазар Милин о светим тајнама објашњава:

„Римокатолици имају такође свих набројаних седам светих тајни или сакрамената. Реформатори, Лутер и Цвингли, као и Калвин, свели су број светих тајни са седам на две, и то само крштење и причешће. Протестантски секташи, првенствено анабаптисти, а после и остали, избрисали су и те две свете тајне, прогласивши их за свештене обреде.“²

Дакле, према православнима, они и римокатолици имају „целокупну Божију благодат“ зато што се држе свих седам сакрамената, протестанти се придржавају само две, а протестантски секташи (како Милин назива и еванђеоске хришћане у Србији и свету) негирају светотајинство било којем чину од малопре поменутих. Пре него што будем детаљно, на темељу Светог писма, објаснио све појмове које православни називају светим тајнама, желим да одмах ставим до знања својим читаоцима да се учење о сакраментима у овом облику нипошто не заснива на Библији него у потпуности на

¹ Веронаука у кући, верско добротворно старатељство, четврто издање, Београд 1991. год. стр. 25. Нагласак мој.

² Лазар Милин, Црква и секте, стр. 299.

светом предању, тј. на учењу и тумачењима еванђеља од стране црквених отаца током векова.

Порекло учења о седам светих тајни у Источној цркви

Као што је познато сваком проучаваоцу православног учења, у Источној цркви је током векова постојало веровање, да постоје још неке свете тајне поред ових седам које се данас званично признају. Такав је на пример монашки постриг (сечење косе, тј. шишање монаха приликом ступања у монашки ред).¹ Ипак, под утицајем римокатоличке теологије, Православна црква је усвојила поменути број сакрамената. Ево шта о овоме казује Ernst Benz:

„За православље је карактеристично да не познаје строго одређивање броја седам за сакраменте. **Додуше, теологија Православне цркве касније, под утјецајем Римокатоличке цркве, преузела је број седам сакрамената.** Међутим, православље у начелу не познаје строго разлику између сакрамената и сакраментала, то јест црквених посветних чина, који нису у правом смислу сакраменти.“²

Овај аутор, такође, потврђује чињеницу коју заступају и еванђеоски хришћани („протестантски секташи“), а то је да се учење о светим тајнама развијало постепено, током многих векова, уз различита мишљења црквених ауторитета о њиховом броју, тако да се тек хиљаду и двеста година после Христовог вазнесења на небо дошло до догме о сакраментима какву данас затичемо у православном и римокатоличком хришћанству:

„На одређени начин цјелокупна је сфера Цркве ‘мистериогена’ те из своје каризматичне пуnine може увијек стварати нове мистерије. Док је у старој цркви одређивање канона књига Новог завјета било завршено у IV. столећу, фиксирање догме између V. и VII. столећа, поједностављење литургије у VII. столећу, **дотле број сакрамената још није био утврђен све до краја првог тисућљећа – што је у сваком случају знак стваралачке животности у овој свери.**

Један од великих учитеља Православне цркве, Дионизије Ареопагита (у VI веку после Христа, прим. И. С.), наводи у свом дјелу ‘О црквеној хијерархији’ *шест мистерија*: крштење, еухаристија, потврда, свећенички ред, посвећење монаха и официј за мртве. Црквени научаватељ Иван Дамашћански спомиње два столећа касније *само два сакраментата*: крштење заједно са припадајућом кризмом и еухаристију. **Тек на Лионском сабору 1274. године грчки су теолози, у поводу расправе о сједињењу с Римом, прихватили број седам сакрамената**, који је мало прије тога прихваћен у сколастичкој теологији Запада: крштење, потврда, еухаристија, покора, свећенички ред, женидба, болесничко помазање. И међу данашњим православним теолозима постоје многи који се не држе строго утврђених мистерија схемом од седам ‘сакрамената’, како их је назвала Ри-

¹ Више о овоме у поглављу под насловом: Православно монаштво.

² Duh i život Istočne crkve, str. 32. Нагласак мој.

мокатоличка црква, и који упућују на то да је много обухватнији опсег православних мистерија.¹

У управо цитираном и веома јасном наводу занимљиво је запазити и податак да је један од највећих православних теолога свих времена (поготово један од највећих и најзначајнијих теолога иконопоштовања), св. Јован Дамаскин, у овом погледу заступао много више протестантско него данашње православно гледиште – говорећи само о две свете тајне, крштењу и причешћу (вечери Господњој), а да су на списку Дионисија Ареопагита, два века раније, неке од данас признатих тајни биле изостављене а неке друге придодане – те да их је било укупно шест. Сматрам да су до сада наведене историјске чињенице више него довољне да докажу да се број „светих тајни“ не темељи на Христовом и апостолском учењу, већ на мишљењима црквених отаца и одлукама каснијих сабора, и то тако што је на крају крајева број од „седам сакрамената“ код православних преузет од, у то време анатемисане, Западне цркве.

Управо због тежине ових историјских аргумената, ми би данас могли да посумњамо и у тачност осталих навода православних што се тиче учења о светим тајнама. На почетку сам навео текст из „Веронауке у кући“ који нас уверава да је број од седам светих тајни установио Христос и послао нам их са небеса као својеврстан „конопац за спасавање“, а ми увидесмо да су тај конопац исплели црквени оци кроз векове, и на крају један његов крај задржали на Западу а други пребацили на Исток. Свето писмо ни на једном месту не помиње појам „светих тајни“ а поготово не у вези оних религијских чинова или радњи на које се овај назив примењује у традиционалном хришћанству Истока и Запада. Ипак, иако у Библији не налазимо спомињање „светих тајни“², неке тајне су ипак откривене. Шта нам апостоли казују о тајнама које се спомињу у Библији?

Тајне које су споменуте у Библији

У Светом писму се на више места налази записана реч „тајна“. Њена примена и контекст у којем се помиње су различити. Постоје људске и божанске тајне. Када се нпр. у Старом завету, у књизи о Судијама 3:19, или пак у Причама Соломоновим 25:9, помиње ова реч, она се односи једино на обичне људске тајне, тј. ствари које свако од нас поседује а не би желели да о њима сазна велики број људи. Ипак, у стиховима које ћу навести, лако се може увидети да су одређене чињенице или дешавања биле тајна за поједи-

1 Наведено дело, стр. 33. Нагласак мој.

2 Јевсевије Поповић износи мишљење да су одређење радње које су спроводили хришћани у првим вековима – за време прогонстава, назване „тајнама“ из разлога што се о њима није говорило јавно пред незнабошцима – који и онако не би исправно схватили њихово право значење. Из разлога што су хришћанска крштења, узимања вечере Господње и остале радње обављане на тајним хришћанским састанцима (у шумама, пећинама, катакомбама и сличним местима), из њиховог страха од прогонстава, могуће је да су и радње које су обављали, управо због тога, назване „светим тајнама“. Види код: Ј. Поповић, Општа црквена историја, том први, стр. 437.

не људе или читаве генерације. Постоје свакако и Божије тајне које никада од стране људи неће моћи бити схваћене у потпуности, као што су тајанственост и чудесност Божијег вечног постојања, Његове неограничене моћи и осталих многобројних величанствених особина:

„Јеси ли се ти први човјек родио? Или си прије хумова саздан? Јеси ли **тајну Божију** чуо и покупио у себе мудрост?“¹

„А кад би сам, питаху га за приче они који беху око њега с Дванаесторицом. И рече им: вама је дана **тајна царства Божијег**; а онима који су напољу све бива у причама, да ‘гледајући гледају и не виде, и слушајући слушају и не разумеју, да се не обрате и опроштено им буде’.“²

„Не желим, наиме, браћо, да вам остане непозната **ова тајна**, да не би мудровали по својој мудрости: један део Израиља је окорео – док не уђу сви многобошци, и тако ће се спасти сав Израиљ...“³

„А ономе који може да вас утврди по мом еванђељу и проповеди о Исусу Христу, по **откривењу тајне** о којој се вековима није говорило, а сад се јавила и кроз пророчка Писма...“⁴

„Да се њихова срца утеше и да сједињени у љубави дођу до свег богатства пуног разумевања, до познања **тајне Божије, Христа**, у ком је скривено све благо мудрости и знања.“⁵

„Ево вам казујем **тајну**: нећемо сви помрети, али ћемо се сви изменити, у моменту, у трен ока, кад затруби последња труба.“⁶

„Оданде читајући можете да разумете моје схватање у **Христовој тајни**, која у другим нараштајима није била обзнањена људским синовима као што је сада Духом откривена његовим светим апостолима и пророцима.“⁷

„‘Зато ће човек оставити оца и мајку и прионуће уз жену своју, и биће двоје једно тело’. **Ова тајна је велика**, а ја говорим мислећи на Христа и на Цркву.“⁸

„А жена беше обучена у порфиру и скерлет и позлаћена златом и драгим каменом и бисерима, држећи у својој руци златну чашу пуну гнусоба и нечистоте свога блуда, на челу јој пак беше написано име, **тајна: велики Вавилон**, мајка блудница и гнусоба земаљских. И видех жену како се опија крвљу светих и крвљу Исусових сведока. И зачудих се веома кад је видех.“⁹

Као што можемо да уочимо у горе наведеним стиховима, појам „тајне“ се углавном користи од стране библијских писаца приликом описивања учења о небеском царству, Христовој Цркви и васкрсењу мртвих. Такође, помиње се и будуће спасење израиљске нације као и настанак тајанственог Вавилона,

1 Књига о Јову 15:7-8. Нагласак мој.

2 Ев. по Марку 4:10-11. Нагласак мој.

3 Римљанима 11:25-26. Нагласак мој.

4 Римљанима 16:25-26. Нагласак мој.

5 Колошанима 2:2-3. Нагласак мој.

6 1. Коринћанима 15:51. Нагласак мој.

7 Ефесцима 3:4-5. Нагласак мој.

8 Ефесцима 5:31-32. Нагласак мој.

9 Откривење Јованово 17:4-6. Нагласак мој.

који према многим еванђеоским тумачима представља материјално богату и од Бога отпалу, не на Библији већ на људским предањима основану цркву, која је у име заштите правоверја кроз векове прогонила праве Исусове следбенике и брутално их убијала.¹ Али ипак, оно што је уочљиво у готово свим стиховима које сам навео јесте апостолско истицање да су ствари о којима су писали *биле* тајна (тј. биле су сакривене) људима у прошлим временима, али да су *престале бити тајном* од тренутка њиховог објављивања кроз Христово еванђеље. Дакле, да поновим још једанпут, крштење, вечера Господња, брак и остале „духовне институције“ које православни називају „светим тајнама“ се у Новом завету таквим не називају. Додуше, морамо да признамо да, очигледно, напред поменуте установе неким заиста још увек представљају „тајну“ и поред библијске јасноће, а из простог разлога њиховог неразумевања и сопственог духовног застрахења.

Прва од седам светих тајни коју ћемо проучити у овом поглављу јесте, наравно, света тајна крштења.

СВЕТА ТАЈНА КРШТЕЊА

„Спаситељ је рекао: „ако се ко не роди водом и Духом, не може ући у царство Божије“ (Јн. 3, 5). Пошто се Црква назива царством Божијим, а „рођење водом и Духом“ је крштење, то онда значи крштење је почетни акт човековог спасења.“²

Иако смо прилично детаљно обрадили учење о крштењу у претходном поглављу – износећи библијске аргументе да оно не представља „рођење водом и Духом“ те да није услов спасења, у овој целини бих желео да обратимо пажњу на још неке чињенице. Проучавајући ову „свету тајну“ и детаље из православног учења о крштењу које нисам споменуо до сада, постаћемо још више уверени у сву њихову чудноватост и противречност библијској објави. Поред веровања да крштење представља обавезан услов спасења (јер по речима православних, иако су три римска капетана имала велику веру у Христа – само је један био спасен – тј. само онај које је био крштен а то је капетан Корнилије из Дела ап. 10. гл.)³, у оквиру Источне цркве постоје још неке догме које су библијски неосноване. Наиме, изучавајући овај сакрамент и начин његовог обављања у традиционалном хришћанству Истока, уочићемо чињеницу да многи Срби, као и други православни народи, уопште нису крштени на правилан начин, те да стога њихово крштење и није пуноважно пред Богом (чак ни по православном обреду). Ево шта о правилном начину крштавања говори Лазар Милин:

„Правилан начин крштења је **само онај** који се врши **трократним погружавањем у воду** уз изговарање речи: „Крштава се слуга Божји (име) у име Оца – амин, и Сина – амин, и Светога Духа – амин. (...) То је био на-

1 Више о овој теми у поглављу: Црква која прогања.

2 Милин, Црква и секте, стр. 300.

3 Види у: Веронаука у кући, стр. 32.

чин крштења још од апостолског доба и Црква га чува до данас. *Изузетак* је био дозвољен само у два случаја. *Ако је неко болестан* па не може да уђе у воду него се крштава у кревету, онда може обливањем или прскањем. То су такозвани клиници, то јест они који су крштени лежећи у кревету. *Други изузетак је такозвано крштење у крви*. Ако неко, ко жели да се крсти, буде у томе спречен гоњењем, тако да погине за Христа пре него што се крсти водом и Духом, онда му се његово мучеништво урачунава као право крштење, јер је показао да може „испити чашу коју је и Христос испио“ (Мат. 20, 22). (...) То су права и правилна крштења: погружењем или крвљу. Црква је одувек практиковала крштење погружењем у воду, о чему између осталог сведоче и дубоке крстионице у старим храмовима. Међутим, на западу се постепено почело обављати крштење обливањем, или чак прскањем. **Црква** (Православна, прим. И. С.) **тај начин крштења не сматра правилним...**¹

У књижици „У шта верују православни хришћани?“ пише између осталог и следеће:

„У Православној Цркви крштење се обавља потпуним погружавањем у воду.“²

А владика Николај, наводећи једног древног црквеног оца, додаје:

„Ко није крштен, не може се спасити, изузев мученика који и без воде (крштења) крвљу задобијају Царство Божје“, каже св. Кирило Александријски.“³

Према управо наведеним изворима, према којима смо сазнали да је једини правилан начин крштавања онај који се врши трократним погружењем (уроњењем) у воду (а само у случају тешке болести обливањем или прскањем – и то у кревету болесника), да ли то значи да многи свештеници СПЦ у Србији не поштују ни своја канонска правила? Јер знамо да је највећи број Срба (а поготово од како је крштавање узело маха, од ‘90-тих година прошлог века) крштен обливањем воде на главу (и то бивајући сасвим здрав а не тешко болестан), на начин за који Милин тврди да га „Црква не сматра правилним“? Са друге стране, Милин и владика Николај помињу и „крштење крвљу“, иако такав појам не постоји нигде у Светом писму, нити се на њега на било који начин указује. У Библији су наравно забележени случајеви му-

1 Милин, Црква и секте, стр. 300-301. Нагласак мој. У наставку овог текста Милин објашњава да Православље ипак сматра „важећим“ и римокатоличко крштење обављено обливањем или шкропљењем (здравих особа као и клиника), уколико је извршено „у име Оца и Сина и Светога Духа“, тако да не крштава поново католике који су се преобратили у православну веру. Међутим, очигледно је да нам овај аутор казује да се у Источној цркви не би смео да спроводи овакав вид крштавања верника, већ само трократним уроњењем у воду – што се, опет, супроти са свим оним што се по питању крштења православних свакодневно дешава у њиховим верским објектима. Према великим православним каноничарима и теолозима из ранијих векова, Теодору Валсамону и Матији Властару, сваки онај ко није крштен троструким погружењем у воду треба да буде крштен поново, што значи да његово раније крштење и није било крштење у правом смислу. (Види у: Јудин пољубац, Светогорска православна мисија, Световазнесењски манастир Есфигмен, Београд 2004. стр. 279.)

2 У шта верују православни хришћани, Светило, стр. 7.

3 На истом месту, стр. 33.

чеништва због вере у Христа, какво је било нпр. убиство Стефана (Дела 7. гл.), апостола Јакова Зеведејевог сина (Дела 12. гл.) као и многих других безимених хришћана. Но, највероватније је да је највећи број њих у тренутку свога мучеништва већ био крштен водом на основу своје вере. А уколико се већ и десило да је неко био погубљен пре него што је био урођен у воду (што је свакако могуће), такав би свакако био спасен за вечност, али не због „крштења у крви“, већ због свог оправдања кроз веру у Христа Спаситеља.

Примери спасења некрштених особа

Свето писмо спомиње пример човека који је био спасен а да није искусио ни водено крштење, нити пак мучеништво ради Христа (крштење крвљу), већ је страдао као разбојник и злочинац. Реч је, свакако, о једном од разбојника који су били распети са Исусом на брду Голготи. Пре него што нешто више кажем о овом догађају, послушајмо шта је г-дин Милин рекао против овог аргумента еванђеоских хришћана, којим они желе да оправдају свој став о томе да крштење није неопходно за спасење:

„А како је раскајани разбојник приспео у рај, а није се претходно крстио? Значи крштење ипак није неопходни услов спасења – кажу баптисти.

Разбојников је случај специјалан, и Христос нам тај случај није ставио за пример као неко правило кога се мора сваки хришћанин држати. Добро је покајати се, али није добро чекати последњи тренутак као разбојник на крсту. Осим тога ако разбојник није примио „бању“ воденог крштења, *није примио ни од кога ни проповед еванђеља*, па би по баптистичком приговору требало онда рећи да се људи ето спасавају и без еванђелске проповеди. Ако из разбојниковог случаја изведемо закључак да крштење није услов спасења, као што то чине баптисти, *онда из истог случаја можемо извести закључак да ни проповед еванђеља није услов вере и спасења*, јер разбојнику нико није држао еванђелске проповеди. Зато разбојников случај треба оставити по страни као пример изузетно плодносног, заправо чудесног, деловања Божје благодати.¹

Дакле, по Лазару Милину разбојников случај је специјалан, јер, шта више, доказује да за спасење (тобоже по баптистичкој логици), није потребно ни проповедање о вери у Христа Спаситеља. Свето писмо наине јасно каже:

„Вера, дакле, потиче од проповеди, а проповед бива Христовом речју.“ (Римљанима 10:17).

Међутим, да ли уистину нико није проповедао овом разбојнику? Шта је било онда то што је у њему учинило окретање ка вери у задњим часовима живота? Истина је да је овај човек живео као безаконик и безбожник све до свога хапшења од стране Римљана. Такође, у првим часовима свога распећа он се ругао Христу заједно са другим распетим злочинцем и масом народа која се налазила у близини:

¹ Милин, наведено дело, стр. 306. Нагласак мој.

„Исто тако су говорили првосвештеници заједно са књижевницима и старешинама исмевајући му се: друге је спасао, себе не може да спасе; цар је Израиљев, нека сиђе сад с крста па ћемо веровати у њега. Уздао се у Бога, нека га сад избави, ако га жели; јер рече: Божији сам Син. *А исто тако га вређаху и разбојници распети с њим.*“¹

„Христос цар Израиљев – нека сиђе сад с крста, да видимо и поверујемо. *Вређаху га они што су били с њим распети.*“²

Међутим, како је време одмицало, нешто се десило у срцу овог човека. Иако је и сам био у врло незавидној позицији, у време када га је живот полагао напуштао, овај разбојник је, будући да је био Израиљац по националности, призвао у сећање све оно што је од малена слушао о јеврејском Месији – кога су најављивали многобројни старозаветни пророци. Пошто је Исусово деловање било јавно, за њега су знали становници не само читаве Јудеје, Галилеје и Самарије, већ и житељи незнабожачких области, Декаполиса, Сирије, Феникије итд.³ Иако неверан и неколико сати пре своје смрти, разбојник је увидео истину да је управо човек распет у средини, Исус из Назарета, онај Месија и Цар кога су Израиљци вековима очекивали. Ево како нас о овом догађају извештава еванђелист Лука:

„А један од обешених злочинаца хулио је на њега говорећи: зар ниси ти Христос? Спаси самога себе и нас. А други му одговори прекоревајући га: зар се ни мало не бојиш Бога – будући да си исто тако осуђен? И, ми смо праведно осуђени, јер примамо што наша дела заслужују; овај међутим није учинио ништа неумесно. И рече: *Исусе, сети ме се кад дођеш са својим царством.* А он му рече: заиста, заиста, кажем ти: данас ћеш бити са мном у рају.“⁴

Оно што јасно увиђамо јесте чињеница да је разбојник поверовао да је Исус небески Цар и Месија, говорећи: „сети ме се кад дођеш са својим царством“, и то у тренутку када су и сами апостоли били изгубили веру. Истина је, наравно, да разбојнику није нико проповедао док је висео на крсту, али је истина и то да се он очигледно сетио ранијих проповеди о будућем Месији које је чуо у јеврејским синагогама, које је некада био посећивао. Повезујући проповедана пророчанства која је чуо, са оним што је сагледао у више него благословеном животу а сада и распећу, на дрвени крст прикованог Галилејца, могао је да закључи само једно. Исус из Назарета јесте проречени Месија и Цар Израиља, Спаситељ који на себе преузима сва безакоња грешног света.⁵ Апостол Јован, у вези овакве вере појединца, изричито тврди у својој посланици следеће:

1 Ев. по Матеју 27:41-44. Нагласак мој.

2 Ев. по Марку 15:32. Нагласак мој.

3 Види нпр. у: Ев. по Матеју 4:23-25; 15:21-28. Дела ап. 26:26.

4 Ев. по Луки 23:39-43. Нагласак мој.

5 Пророчанство пророка Исаије, садржано у 53. поглављу његове књиге.

„**Свако, ко верује да је Исус Месија, рођен је од Бога** (...) Ово написах вама који верујете у име Сина Божијег, да знате – да имате вечни живот.“¹

Начин на који је, дакле, разбојник спасен није никакав „специјалан случај“ већ правило које говори о томе да се човек спасава пред Богом једино кроз веру у Христа Спаситеља и рођење од Бога, без икаквих својих заслуга, добрих дела или верских обреда, о чему смо уосталом довољно детаљно говорили у претходна два поглавља. Међутим, оно што није сасвим поштено од поменутог православног аутора јесте то што је од (неупућених) читалаца сакрио своје веровање у прави разлог спасења овог распетог а некрштеног човека. Као што ћемо се уверити, по учењу Источне цркве, поменути злочинац је био спасен из разлога што је самога Господа Исуса Христа био тиме задужио – док је овај још био беба у Маријином наручју. Ево шта нам о овом „задужењу Христовом“ говори свето предање:

„Када праведни Јосиф, Пречиста Дјева и Богомладенац иђаху у Египат, њих у једном пустом месту нападоше разбојници и хтедоше да му узму маргарца, на коме они ношаху нешто мало што им беше потребно за пут, а на коме покатак и Мати с Дететом путоваше. Међутим један од тих разбојника, угледавши необично лепо Детенце, задиви се тако необичној лепоти и рече: *Кад би Бог узео на себе тело човечије, не би био лепши од овог детета!* – И нареди тај разбојник осталим друговима својим, да ништа не узимају од ових путника. Испуњена благодарношћу према овако великодушном разбојнику Пресвета Дјева рече му: „*Знај, да ће те ово Дете **наградити дивном наградом** зато што си Га данас сачувао*“. Овај разбојник беше онај сами, који доцније, при распећу Господа Христа, би обешен на крсту с десне стране, и коме Господ рече: Данас ћеш бити са мном у рају (Лк. 23, 43). И испуни се пророчанско предсказање Божје Матере, да ће га ово Дете наградити. А име том благоразумном разбојнику беше Диомаз, док онемо другоме, распетоме с леве стране Господа, беше име Гестас.“²

Као што видимо, разбојник по имену Диомаз је био награђен спасењем зато што је некада давно поштедео од пљачке свету породицу и то због лепоте бебе Исуса. Христос је очигледно морао да спаси разбојника, јер га је тиме обавезала „Пресвета Мајка Божја“ још док је Он био у пеленама. Већ смо раније говорили о томе да се спасење по делима, а поготово спасење због „ранијег Божијег задужења“ нигде не научава у Библији и да је у суштој супротности са еванђелском поруком. Ипак, ово није и једини пример спасеног који није искусио било какво крштење (водом или крвљу). Примера има још, па чак и у самом светом предању, коме, по православнима, исто тако морамо веровати као и Божијој Речи. Догађај који је описан у наредном тексту, одиграће се за време страшнога суда, а потиче из визије коју је о њему имао преподобни Григорије из IX века:

„После ових, одвоји Господ са леве стране и оне који су били духовно слепи и **који нису живели по вољи Божјој**. На њима није било никак-

1 1. посл. Јованова 5:1, 13. Нагласак мој.

2 Јустин Поповић, Житија светих за 26. децембар, стр. 747-748. Нагласак мој.

вог зла, били су **скоро као праведници**. И погледа Господ на њих, и не разгъеви се, него се разгъеви на родитеље њихове, *зато што их нису просветили светим хришћанским крштењем*. И рече Господ да им се да последње место на западу, и да наследе неки **мали део вечнога живота, без гледања лица Божијег**. А они завикаше: Владико и Господе, благословен си Ти и благ, и милостива срца. Ти си Господар од живота и смрти, узео си нас превремено из земаљскога живота, по некаквим чудним тајнама твојим. Но за једно Те молимо, опомени нас се, Господе! И Господ им дарова мало свога дара и добитка. *То су била деца хришћанских родитеља која не понеше светога крштења*. А сва беху једнакога раста.¹

Дакле, деца која нису била крштена, и која нису живела по Божијој вољи (значи то су била велика деца а не бебе), а „личила на праведнике“ – добила су место у рају. Додуше, то је био неки „западни крај раја“ где се наслеђује „мали део вечног живота“ – без гледања Божијег лица, али ипак – рај је рај. Наравно, није потребно пуно мудрости и превелико познавање Светог писма да би се закључило да се не може бити у рају а наследити „мали део вечног живота“ (јер ако је „мали део“ онда није вечан), нити је могуће бити у небеском блаженству а истовремено далеко од Божијег лица. Такође је немогуће да неко ко не извршава Божију вољу стигне у рај, а да притом личи на праведника јер на њему нема никаквог зла. На праву збрку оваквих опречних изјава којим нам свето предање саопштава шта ће се збити на последњем суду, Библија даје веома конкретне одговоре. Најпре, сам Господ Исус, као и апостол Јован, казују да је немогуће ући у рај онеме који не извршава Божију вољу:

„Неће ући у царство небеско сваки који ми говори: Господе, Господе, **него ко чини вољу Оца** мога који је на небесима.“²

„А свет и жеља за њим пролази; **ко пак твори вољу Божију остаје довека**.“³

„И у њега неће ући ништа нечисто, ни онај што чини нешто гнусно и лажно, него само они који су уписани у Јагњетовој књизи живота.“⁴

Такође, виђење које је имао Григорије у деветом веку после Христа знатно се разликује од Јованове откривењске визије из првог века и по питању „гледања Божијег лица“. Писмо наима тврди да ће сви становници раја гледати Божије лице, и да ће Његово име бити записано на њиховим челима:

„И ништа више неће бити проклето. И престо Божији и Јагњетов биће у њему (у Небеском Јерусалиму; прим. И. С.), и служитељи његови служиће му, **и гледаће његово лице**, и његово име биће на њиховим челима. И ноћи неће више бити и неће им бити потребна светлост светиљке, ни сунца, јер ће их Господ Бог обасјавати и цареваће у све векове.“⁵

1 После смрти, Манастир Милешева, 1991. год. стр. 24. Нагласак мој.

2 Ев. по Матеју 7:21. Нагласак мој.

3 1. посл. Јованова 2:17. Нагласак мој.

4 Откривење Јованово 21:27.

5 Откривење Јованово 22:3-5. Нагласак мој.

Ово виђење је, значи, не само опречно учењу Светог писма, него се противи и православној науци која говори о немогућности достизања раја од стране оних који нису крштени водом или крвљу, што нам на крају крајева доказује да је учење Источне цркве само себи контрадикторно.

Са друге стране, свето предање и православна наука нас извештавају и о могућностима да људи, када близу њих нема рукоположених свештеника који поседују светодуховску силу апостолског прејемства, а налазе се на са-мрти, могу да буду крштавани и од стране обичних верника (лаика):

„Крштење само вршио је погружењем у воду три пута, у име Оца и Сина и Св. Духа, епископ, презвитер или изузетно и субсидијарно и ђакон *а у случају нужде, да не би нико од оних, који хоће да се у самртној опасности крсте, остао некрштен, могли су крстити и лајици.*“¹

Они други, који не би имали ту „срећу“ да их крсти неко од верника – ми-рјана, а слутили су да им се ближи смрт, крштавали су сами себе у реци, излазили из куће по кишовитом времену – да би им се то урачунало уместо крштења или пак имали привилегију да их крсте сами анђели небески. Пос-лушајмо неке извештаје из православног предања:

„**Св. Дросида.** Кћи цара Трајана. Би ухваћена са других пет жена где ноћу сакупља тела пострадалих мученика за Христа, и због тога од цара љуто накарана. Оних пет жена беху тешко мучене и најзад бачене у рас-топљен бакар, где душе своје предадоше Господу своме. А Дросида оста под строгом стражом царском. Но она избеже из двора и **сама себе крсти у једној реци.** После осам дана предаде душу своју Богу.“ (Охридски Пролог владике Николаја, 22. март);

„**Св. муч. Луп.** Овај свети муж беше слуга и св. Димитрија, војводе со-лунског. (...) Како Луп још не беше крштен, мада беше хришћанин, то се он мољаше Богу, да Бог некако устроји његово крштење пре смрти. **Утом се изненадно проли вода из облака на светог мученика, и тако он прими крштење свише.** После великих мука би посечен и пресели се у Царство небеско.“ (23. август);

„**Св. муч. Филимон** (...) Но када Филимон ступи пред идоле, наједанпут засија светлост хришћанске вере у срцу његовом и он се прекрсти. Потом изађе и поче викати: „Хришћанин сам! Слуга Христа Бога живога!“ Чувши ово судија, насмеја се, мислећи да се Филимон подсмева хришћанима. По-том Филимон би мучен грозним мукама. **Дажд с неба паде на њега и крсти га.**“ (14. децембар);

„**Св. муч. Конон Исавријски.** Поучен би у вери Христовој и **крштен** у име Пресвете и Животворне Тројице **од самога Архангела Михаила.** И до саме смрти његове невидљиво га је пратио овај Архистратиг Божји.“ (5. март).²

Више је него непотребно на овом месту истицати да у првовековној хришћанској пракси уопште није било случајева да су верници крштавали сами себе, били крштени плуском за време какве временске непогоде или

¹ Јевсевије Поповић, Општа црквена историја, том први, стр. 432. Нагласак мој.

² Нагласци на цитатима из Охридског пролога означени курзивом су моји.

руком анђела – који, према Господњем налогу датом апостолима¹, нису ни послати да то чине. Са друге стране, као да православнима није довољно то што заговарају небиблијско учење о крштењу, као и његово неправилно спровођење облевањем или прскањем водом, они допуштају да крштење буде обављено (у недостатку воде) и нечим што уопште не личи на материјални елемент у коме су обављана крштења у апостолском првовековном хришћанству. Ево шта читамо о могућим начинима крштавања у посебним хитним случајевима, када постоји опасност да неко умре без крштења (и отпутује у вечност без могућности спасења):

„Мало људи зна да у потреби, ако човек умире и постоји опасност од силне или природне смрти, сваки мирјанин може да крсти. Он може то да обави са мало воде, или чак у недостатку воде **са мало песка** (!). Потребно је три пута облити (покропити **или посути**) главу са речима: „Крштава се слуга Божји (ИМЕ) у име Оца, амин (облива) и Сина, амин (облива) и СВЕТОГА Духа, амин (облива)“.²

Овакви примери, које налазимо у оквиру Источне цркве, само доказују докле се све може стићи следећи наопака и небиблијска учења о ономе о чему су Христос и апостоли изузетно јасно говорили и писали.

У погрешно тумачење и схватање Библије од стране православних, а у вези онога што називају „светом тајном миропомазања“, уверићемо се у наредној целини овога поглавља.

СВЕТА ТАЈНА МИРОПОМАЗАЊА

„Кроз свету тајну миропомазања хришћанин добија посебне дарове Духа Светог који су му потребни за узрастање у моралном животу, у светости. **Ову свету тајну установио је Господ Исус Христос, а апостоли су је примењивали над верницима после њиховог крштења.** И данас се она у Православној Цркви обавља одмах после крштења, као посебна света тајна, а не као саставни део крштења. Обавља је свештеник, помазујући светим миром извесне делове тела (чело, очи, нос, уста, уши, прса, руке и ноге) уз изговарање одређене формуле: „печат дара Духа Свјатога“. Свето миро може да освети само архијереј. То се врши на св. литургији на Велики четвртак. Спрема се од уља, вина и разних мирисних материја. Архијереј ту освећену материју раздаје паросима за потребе обављања ове свете тајне.“³

Управо наведени текст нам даје на знање како гласи веровање Источне цркве по овом питању. Оно што је најважније да запамтимо јесте тврдња да је ову свету тајну установио Господ Исус Христос и да су је апостоли примењивали над верницима након њиховог крштења.

На основу Светога писма али и из других историјских извора лако можемо да установимо да ли је овај навод православних истинит. Наиме, као

¹ Види у: Ев. по Матеју 28:19-20.

² Свети кнез Лазар, бр. 4 [24], Призрен 1998. год. стр. 135. Нагласак мој.

³ Милин, Црква и секте, стр. 316-317. Нагласак мој.

што је сваком изучаваоцу Библије познато, новозаветни списи ни на једном једином месту не спомињу да је Господ и једним словом било шта рекао о св. тајни миропомазања са свим оним елементима који се данас врше у Православљу, нити пак спомињу да су апостоли било где и када некога на овај начин помазали. Доказе из Светог писма за ово учење можемо да добијемо само у случају да, попут православних, вадимо стихове из контекста или их тумачимо прилагођавајући их, да би доказали сопствене ванбиблијске доктрине. Пре него што начинимо преглед стихова које већинска црква у Србији наводи ради потврде свога веровања, желим да укратко споменем неколико реченица из црквене историје Јевсевија Поповића. Као што ћемо се уверити, овај историчар тврди да се догма о миропомазању постепено развијала, те да је током векова било значајних разлика у њеном практиковању у западном и источном делу исте васељенске цркве. Такође, историјски подаци сведоче и о томе да је помазивање уљем (хризма) названа „светом тајном“ тек у „трећем перијоду“ (према хронологији коју заступа Јевсевије Поповић) а то значи тек после 622. године нове ере:

„Благодатно средство, којим се добива Дух Свети, даваху апостоли Петар и Јован у Самарији и Павле у Ефесу полагањем руку (...). *Да ли је полагањем руку већ у ова два случаја било спојено и мазање уљем, не каже се.*“¹

„У погледу давања миропомазања утврдила се у другом перијоду разлика, која је још раније настала између Истока и Запада. На Истоку је наиме тајну миропомазања давао сваки свештеник одмах после крштења помазивањем хризмом (...), при чему се помазиваху бар чело, очи, ноздрве, уста и уши, и изговарала формула: Печат дара Духа Светога. На Западу је пак све опћенитијим постајао обичај, да миропомазање не дају свештеници, него епископи, који у ту сврху путују по свој епископији, и да је тајна давана помазивањем чела и полагањем руку. (...) Хризма као материја истоимене тајне или тајне миропомазања, зове се на Истоку увек још само хризма (...) **и тек у трећем перијоду као и тајна**, (...) хризму освећиваху епископи на олтару за време литургије. *Испрва не беше одређен за то посебан дан, али мало по мало дошло је до тога, да је опћенито одређен за то Велики Четвртак*, и на Истоку је напоследку освећење хризме постало искључиво право највишег епископа.“²

Као што је уочљиво, радње у вези св. тајне миропомазања су уобличене светим предањем а не Светим писмом. Међутим, веома је интересантно бацити поглед на покушаје православних да ову „св. тајну“ објасне и утемеље на Библији. Ево како на темељу Божије Речи овај сакрамент објашњава „врсни“ апологета и борац против јереси, Лазар Милин:

„А последњег, великог дана празника стајао је Исус и викао говорећи: ако је ко жедан, нека дође к мени и нека пије. Ко верује у мене – као што рече писмо – из његова тела ће потећи река живе воде. Ово је пак рекао за Духа, кога су имали да приме они што верују у њега; јер Дух још не беше сишао пошто Исус још није био прослављен“ (Јн. 7, 37-39).

¹ Општа црквена историја, том први, стр. 433. Нагласак мој.

² Наведено дело, стр. 649-650. Нагласак мој.

Као што се види, ово обећање Спаситељево тумачи нам сам евангелист Јован тако, да ће они који, будући жедни, приђу Христу да пију са његовог извора – то јест који се крсте и постану чланови Његове Цркве – примити Духа Светога у своје време, кад после прослављења Христовог Дух буде сишао.

Кратко: покрај крштења и после крштења постоји још један свети чин кроз који ће верним бити саопштени дарови Духа светог. Тако су то схватили апостоли па су то и примењивали. Ево библијског сведочанства:

„Апостоли који су били у Јерусалиму, чувши да је Самарија примила реч Божју, послаше им Петра и Јована, који сиђоше и помолише се Богу за њих – да приме Духа Светога; још, наиме ни на једног од њих не беше сишао, него су били само крштени у име Господа Исуса. Тада ставише руке на њих те примаху Духа Светога“ (Дел. ап. 8, 14-17).

Као што се јасно види из текста, Самарјани су прво били крштени. Међутим апостоли то још нису сматрали довољним за право узрастање у вери. Сматрали су да покрај крштења треба још и да „положе руке на њих“ да би примили Духа Светога. Нама сумње, тај поступак није потекао из њихове личне иницијативе. Они су о томе морали бити поучени од самог Спаситеља, иако нам та непосредна поука није нигде записана у Светом Писму. Да је таква поука постојала то произилази из саме чињенице што апостоли тако поступају. Ево још једног библијског примера који сведочи то исто.

„А кад је Аполос био у Коринту, Павле прошавши горње области дође у Ефес у ту нађе ученике. Њима рече: јесте ли примили Духа Светога кад сте поверовали? Одговорише му: нисмо ни чули да постоји Дух Свети. Рече им још: у име чега сте крштени? А они рекоше: у име Јовановог крштења. На то Павле рече: Јован је крстио покајничким крштењем говорећи народу да поверује у онога који за њим долази, то јест у Исуса. Кад то чуше, крстише се у име Господа Исуса. И кад је Павле положио руке на њих, сиђе Дух Свети на њих, па говораху језицима и пророковаху“ (Дел. ап. 19, 1-6).¹

Уколико пажљиво прочитамо управо наведени текст увидећемо низ не-слагања Милинових тумачења са стварним учењем Светог писма.

Наиме, библијски текст са почетка навода, који је изречен од стране Господа Исуса а записан од стране еванђелисте Јована, говори о силаску Светог Духа на сваку поједину особу у тренутку њеног поверовања у Спаситеља, након Његовог прослављења на небу и установљавања земаљске Цркве. Дух Свети ће, по Господњим речима, постати као река свеже текуће (живе) воде у животу појединца, те овај више никада неће бити духовно жедан. Уосталом, Милин је ову Христову поуку протумачио као да се односи на крштење и припајање Цркви, иако такво значење из текста уопште није изводљиво. Наведени текст се, дакле, односи на деловање Светог Духа у животу верника па уопште није јасно због чега се од стране православних доводи у везу са „установљавањем св. тајне миропомазања“, када се о њој ни на посредан начин нигде не говори? (Сличну поуку о „живој води“ је Господ изрекао и Самарјанки у четвртој глави ев. по Јовану, али то свакако није значило да

¹ Милин, наведено дело, стр. 317.

је ова жена требала на било кога да „полаже руке“ да би овај добио Светог Духа.)

Са друге стране, наводи из Дела апостолских, у којима се спомиње силазак Светог Духа на вернике након њиховог крштења и полагања руку апостола, такође ништа не доказује по овом питању. Наиме, не само да се овде нигде не спомиње „миропомазање“ (што је главни разлог Милиновог навођења ових текстова), него је истина да у Делима апостолским налазимо и на савним супротан редослед дешавања што се тиче силаска Св. Духа и нечијег крштења (што би очигледно требало, по Милиновом начину доказивања, да значи да се „миропомазање“ може вршити и пре крштења). Ево и примера. Приликом крштења Етиопљанина у 8. поглављу Дела апостолских није записано да је Дух Свети сишао на њега ни пре а ни после његовог урођења у воду. Филип није положио руке на њега а нису се испољили ни разни духовни дарови – пророштва и говорење чудним језицима. Са друге стране, у кући капетана Корнилија у 10. поглављу, на слушаоце Петрове проповеди који су поверовали најпре је сишао Свети Дух (без полагања руку) испољивши своја чудесна знамења, а тек потом је уследило крштење:

„Док је Петар још говорио ове речи, сиђе Дух Свети на све који су слушали говор. И задивише се верни из обрезања који су дошли с Петром, што се и на многобошце излио дар Светога Духа; јер су их слушали како говоре језике и величају Бога. Тада одговори Петар: *може ли ко да ускрати воду, да се не крсте ови који су примили Духа Светога као и ми?* И заповеди да их крсте у име Исуса Христа.“¹

Случај који оповргава православно гледиште се збио и приликом крштења тамничара и његовог дома у Филиппима (16. погл.); прво су поверовали, па били крштени – а да није записано у ком се моменту спустио Свети Дух, нити нам се ишта саопштава о полагању руку. Из ових разлога је веома неупутно узимати примере из ове новозаветне књиге ради доказивања неке касније установљене обредне радње као што је миропомазање, а из простог разлога што би се различитим текстовима могла подупрети многа учења (па и редослед: миропомазање а затим крштење). Можда најбољи доказ чињенице да се Свети Дух усељава у срце човека пре крштења, приликом поверовања у поруку проповеди еванђеља, дао је ап. Павле у посланици Галатима:

„Желим само ово да дознам од вас: јесте ли примили Духа на основу дела закона или тиме што сте чули проповед о вери? (...) Који вам, дакле даје Духа и чини чудеса међу вама, чини ли то због дела закона или што сте чули проповед о вери?“²

Но, да се осврнемо укратко и на последњи део Милиновог „доказног материјала“. Реч је о тексту који се налази у Делима апостолским 19. глави, а

¹ Дела апостолска 10:44-48. Нагласак мој.

² Посланица Галатима 3:2, 5. Павле, дакле, не поставља питање: „Да ли сте Духа примили након извршења светих тајни крштења и миропомазања или на темељу дела закона?“, већ јасно истиче поверовање проповеди о вери као услов за примитак Светог Духа. У посл. Римљанима 10:17 овај апостол је јасно истакао да „вера потиче од проповеди, а проповед бива Христовом речју“.

описује крштење и полагање руку над верницима у Ефесу од стране апостола Павла. Као крунски доказ да на особу која је крштена не силази Свети Дух уколико се над њом не изврши и миропомазање, православни апологета наводи овај текст. Пример крштених Ефешана који нису ни чули да постоји Свети Дух, очито јасно говори у корист извођења још једне свете тајне, приликом које ће крштеник примити „печат дара Духа Светога“. Но, да ли је баш тако? Овакав закључак се може извести само из површног ишчитавања Лукиног записа. Ипак, уколико уз овај текст прочитамо и последњи део 18. поглавља (од 24. до 28. стиха), добићемо следећи увид у поменута дешавања:

- Ученике које је Павле нашао у Ефесу (19:1), крстио је „у име Јовановог крштења“ Аполос родом из Александрије¹, који је и сам био упознат само са крштењем које је обављао Јован Крститељ (18:24,25), али не и са хришћанским крштењем;

- Због овог Аполосовог пропуста у научавању и крштавању, код себе су га примили и детаљније поучили у вери Акила и Прискила, људи који су у вери били утемељенији (18:26);

- Није истина да ученици у Ефесу нису чули нити пак примили Светог Духа због тога што нису били „миропомазани“, већ зато што још увек нису ни били крштени хришћанским крштењем, већ оним које је Јован вршио у Палестини позивајући Израиљце да се покају и као такви уђу у наступајуће небеско царство;

- Након Павловог објашњења и проповедања о вери у Христа, ови ученици су били крштени у име Господа Исуса (тј. у име Оца, Сина и Светога Духа) (19:5,6);

- Након полагања руку и силаска Светог Духа, ученици су добили дарове прорицања и „говорења у језицима“.

Иако је овом приликом силазак Светог Духа на новокрштене био повезан са полагањем руку апостола (што није обавезно морало бити случај, као што сам објаснио раније), за православне овај пример и није баш употребљив. Наиме, уколико желе да га примене на себе у потпуности – као што се труде, сви новокрштени и миропомазани православни верници би требали да испољавају и чудне знаке, попут прорицања и течног говорења светским говорним језицима које раније уопште нису ни учили нити знали.² Но, очито је да се након православног крштења и миропомазања то не догађа, па стога ни други „сегменти“ доказа из последње наведеног библијског текста, којег

1 Иако нам свети текст то изричито не каже, можемо са сигурношћу да претпоставимо да је њихов крститељ био Аполос, а као доказ наводимо и чињеницу да су они били крштени у „име Јовановог крштења“ (којег је Аполос једино познавао) а не хришћанског у „име Оца, Сина и Светога Духа“ са чијим вршењем овај није био упознат.

2 Овај феномен је везан за силазак Светог Духа на хришћане у првом веку, а најављен је од стране Господа Исуса Христа пре његовог вазнесења на небо (Мк. 16:17). Свети Дух је омогућио хришћанима из ране Цркве да слављењем Бога на другим говорним језицима укажу неверујућим Јудејима да је наступио нови период, у коме ће радосна вест о спасењу бити проповедана свим народима на свету. Види у: Дела апостолска 2:4-11; 10:46; 11:15-18; 19:6; 1. Кор. 12:7-11; 14:21-22.

је Милин цитирао, нису „правоваљани“ и применљиви у случају вршења прве две свете тајне у оквиру Источне цркве.

Но, пошто је очигледно да православни повезују силазак Св. Духа са својом миропомазањем, желим да се у овом проучавању осврнемо на историју и значај помазивања уљем у делу Библије у којем се оно заиста помиње.

Помазање уљем у Старом Завету

Помазање уљем се у књигама Старог завета спомиње на више места. Уље за помазање Божијих слугу (свештеника, царева и пророка) је представљало спољашњи видљиви знак невидљивог присуства Светог Духа у животу појединца. Вероватно отуда и потиче идеја о миропомазању у Источној (и Западној) цркви као знаку присуства Светог Духа у животу новокрштеног. Међутим, помазање које је описано у старозаветним списима се умногоме разликује по значењу од сакраманта којег проучавамо. Најпре, у том историјском периоду није било крштавања, а поготово не у име Оца, Сина и Светога Духа. Није постојала ни Христова Црква, а помазивање се ипак вршило на малочас поменути групама људи. Ево на који начин се справљало свето уље за помазање у Старом завету, као и која су ограничења важила у вези његове примене:

„Још рече Господ Мојсију говорећи: Узми мириса најбољих: смирне најчистије пет стотина сикала и цимета мирисавога пола толико, двјеста педесет, и иђирота такође двјеста педесет, и касије пет стотина мјером светом, и уља маслинова један ин. И од тога начини **уље за свето помазање**, уље најбоље вјештином апотекарском; то да буде уље светог помазања. И њим помажи шатор од састанка и ковчег од свједочанства, и сто и све справе његове, и свијетњак и справе његове, и олтар кадиони, и олтар на којем се приноси жртва паљеница, и све справе његове, и умиваоницу и подножје њезино. Тако ћеш их осветити, те ће бити светиња над светињом, и што их се год дотакне биће свето. Помажи и Арона и синове његове, и осветићеш их да ми буду свештеници. А синовима Израилевијем кажи и реци: ово нека ми буде уље светог помазања од кољена до кољена вашег. **Тијело човјечије нека се не маже њим**, нити правите такога уља како је оно; свето је, нека вам буде свето. **Ако ли би ко начинио тако уље или намазао њим другога, истријебиће се из народа својега.**“¹

Из управо наведеног текста увиђамо који је био једини правилан начин справљања и употребе светог уља. Господња наредба се односила на помазање, а самим тим и освећење целокупног шатора од састанка са свим богослужбеним предметима. Место Божијег пребивања је морало да буде свето, а то се постизало симболичким освећењем као знаком истинитог Божијег духовног присуства. Помазани су били и Арон (Мојсијев брат) и његови синови као свештеници, чија је дужност била да приносе жртве на великом олтару који се налазио у дворишту испред шатора, поучавају народ у вери и

¹ 2. Мојсијева 30:22-33. Нагласак мој.

обављају остале богослужбене активности. Осталом народу је било стриктно забрањено да справља овакву помаст и да помазује себе – јер би у супротном од Господа био кажњен смрћу. Уље помазања које је било изливано на главу првосвештеника Арона спомиње се и у једном од псалама:

„Као добро уље на глави, које се стаче на браду, браду
Аронову, које се стаче на skut од хаљине његове.“¹

О помазивању уљем израиљских царева, читамо на више места у Старом завету:

„А Господ бјеше објавио Самуилу дан прије него дође Саул, рекавши: Сјутра у ово доба послаћу к теби једнога човјека из земље Венијаминове, *њeга помажи да буде вођ* народу мојему Израиљу, и он ће изабавити мој народ из руку Филистејских. Јер погледах на народ свој, јер вика његова дође до мене. И кад Самуило угледа Саула, рече му Господ: ето човјека за којeга ти рекох; тај ће владати мојим народом. (...) Тада Самуило узe уљаницу, и изли му уље на главу, па га цјелова, и рече му: ето, *није ли те помазао Господ* над нашљедством својим да му будеш вођ?“²

„А Господ рече Самуилу: докле ћеш ти плакати за Саулом кад га ја одба-
цих да не царује више над Израиљем? Напуни рог свој уља, и ходи да те по-
шљем к Јесеју Витлејемцу, јер између његовијех синова изабрах себи цара.
(...) Тада Самуило узe рог с уљем и *помаза га* усред браће његове; и *сиђе Дух*
Господњи на Давида и оста на њему од тога дана.“³

„И Садок свештеник узe рог с уљем из шатора, и помаза Соломуна. По-
том затрубише у трубу и сав народ рече: да живи цар Соломун!“⁴

Такође, пророк Илија је помазао Азаила и Јуја за цареве двеју држава, а Јелисија за пророка:

„Тада му рече Господ: иди, врати се својим путем у пустињу Дамаштанс-
ку, и кад дођеш помажи Азаила за цара над Сиријом. А Јуја сина Нимсијина
помажи за цара над Израиљем, а Јелисија сина Сафатова из Авел – Меоле
помажи за пророка мјесто себе.“⁵

Оно што бисмо уопштено могли да закључимо јесте да је помазивање
уљем представљало одређену врсту предодређења за службу на коју је Гос-
под позвао одређене личности (Давид, на пример, није одмах постао цар
иако се Господњи Дух спустио на њега након помазања. Овај Божији по-
мазаник је морао да сачека на своје крунисање више година од извршења
тог чина).⁶ Наравно, ова свештеничка, царска и пророчка служба имају ве-
ома мало заједничког са „светом тајном“ коју проучавамо, иако увиђамо да

1 Псалам 133:2.

2 1. Самуилова 9:15-17; 10:1. Нагласак мој.

3 1. Самуилова 16:1, 13. Нагласак мој.

4 1. Царевима 1:39.

5 1. Царевима 19:15-16.

6 Види: 2. Царевима 5:1-5.

постоје и одређене „позајмљене“ сличности, као што је нпр. силазак Светог Духа на особу након њеног помазања.

Исус из Назарета као Помазаник Светог Духа

Велика је истина Светог писма да је Исус из Назарета испунио на себи сву старозаветну симболику која је на Њега указивала. Он је сам рекао:

„Не мислите да сам дошао да разрешим закон и пророке; нисам дошао да разрешим него да испуним.“¹

Апостол Павле додаје:

„Да вас, дакле, нико не осуђује за јело, или за пиће, или за какав празник, или младињу, или суботу; ово је све само сен онога што ће доћи, а стварност је Христос.“²

У Господу Исусу Христу су нашле своје испуњење свештеничка, царска и пророчка служба, које су биле само бледа сенка блиставе новозаветне стварности. Наиме, сама реч „Христос“ (на грчком) или „Месија“ (Машијах - на хебрејском), преведене на српски значе: „Помазаник“. У малопређашњем проучавању увидели смо да су старозаветни помазаници (Месије, Христоси) били помазивани светим уљем помазања као симболом духовне Божије присутности и благонаклоности над њима. Са друге стране, онај прави Месија – Христос, Исус из Назарета, био је зачет силом Духа Светог у утроби своје мајке као Син вечитог Бога. У моменту крштења, на Њега је од Бога Оца са неба сишао Свети Дух у телесном обличју голуба, када је и на видљиви начин било потврђено његово месијанство и послање за извршење Божије воље. Многобројни делови Старог и Новог завета потврђују Исусову свештеничку, царску и пророчку службу.³ Уколико прочитамо све расположиве стихове који говоре о овој теми, уверићемо се да су се многа древна пророчанства о Исусу Месији (Христу) испунила у обједињењу свих служби старозаветних помазаника, и то само у једној особи. А управо из разлога што је симболика помазања из Старог завета испуњена у Новом, у особи Исуса Божијег Сина, то следствено томе значи да за њим више нема никакве потребе. И уистину, у списима Новог завета не налазимо помен да је било ко вршио помазање (уљем) над било киме, осим ако изузмемо оно право „помазање“ које сам Бог чини Светим Духом над сваком особом која поверује у Његовог Сина као Спаситеља.

¹ Ев. по Матеју 5:17.

² Посланица Колошанима 2:16-17. Нагласак мој.

³ Исус као велики првосвештеник: Јеврејима посланица 4:14-15; 5:5-7, 9-10; 7:23-28; 8:1-2; 9:11-12, 24; 10:21. Исус као Цар над царевима: 2. Самуилова 7:13-16; Михеј 5:2; Лк. 1:31-33, Мт. 2:1-2; Јн. 12:12-15; 18:33-37; Откривење 19:11, 16. Исус као највећи пророк: 5. Мојс. 18:15; Мт. 13:57; Лк. 13:33; 24:19; Јн. 4:19; 7:40.

Новозаветно помазање верника Светим Духом

У своме доказивању да су апостоли засигурно помазивали уљем новокрштене ради примања Светог Духа, православни богослови наводе њихове речи у којима они заиста говоре о „помазању“ новозаветних верника. Према апологетској мисли Лазара Милина, изналажење овог појма у Новом завету представља потврду да су први Христови ученици и те како знали за ову свету тајну и практиковали је од најранијег доба. Ево како Милин објашњава ове апостолске наводе:

„Да би заштитио вернике од оних који их заводе, дакле од ондашњих секташа и јеретика, апостол Јован пише: „А ви имате помазање од Светога“. „У вама остаје помазање које сте од Њега примили и није вам потребно да вас ко поучава, него као што вас његово помазање учи о свему, тако је и истинито и није лаж, и како вас је оно поучило, тако остајте у њему“ (1. Јан. 2, 20; 27).

Апостол Павле такође спомиње помазање, у вези са добијањем дара Духа Светог, пишући Коринћанима: „А Бог нас са вама учвршћује у Христу, он нас је помазао и запечатио нас и дао Духа у наша срца“ (2. Кор. 1. 21-22).

Сасвим је појмљиво да апостоли реч „помазање“ овде употребљавају у смислу унутрашњег невидљивог дејства духа Светог на душу помазаника. Али, природно је упитати се, зашто они то духовно дејство називају помазањем? Да ли тај израз **можда** означава и спољашњу радњу која служи као видљиви знак помазања Духом, као што су крштење назвали „бањом“ због спољашњег знака ове свете тајне, то јест погружавања у воду. *Та мисао је сасвим логична и вероватна*, па се из тога може закључити да апостоли нису само „полагали руке“ на новокрштене, него да су их и помазивали, или су тај начин вршења ове свете тајне предали епископима и свештеницима, с тим разуме се, да се пре тога чита одређена молитва, као што су чинили и сами апостоли (Дел. ап. 8, 15). Сви ти елементи постоје у Православној Цркви од доба апостолског...“¹

Као еванђеоски хришћанин, који заступа уверење да света тајна миропомазања није била практикована у првовековној Цркви, захвалан сам г-дину Милину што је изнео напред наведене тврдње. Наиме, иако је најпре цитирао текстове у којима се помиње „помазање“ (што је, ваљда, требало да представља доказ да се помазање уљем од стране апостола ипак вршило), Милин је додао и реченицу коју сам посебно нагласио. Рекао је да је „сасвим појмљиво да апостоли реч **помазање** употребљавају у смислу **унутрашњег невидљивог дејства** Духа Светога“. Дакле, уопште није сигурно да је то значило да су и буквално некога помазивали! На такав закључак наводе и речи Господа Исуса записане у ев. по Јовану 16:7-15, где се Свети Дух назива „Духом Истине“ који ће вернике који га приме „упутити у сву истину“ (ст. 13), а у вези Милиновог цитирања текста из Прве Јованове 2:20, 27, који говори о „помазању“ које чува вернике од духовних застрахења и прихватања лажних наука. Дакле, **помазање** које чува вернике од прихва-

¹ Милин, Црква и секте, стр. 318. Нагласак мој.

тања кривоверја је сам Свети Дух, а помазање је у Старом завету био Његов видљиви симбол. Милин даље сматра да је сасвим „природно упитати се зашто они то духовно дејство називају *помазањем*?“ Одговор на ово питање је веома једноставан! Као што је очигледно, апостоли су употребљавали оне старозаветне симболе који су могли добро да опишу невидљиву духовну новозаветну реалност. Уосталом, у време када су они писали посланице хришћани су читали Свето писмо које се састојало само од књига Старог завета. У овом делу Библије се, на пример, на много места спомињу поред помазања и *обрезање* и *приношење жртава*. Иако у новозаветној Цркви више не постоји (за разлику од Ст. завета) обред обрезања, као ни приношење жртава, апостоли спомињу ове старозаветне радње као да и сами са другим хришћанима у њима учествују - ради осликавања духовне реалности и хришћанске верске службе:

„У њему сте и **обрезани нерукотвореним обрезањем**, - у скидању чулног тела, - **Христовим обрезањем**, кад сте у крштењу с њим сахрањени; у њему сте заједно с њим васкрснути вером у делотворну силу Бога који га је васкрсао из мртвих.“¹

„Али ако се и као **жртва изливам на жртву** и службу ваше вере, радујем се и радујем се са свима вама.“²

„Примио сам све и имам у изобиљу. Пун сам откако сам од Епафродита примио што сте ми послали, **пријатан мирис, добродошлу и богоугодну жртву**.“³

У свим напред наведеним цитатима и њиховим објашњењима се крије, дакле, одговор на Милиново питање у вези сврхе упоређивања невидљивог деловања Светог Духа у животу хришћанина са старозаветним „помазањем“. Уосталом, из малочас наведеног Милиновог текста и сами увиђамо да ни

1 Колошанима 2:11-12. Нагласак мој. Завет између Бога и његовог народа (од Авраамовог потомства) у Старом завету се утврђивао обрезањем сваког мушког детета на осми дан од његовог рођења. „А ово је завјет мој између мене и вас и сјемена твојега након тебе, које ћете држати: да се обрезује између вас све мушкиње. А обрезаваћете крајак тијела својега, да буде знак завјета између мене и вас.“ 1. Мојс. 17:10-11. Апостол Павле у посл. Римљанима 4:11 објашњава да је Авраамово обрезање било спољашњи знак његовог оправдања кроз веру и побожног живљења (као и одбацивања греха и безбожности). Упоређујући старозаветно обрезање са новозаветним „духовним васкрсењем са Христом“, Павле у посл. Колошанима 2:11-12 казује да у добу Цркве није потребно буквално обрезавати вернике кад су они већ обрезани „нерукотвореним обрезањем“ тј. скидањем чулног тела (одбацивањем грешног и прихватањем побожног начина живота).

2 Филипланима 2:17. Нагласак мој. Павле овде упоређује себе са „жртвом која се излива на жртву“ коју Филиплани приносе Богу у виду своје верске службе. Стих на који притом апостол мисли, налази се у 3. Мојс. 2:1: „А кад ко хоће да принесе на жртву Господу дар, бијело брашно нека буде жртва његова, *и нека је полије уљем* и метне на њу кад.“ Дакле, симболично, *уље* је у овом случају Павлова „жртва која се излива“ на „жртву белог брашна“ коју приносе Филиплани.

3 Филипланима 4:18. Нагласак мој. Павле на овом месту, примењујући старозаветну симболику, упоређује добровољни дар (новац и друге потребштине) којег су му Филиплани послали ради сопственог издржавања, са жртвом која се приносила у давна времена међу Израљцима. У 3. Мојс. 3:5 се спомиње „жртва на угодни мирис Господу“; дакле термини које и апостол употребљава: „И нека то запале синови Аронови на олтару заједно са жртвом паљеницом, која буде на дрвима на огњу. То је жртва огњена на *угодни мирис* Господу.“

овај православни апологета није баш најсигурнији да ли се поред оваквог светодуховског деловања спроводио и сам чин спољашњег помазивања! Иако је, дакле, ово претходно ставио под знак питања, овом свештенику СПЦ није засметало да у даљем тексту устврди да је „та мисао сасвим логична и вероватна“ те да су апостоли поред полагања руку и помазивали новокрштене, или да су пак (ако и допустимо могућност да они лично то нису радили) сасвим сигурно то заповедили својим наследницима - епископима и свештеницима. На крају своје дискусије са протестантима и „секташима“, који сматрају да је ова света тајна након крштења непотребна и на Светом писму незаснована, а поред све своје несигурности у изношењу тврдњи у вези овог сакраментa, Милин је закључио следеће:

„а) Није тачно да света тајна миропомазања нема основа у Светом писму. Из малопре наведених цитата види се очигледно да она почива на Светом писму. б) Није тачно да је та света тајна покрај крштења непотребна. Ако су је апостоли обављали, а из *Светог писма видимо несумњиво да јесу*¹, онда, значи, апостоли су је сматрали за потребну. А то даље значи да је секташко гледиште супротно Светом писму.“²

Ипак, из свих наведених стихова Светога писма, као и из података из црквене историје, постали смо уверени да је оваквом Милиновом закључку права истина потпуно супротстављена. Света тајна миропомазања, очигледно, није установљена првовековном апостолском науком и праксом, већ каснијим многовековним развојем и обликовањем кроз свето предање, тј. учење светих отаца.

Још један од веома јасних примера небиблијског тумачења ранохришћанског научавања, а које се појавило вековима након смрти последњег од апостола, јесте и онај који се односи на чин вечере Господње, или како је православни називају – свете тајне причешћа. У наредном делу овог поглавља ћемо јасно сагледати истину и по питању овога сакраментa.

СВЕТА ТАЈНА ПРИЧЕШЋА (ЕВХАРИСТИЈЕ)

Као што сам обећао приликом проучавања ове теме у трећем поглављу – у коме сам на темељу Библије доказао да православни (и римокатоличко) научавање о трансупстанцијацији није утемељено на светим текстовима хришћанства, у овом делу, у поглављу о светим тајнама, желим да се заједно осврнемо уназад – у прошлост, и установимо моменат његовог дефинисања. Као што ћемо се уверити, било је потребно да протекне много векова од Христа и апостола да би се учење о трансупстанцијацији дефинисало онаквим каквим данас постоји у Источној цркви, а потпуно насупротив тврдњама њених богослова који настоје да нас увере да је оно у овом облику установљено још у првом веку.

¹ Још једанпут морам да поставим више пута понављано питање: из којих се то стихова *несумњиво* види да су апостоли вршили ову „свету тајну“? Ова Милинова тврдња се у потпуности коси са оним што нам је раније био саопштио.

² Милин, наведено дело, стр. 318-319. Нагласак мој.

Пре него што изнесем историјске податке о овом питању, желим да заједно сагледамо какве ставове православни заступају о еванђеоским хришћанима који су уверени у симболизам а не буквално значење Христових речи у вези хлеба и вина које је Он благословио приликом тајне вечере. Ево шта о еванђеоским верницима казује Лазар Милин:

„А секташи? Којој групи они припадају по овом питању? Јавно неће да се одрекну Христа као што то учинише они некадашњи и данашњи отпадници. Такво једно одрицање не би им било ни у плану, јер тада не би могли Цркву разарати изнутра. Да признају **веру дванаесторице**, то јест да је причешће права крв и право тело Христово, то не могу јер се противи њиховом рационализму. Нашли су трећи пут: причај ти, Исусе, колико год хоћеш да ћеш нам ти дати своје тело и своју крв као небеску храну и пиће, ми знамо да ти то не мислиш сасвим озбиљно. Ти си то свакако хтео да кажеш да ће хлеб и вино бити тек символ твога тела и крви, или просто успомена на твоју последњу вечеру коју си имао са ученицима. Ето, то је став многих секташа! Дакле, хришћанство без Христа!“¹

Значи, еванђеоски хришћани, они који прихватају целокупно Свето писмо као од Бога надахнуто и не баве се цитирањем библијских текстова тако да би потврдили своје учење – изостављајући стихове који им „не иду у прилог“ - као што то чине православни, названи су секташима који погрешно разумеју Исусове речи, а њихова вера се проглашава „хришћанством без Христа“. Са друге стране, наравно, еванђеоским верницима је врло драго што су Господа схватили управо онако како је Он и желео да буде схваћен, насупрот онима који, попут древних многобожаца, верују да пијењем вина и једењем хлеба приликом ритуала у себе уносе крв и тело свога божанства и тако стичу бесмртност (вечни живот).² Ево шта о дефинисању учења о трансупстанцијацији од стране Западне и Источне цркве казује Јевсевије Поповић:

„Спор о евхаристији повео је око 831. учени франачки монах, кашње опат у Корбеји, **Пасхазије Радберт**, који је у свом спису „De corpore et sanguine

¹ Милин, Црква и секте, стр. 327-328. Нагласак мој.

² Веселин Чајкановић истиче следеће у вези овог предмета:

„У старој вери, божанство се идентификује са својим елементом; и, према томе, када Грк о Дионисовом празнику узме у себе вина, он верује да је у себе примио самога Адониса. А сједињење са Богом, то је највиши циљ у свакој религији. Отуда је пијење вина у извесним случајевима, о извесним празницима, имало значај такозване сакраменталне жртве, то јест, сједињења са божанством.“ Чајкановић, књига друга, стр. 388. Такође, и R. Woodrow, наводећи историчара Вила Дјуранта, тврди да је веровање у „трансупстанцијацију“ један од најстаријих обреда примитивне религије. У научном делу *Hasting's Encyclopedia of Religion and Ethnics* многе странице су посвећене идеји о „једењу Бога“. На тим страницама дат је опширан увид у трансупстанцијацијске обреде међу многим народима, племенима и религијама. Такви су обреди били познати и у паганском Риму, као и у митраистичкој религији. У старом Египту постојао је ритуал при коме је свештеник благосиљао хлеб за који се сматрало да се претвара у тело бога Озириса. После „претварања“ верници су тај хлеб јели, а потом испијали и чашу вина. Након што су католички мисионари по први пут стигли у Мексико, били су очевици одржавања религиозног обреда који их је јако потсећао на њихово причешће. Лик који је био направљен од замешеног брашна је након свештениковог благослова био раздљиван међу људима који су сматрали да у себе уносе тело свог бога. Види у: Babilonska misterijska religija, str. 130.

Domini, О телу и крви Господа“ **о претварању хлеба и вина у евхаристији учио, да при томе додуше остаје вид хлеба и вина, али се под тим видом даје оно исто тело Христово, које је Марија родила**, те ми у причешћу примамо само месо и крв тога тела. Од вајкада се сматрало, да се хлеб и вино у евхаристији претварају у право тело и праву крв Христову; али се у појединости претварања и у квалитет тога правога тела и праве крви Христове није залазило. Излагање Пасхазија Радберта, које залази у детаље и изгледаше одвећ чулно, изазвало је 844. сумњу других богослова, који сматраху, да не треба залазити у детаље претварања, јер је то тајна, *и да евхаристичко тело Христово само по природи или по суштини треба сматрати идентичним са правим телом Христовим.* **С тога гледишта побијаху Пасхазијево учење**, као одвећ чулно, учени опат у Фулди Рабан Мавар (Hrabanus или Rhabanus Maurus) назван primus Germaniae praeseptor, први учитељ Немачке, од 847. архиепископ у Мајнцу (умро 856.), и франачки монах Ратрамно (Ratramnus) Корбејски (умро 868.), познат такође као учен богослов. Даље је ишао у побијању споменутог учења чувени али ексцентрични Ирац, који је тада живео у Франачкој Држави, Јован Еригена Скот (Johanes Erigena Scotus, умро после 887.), који је при том напустио и дотадашње опће црквено учење о претварању, и учио, да су тело и крв Христова у евхаристији више симболично присутни, а хлеб и вино су више напомене на тело и крв Христову, симболи Његовог духовног присуства у евхаристији. Но на хетеродоксије од стране Еригенине беше свет свикао, а мишљења осталих нису се одвећ разилазила, *те је спор мировао од 2. половине IX. столећа до око средине XI. столећа.* Али при крају овог перијода спор је наново избио. **Учење Пасхазија Радберта је међутим постало опћенитим, прешло се преко ранијих сумњи у исто и сматрало се сасвим умесним.** Само се каноник (домски схоластик) Беренгар (Berengar, Berengarius) Турски (Tours, Turones), кашње архиђакон анжески (Angers, читај Анже, пређе Andegavum) 1031. дигао против тога и приближио се учењу Еригенином, учећи само о неком духовном примању тела и крви Христове у евхаристији, а не о примању оног тела, које је Марија родила. Али ово учење Беренгарово, кад се за њега сазнало, побудило је сада највеће незадовољство, и са свих страна га од 1046. побијаху и осуђиваху не само поједини богослови, него и читави синоди. Особито га је побијао од 1050. опат и учитељ у Беку (Bes, Bessum) у Нормандији, кашње кентерберски (Canterbury, Cantuarua) архиепископ Ланфранк (Lanfranc, умро 1089.) и више синода у Француској и Италији, док напослетку 1059. и 1079. није и Рим устао против Беренгара те његово учење осудио. (...) *Али осуђивањем његовог учења све је више израђивано учење Пасхазијево, те се опћенито изрично почело учити, да се у евхаристији супстанција хлеба и вина претвара у супстанцију тела и крви Христове, да је дакле то претварање, претварање супстанције, трансупстанцијација (transsubstantiatio), који је назив од тада опћенито заведен на западу, а од XV. столећа адоптиран и на Истоку.*¹

¹ Општа црквена историја, том први, стр. 799-800. Нагласак мој.

Сумирајући све оно што смо управо прочитали, можемо укратко да закључимо следеће:

- Црква је „одвајкада“ веровала у „претварање“ иако у његову природу није детаљније залазила (иако Јевсевије не даје никакве ни библијске а ни историјске доказе којима би потврдио да су хришћани раних векова у то веровали!);
- Тек је Пасхазије Радберт у IX веку Господње речи протумачио у смислу „претварања“ и мењања суштине хлеба и вина у тело и крв Христову – и поред задржавања њиховог претходног облика, боје, мириса и укуса.
- Највећи број учених богослова тога доба је побијао овакво Пасхазијево тумачење као „одвећ чулно“ сугеришући другачије веровање: оно које је подразумевало да заправо не постоји никакво „претварање“ тј. мењање суштине, већ да евхаристијско тело Христово (хлеб и вино) треба само „по природи или по суштини сматрати идентичним са правим телом Христовим“;
- У то време постојали су и познати теолози који су сматрали да се Христове речи треба да схвате само симболички а не буквално, предлажући веровање о хлебу и вину као симболима Христовог тела и крви;
- Спор о евхаристијском претварању хлеба и вина је након снажног одбацивања средином IX века мировао до половине XI века;
- Реакција против учења каноника Беренгара Турског који је научавао симболизам Христових речи изречених на последњој вечери, довела је до заживљавања Пасхазијевог учења о трансупстанцијацији, које, иако је два века раније било жестоко нападано, сада, зачудо, постало опште прихваћено.
- Учење о трансупстанцијацији, као и сам њен овакав назив, прихваћени су на Западу од XI века, а од XV и у цркви на Истоку.¹

Било би занимљиво укратко сагледати и дешавања која су се по питању сукобљавања мишљења о трансупстанцијацији одиграла након поновног заживљавања Пасхазијевог учења, средином XI столећа. Ево како нас о овим дешавањима извештава украјински аутор Павле Рогозин:

„Сабор у Риму (1059. године), којем је председавао папа Никола II, после многих бурних протеста и расправљања, признао је фантазију монаха Радберта Пасхазија за нову догму Западне (Католичке) цркве. Истовремено је ово учење продрло и у Источну (Православну) цркву, без обзира на то што

¹ Лазар Милин нас извештава у чему се састоји незнатна разлика у учењу о „претварању“ у Источној и Западној цркви, саопштавајући нам следеће:

„По учењу древне Апостолске цркве, које се очувало и код православних и код римокатолика, хлеб и вино које се освећује на св. литургији (миси), претвара се у право тело и праву крв Христову. Додуше, постоји извесна разлика између православног и римокатоличког веровања у претварање хлеба и вина у тело и крв Христову, али те разлике су више литургијске него догматске. Наиме, римокатолици верују да се хлеб и вино претварају у тело и крв Христову у оном моменту мисе кад свештеник цитира Христове речи: „узмите једите ово је тело моје“. Православни, међутим, верују да се пресуштаствљење или претварање хлеба и вина у тело и крв дешава кад свештенослужитељ, пошто је изговорио Христове речи „примите једите...“, упућује (према тексту литургије св. Василија Великог и св. Јована Златоуста) молитву Богу Оцу да пошаље Светог Духа да изврши пресуштаствљење“. Црква и секте, стр. 319.

се је коначно одвојење Западне цркве од Источне догодило пет година пре спора (1054. године). Па опет је, без обзира на сву строгост црквених озакоњења, „учење о претварању“ остало дуго времена једним од највише спорних питања Западне цркве. Да би расправљањима стао на крај, установио је папа Григорије VIII својеврсни пост за кардинале, да би се на ово спорно питање добило непосредно упутство од Бога. „Упутства“ су тобоже добијена, али и она беху недовољна. **1160. године је питање о претварању било дато на решавање Париском богословском факултету. На највеће изненађење кардинала и папе, сабрани учени колеџијум је одбацио Пасхазидево учење као лишено било какве основе у Христовој науци, а такође и као учење које противуречи здравоме разуму.** Али ни ови закључци учених богослова нису довели ни до чега. Узнемирење и расправљања нису престајали. Да би стао споровима на крај и спречио опасне расцепе у цркви, Четврти Латерански сабор је победоносно објавио догму о претварању ОБАВЕЗНОМ за све хришћане. И од тога су момента започели свима познати обрачуни са онима који другачије мисле. Папа Григорије IX је установио инквизициони суд, давши га на управу доминиканском монашком реду. Упорне противнике су, као опасне јеретике, предавали светским властима да се спале на ломачама. Овој крвавој епоси посвећене су многе књиге историјских истраживања.¹

Када, дакле, богослови Источне цркве у данашње време покушавају да цитирањем новозаветних текстова потврде да су евхаристијски хлеб и вино буквално претворени у тело и крв Господњу, они заправо желе да одбране не апостолско веровање и праксу (као што смо утврдили у претходном поглављу) већ учење Пасхазиде Радберта из деветог века после Христа. Могли би са правом да се запитамо да ли данашњи православци верују и у то да њихови „свети оци“ пре Пасхазиде, као и у време његовог живота нису били правоверни по овом питању – пошто су готово сви листом одбацивали учење какво се данас заступа у традиционалном хришћанству Истока и Запада? Са друге стране, можемо са пуним правом да поставимо питање због чега Господ, уколико је наука о „претварању“ одиста Његова наука, приликом литургије (или мисе) не учини и стварно чудо „пресуштаствљења“ хлеба и вина у своје тело и крв, већ они остају у истом спољашњем облику и задржавају све карактеристике хлеба и вина? Наиме, у време док је Он ходио земљом, чинио је свима очевидна, видљива чудеса, па и чуда која можемо да назовемо „трансплантацијом“ („претварањем“). Еванђелист Јован нас у својој књизи о Христовом животу, у другом поглављу, извештава о првом чуду које је учинио Господ Исус. То је било чудо истинског и буквалног „претварања“ воде у веома добро вино, на свадби у Кани галилејској. Такође, добро је познато и чудо умножавања хлебова и риба, и то не једанпут већ чак два пута (Мт. 14:13-21; 15:29-39; 16:9-10), када је Господ са свега неколико хлебова и риба, њиховим умножавањем, нахранио на хиљаде људи. Када су апостоли Христовом силом учинили чудо исцељења хромог од рођења

¹ Павле Рогозин, Откуда се све то појавило? Текст (додатак) из свеске „Библијско крштење“ аутора Сима Ралевића. Издаје Х.Б.Ц. „Дом Молитве“ Пећ, без назначене године издавања. Нагласак мој.

(Дела ап. 3. гл), њихови верски противници су, у својој збуњености, морали да признају следеће:

„Шта да радимо овим људима? Јасно је да су учинили **познато чудо** за које знају сви становници Јерусалима, **и не можемо да порекнемо**.“¹

Очигледно је, дакле, да би Господ могао (и заправо морао) да чињењем чуда стварног претварања хлеба и вина приликом свете литургије учини свима очевидном истинитост догме о трансупстанцијацији – уколико она одиста потиче од Њега и његових ученика. Заправо, према учењу православних, света тајна причешћа је толико значајна да од ње у потпуности зависи и вечно спасење појединца (јер се особа причешћује самим Христом²), те се стога чини сасвим несхватљивим због чега је Христос у овом случају „затајио“ у чињењу чуда које му се приписује и тако допринео недоумицама, великим црквеним расколима и расправама у вези ове свете тајне.

Оно што је заправо истина, коју на крају крајева морамо да установимо, јесте то да се приликом православних и римокатоличких обреда и призивања Светог Духа не врши апсолутно никакво „пресуштављење“, а из простог разлога што ово веровање нема ама баш никаквог темеља у Господњем учењу записаном у Светом писму. Очигледно је, дакле, да се ова догма као и многе друге данашње православне које смо проучили или ћемо тек проучити, развијала током векова након смрти апостола, да би се на крају, тек у XV столећу дошло до пунине онога што се назива „претварањем“ евхаристијског хлеба и вина у тело и крв Христову.

Сву апсурдност веровања у претварање хлеба и вина у тело и крв Христову за време православних богослужења добро је уочио и чувени руски књижевник Лав Николајевич Толстој. У свом познатом делу „Васкрсење“ изнео је став о овом православном учењу, уклопивши га у контекст дешавања радњи у поменутом роману:

¹ Дела апостолска 4:16. Нагласак мој.

² Било би интересантно нешто рећи и о начину причешћивања у оквиру Источне цркве. За разлику од римокатолицизма у коме паства добија причест само под једним видом (само евхаристијски хлеб – округлу бесквасну хостију) док само свештеници узимају оба вида (и хлеб и вино), у Православљу су елементи „Христовог тела“ заједно помешани у једној посуди која се назива „путир“ (тј. чаша). Занимљив је и податак који казује да хлебу и вину у путиру обавезно мора бити додата и обична вода, као симбол „воде“ која је текла из Исусове ране на грудима, коју је начинио копљем римски војник након Његове смрти (32. правило VI васељенског сабора; у вези са Јн. 19:34). Након свог обавезног исповедања, православни верник приступа са побожношћу и прима у своја уста „тело и крв Господњу“ коју му је свештеник понудио посебном кашичицом. Историја Цркве сведочи да и ова кашичица представља „новитет“ у односу на апостолску праксу и почела је да се употребљава тек од IV и V столећа. Јевсевије Поповић каже да ју је у богослужење увео Јован Златоусти (умро 407. год.), али у то време **само за децу**, док су одрасли примали евхаристијски хлеб на свој длан и потом га јели, док су вино пили директно из чаше (слично као у доба апостола и прве Цркве). Овај новитет је, очигледно, касније уведен да важи и за одрасле вернике (види у: Општа црквена историја, том први, стр. 675). Међутим, да ова кашичица не би верницима изгледала исувише обично, свети оци су јој придодали и одређено духовно значење. Она је упоређена са кљештима у којима је серафим држао жеравицу узету са жртвеника и очистио уста пророка Исаије, чиме је његов грех опроштен и његово безакоње уклоњено (Исаија 6:6-7). (Овај податак преузет из дела Павла Рогозина: Откуда се све то појавило? стр. 26. из свеске „Библијско крштење“ аутора Сима Ралевића).

„Отпоче богослужење. Богослужење се састојало у томе што је свештеник, обукавши особито чудну и врло неудобну брокатну одежду, исецао и ређао комадиће хлеба на тањирић, а затим их стављао у путир са вином и при том изговарао различита имена и молитве. (...) Суштина богослужења састојала се у томе што се претпостављало да ће се комадићи, које је свештеник исекао и ставио у вино уз извесне манипулације и молитве, претворити у тело и крв божју. Ове су се манипулације састојале у томе што је свештеник равномерно, иако му је при том сметала брокатна врећа коју је навучао на себе, подизао обе руке увис и тако их држао, затим се спуштао на колена и љубио сто и оно што је било на њему. Најважнији пак чин био је онај кад је свештеник, пошто је обема рукама узео салвету, равномерно и лако махао њоме над тањирићем и златним путиром. Претпостављало се да се баш у том тренутку хлеб и вино претварају у тело и крв, и зато је то место богослужења било пуно неке особите помпе. (...) И ником од присутних, почев од свештеника и управника, па завршавајући с Масловом, није падало на памет да је онај исти Исус, чије је име шиштећи безброј пута понављао свештеник величајући га свакојаким чудесним речима, забранио управо све оно што се овде чинило; *забранио не само бесмислену благоглагољивост и богохулно врачање свештеника-учитеља над хлебом и вином*, већ да је категорично забранио да се једни људи називају учитељима других људи (...) *Ником од присутних није падало на памет да је све што се овде чинило било највеће богохуљење и исмевање оног истог Христа у чије се име све то чинило*. (...) Ником није падало на памет да они свештеници који замишљају да у виду хлеба и вина једу тело и пију крв Христову, стварно једу тело и пију крв његову, али не у облику комадића хлеба и вина, већ тиме што не само саблажњавају оне „мале“ с којима је Христос изједначавао себе, већ их лишавају највећег блаженства и подвргавају их најтежим мукама, кријући од људи оно откровење блаженства које им је он донео.“¹

Завршавајући овај део поглавља управо наведеним цитатом из Толстојевог романа, закључујемо да су, на основу учења Библије и података из црквене историје, еванђеоски – протестантски хришћани много ближи Истини од самопрокламоване „свете и апостолске цркве“.

Проучавања осталих светих тајни ће нас још више утврдити у овом становишту.

СВЕТА ТАЈНА ПОКАЈАЊА (ИСПОВЕСТИ)

Оно што је неоспорно јесте да је свакоме човеку, као грешнику, потребно искрено покајање пред Богом – ради поновног успостављања присне заједнице са Њиме; заједнице коју је изгубио својим сагрешењем. Еванђеоски хришћани свим срцем заступају потребност и важност покајања у животу сваког хришћанина. Ипак, они, који своје вероисповедање темеље на Божијој Речи – Библији, се ни у вези ове теме не слажу са православном на-

¹ Лав Толстој, Васкрсење, Нолит, Београд 1967. год. стр. 137-140. Нагласак мој.

уком, према чијем учењу је покајање заправо света тајна коју по Христовом овлашћењу обављају рукоположени свештеници. Посве сам убеђен да ће моји читаоци на крају проучавања и ове теме увидети сву недоследност таквог учења у поређењу са Светим писмом, ма колико богослови Источне цркве желели да нас увере у супротно.

Ево на који начин православни образлажу своје учење о светој тајни покајања, и какво је њихово мишљење о еванђеоским протестантима по овом питању:

„Ми свештеници смо најчешћи сведоци душевних озледа које настају као последица греха код човека. (...) Кад савест предузме велико чишћење, кривац настоји да се ослободи велике тајне, јер му је она тежа него јавност. Дође време кад му је чак свеједно коме ће да је повери. Може то бити најнеповерљивије лице, али ако му нико погоднији није при руци, он ће је и њему саопштити, само зато да би му души лакнуло.

Због свега тога Црква Божја је установила Свету тајну исповести. А она је заснована на овлашћењу које је Христос дао светим апостолима. „Као што је Отац послао мене и ја шаљем вас. Рекавши то, надахну их и рече им: примите Духа Светога. Којима опростите грехе – опраштају им се; којима задржите – задржани су“ (Јн. 20,21-22).

Овим је Христос благодаћу Светога Духа овластио свештенике да опраштају или не опраштају грехе.“¹

„Они који су се исповедали знају да је потребно уложити знатно више психичког напора па отворено признати своје грехе пред свештеником, него само у души исповедати се непосредно Богу. И уколико је то признање теже, уколико доноси човеку више олакшања него само унутрашње кајање. Зато је Спаситељ и установио свету тајну покајања кад је својим апостолима, а преко њих и њиховим законитим наследницима рекао: „што год свежете на земљи биће свезано на небу, и што год разрешите на земљи биће разрешено на небу“ (Мт. 18, 18). Ово обећање, дато апостолима, Спаситељ је испунио после васкрсења кад се јавио својим ученицима и рекао им: „мир вам. Као што је Отац послао мене, и ја шаљем вас. Рекавши то надахну их и рече им: примите Духа Светога. Којима простите грехе – опраштају им се; којима задржите – задржани су“ (Јн. 20, 21-23). (...) Према томе протестантско и секташко одбацивање свете тајне покајања представља противљење Светом писму о којем секташи кажу да је оно једини извор вере, да верују све што пише у Светом писму.“²

Дакле, према веровању православних, Црква је установила св. тајну покајања на основу Христове заповести и апостолског опуномоћења да опраштају грехе људи у Божије име. Наравно, подразумева се да се грешник исповеда само пред свештеним лицем без присуства других сведока, а свештеник је дужан да у апсолутној тајности чува оно што је на исповести чуо.

Током детаљнијег проучавања ове теме у наставку поглавља, на темељу Светог писма, установићемо праву истину о томе да ли је вршење свете тај-

¹ Веронаука у кући, стр. 35-36.

² Милин, Црква и секте, стр. 329-330.

не покајања – онакве каква постоји данас у Православљу – заповеђено од Господа Исуса Христа или је, попут многих других учења, настало и било обликовано много година након смрти апостола.

Лазар Милин, доказујући библијску утемељеност овог сакраманта, у својој књизи спомиње да су старозаветни пророци као и Јован Крститељ, проповедали покајање – што су касније наставили Христос и апостоли.¹ Из тог разлога није лоше да почнемо управо од те чињенице на којој православно изводе правоваљаност вршења своје свете тајне – на позиву на покајање у старозаветном периоду.

Позив на покајање у Старом завету

Читаво Свето писмо нам даје сведочанство о Богу као Бићу коме је веома стало до добробити целокупног човечанства, као што смо то нагласили у другом и трећем поглављу ове књиге. Након избора Авраама, Исаака и Јакова и настанка њиховог веома бројног потомства – израиљског народа, те након њиховог избављења из египатског ропства, Бог им је саопштио своје заповести. Те заповести су Јевреје требале да воде ка миру и благостању – у коме би уживали уколико би Господу били послушни. Ево неких од заповести и обећања датих овом народу:

„Још рече Господ Мојсију говорећи: Кажи свему збору синова Израиљевих, и реци им: будите свети, јер сам ја свет, Господ Бог ваш.“ (3. Мојс. 19:2);

„Зато посвећујте се, и будите свети, јер сам ја Господ Бог ваш. И чувајте уредбе моје и вршите их. Ја сам Господ који вас посвећујем.“ (3. Мојс. 20:7-8);

„Сада дакле, Израиљу, шта иште Господ Бог твој, осим да се бојиш Господа Бога својега, да ходиш по свијем путовима његовијем и да га љубиш и служиш Господу Богу својему од свега срца својега и из све душе своје. Држећи заповијести Господње и уредбе његове, које ти ја данас заповиједам, да би ти било добро?“ (5. Мојс. 10:12-13);

„Ако добро узаслушаш глас Господа Бога својега држећи и творећи све заповијести његове, које ти ја данас заповиједам, *узвисиће те Господ Бог твој више свијех народа на земљи*. И доћи ће на тебе сви ови благослови, и стећи ће ти се, ако узаслушаш глас Господа Бога својега.“ (5. Мојс. 28:1-2. Нагласак мој.)

Уколико би пак Израиљци одступили од Божијих заповести и чинили зло пред Господом, на њих би наишле најразличитије казне:

„Али ако не узаслушаш гласа Господа Бога својега да држиш и твориш све заповијести његове и уредбе његове, које ти ја данас заповиједам, доћи ће на тебе све ове клетве и стигнуће те. Проклет ћеш бити у граду, и проклет ћеш бити у пољу. Проклета ће бити котарица твоја и наћве твоје. Проклет ће бити плод утробе твоје и плод земље твоје...“ (5. Мојс. 28:15-18).

¹ Види у: Наведено дело, стр. 330.

Ипак, због своје велике љубави и дуготрпљења, Господ није одмах кажњавао свој народ, већ је ишчекивао његово покајање и повратак стазама божанске правде:

„Зато још говори Господ: обратите се к мени свијем срцем својим и постећи и плачући и тужећи. И раздерите срца своја а не хаљине своје, и обратите се ка Господу Богу својему, јер је милостив и жалостив, спор на гњев и обилан милосрђем и каје се ода зла.“ (Јоил 2:12-13);

„Еда ли је мени мило да погине безбожник? говори Господ, а не да се одврати од путова својих и буде жив? (...) Јер ми није мила смрт онога који мре, говори Господ Господ; обратите се дакле и будите живи.“ (Језекиљ 18:23, 32);

Стари завет нам сведочи о томе да Свевишњи није био благонаклон само свом изабраном народу већ и осталим народима – који га нису познавали. Неки од примера Божије стрпљивости над паганима су били, на пример, одлагање Господње казне над претпотопним светом за још 120 година (1. Мојс. 6:1-13), још 400 година над Аморејима (1. Мојс. 15:16), или пак над великим градом Нинивом (књ. пророка Јоне).

Ипак, иако су се на основу Божијих позива на покајање упућених кроз пророке, неки људи кајали и остајали у животу, а неки не – због чега су били кажњавани, ни на једном једином месту у овом делу Библије не можемо да пронађемо ништа што би налчило на свету тајну покајања. Иако ће православно на ову констатацију приметити да се проналажење ове свете тајне у Старом завету и не очекује – јер је то новозаветна уредба, као што ћемо се уверити у даљем проучавању – овај сакрамент не налазимо ни у Новом завету – па чак ни у најмагловитијим обрисима.

Позив на покајање у Новом завету

У овом делу поглавља сагледаћемо и сврху позива на покајање које су Израјљцима упућивали Јован Крститељ и Господ Исус Христос, иако се њихово деловање, наравно, хронолошки смешта у старозаветни период.¹ Еванђелист Марко овако описује деловање Христовог претече:

„Почетак еванђеља о Исусу Христу, Сину Божијем. Као што је написано у пророка Исаије: ‘Гле, ја шаљем весника свога пред лице твоје, који ће припремити пут свој. Глас онога што виче у пустињи; припремите пут Господњи, поравнајте стазе његове.’ Појави се Јован крстећи у пустињи и **проповедајући покајничко крштење** за опроштај греха. И излажаше к њему сва јудејска земља и сви Јерусалимљани, и он их крштаваше у реци Јордану, **при чему они исповедаху своје грехе.**“²

¹ Према библијској хронологији, период Старог завета (тј. „Старог савеза“ којег је Бог склопио са Авраамом и његовим потомством посредством Мојсија) трајао је све до успостављања „Новог савеза“ (завета) између Бога и верујућег народа на земљи свих националности, посредством жртве Исуса Христа. Дакле, период „Старог завета“ је завршен у тренутку смрти Исуса Христа на голготском крсту и Његовим васкрсењем из мртвих.

² Ев. по Марку 1:1-6. Нагласак мој.

Сви еванђелски текстови који описују Крститељево деловање остављају истоветну поруку. Јован је на покајање звао отпали Божији народ, након чега су појединци који су увидели своју грешност и кршење Господње воље, након покајања, били крштавани – као спољашњи знак спирања и опроштења својих грехова. Ипак, поменути текстови нам не дају ни најмањи податак о томе да су се људи исповедали насамо пред Јованом већ да је признавање греха било јавно пред свима. Што се тиче Исусовог проповедања, еванђеља нам доказују да је Његова порука била истоветна као и Крститељева:

„А пошто предадоше Јована, дође Исус у Галилеју проповедајући еванђеље Божије и говорећи да се испунило време и приближило царство Божије; **покајте се** и верујте у еванђеље.“¹

Под утицајем Исусових речи, многи су се покајали и постали Његови ученици. Жена грешница, која је Исусу помазала ноге скупоценим мирисима и горко плакала због својих грехова – своје покајање изразила је пред очима многих присутних:

„И гле, једна жена, која је била грешница у граду, сазна да је он у фариесејевој кући за трпезом, донесе алавастарски суд са миром, те стаде подно код његових ногу плачући, па поче сузама квасити његове ноге, и својом косом отра, и љубљаше његове ноге, и помазиваше их миром. (...) Стога ти кажем, *опроштени су јој многи греси*, јер је имала много љубави; коме се мало прашта, мало љуби. А њој рече: *опроштени су ти греси*. Они пак, који беху заједно за трпезом, почеше да говоре у себи: ко је овај што и грехе опрашта. А жени рече: вера твоја спасла те је; иди с миром.“²

Сличан случај се одиграо у кући богатог цариника Закеја, који је до дела свога иметка дошао на непоштен начин. Као доказ свога покајања, Закеј је обећао да ће свима од којих је новац изнудио – вратити четири пута више:

„А сви који су видели, почеше гунђати што је грешном човеку дошао у кућу да се одмори. Закеј пак стаде и рече Господу: види, Господе, дајем половину свога имања сиромасима, *и ако сам од кога што изнудио*, враћам четвороструко. А Исус му рече: данас је дошло спасење овој кући, јер је и он Авраамов син; јер је Син човечији дошао да потражи и спасе оно што је пропало.“³

Дакле, сви примери покајања који су описани у Новом завету а одиграли су се за време Исусовог земаљског живота били су јавни а не тајни (пред исповедником), како се спроводе у Источној цркви приликом вршења свете тајне коју проучавамо.

Лазар Милин спомиње још један случај покајања који је забележен у новозаветним списима. Записан је у књизи Дела апостолских, а односи се „исповедање“ људи пред апостолом Павлом. Текст гласи овако:

„А многи од оних који су били поверовали *долажаху и исповедајући се казиваху своја дела*. Од оних пак који су се бавили врачањем приличан број донесе своје књиге на гомилу, па их спалише *пред свима*; прорачунаше њи-

1 Ев. по Марку 1:14-15. Нагласак мој.

2 Ев. по Луки 7:37-38, 47-50. Нагласак мој.

3 Ев. по Луки 19:7-10. Нагласак мој.

хову вредност и нађоше да вреде педесет хиљада сребрника. Тако је реч Господња снажно расла, и показа своју моћ.“¹

Из управо наведеног цитата из Писма је очигледно да се они који су поверовали нису исповедали насамо пред апостолом – у шта покушава да нас увери православни апологета, већ пред мноштвом људи који су усвојили веру, међу којима је наравно био и апостол. У то нас уверава и део деветнаестог стиха, који говори да су се поменути дешавања одигравала „пред свима“. Овакву праксу исповедања греха нам потврђује и апостол Јаков, говорећи да верници треба да „исповедају грехе једни пред другима“ а не пред специјално, за вршење ове свете тајне, рукоположеним исповедницима (свештеницима).

„Исповедајте, дакле, **један другом** грехе и молите се Богу један за другог...“²

Да би смо на крају потврдили још једном да исповедање пред свештеницима није био део апостолске праксе као и чињеницу да је овакво вршење исповедања уведено много касније, преиспитаћемо и податке из црквене историје. Ево шта нам о овој теми саопштава Јевсевије Поповић:

„Јавно кајање је чешће уступало места *приватном кајању*, које је било у вези са *тајним исповедањем*. *Тајно исповедање и кајање постајали су све опћенитијима*, а јавно кајање са своја 4 степена све ређе, и напослетку је ограничено само на веома велике грехе, који изазиваху јавну саблазан. Ово се десило прво на Истоку, кашње и на Западу. У Цариграду је укидању редовног јавног кајања дао повода један велик скандал, који се десио 391. године за време патријарха Нектарија (381. - 397.). Јавним кајањем руководио је наиме посебан презвитер, који се називао (...) presbyter poenitentiarius, и такав један је једној одличној жени наложио јавно кајање. Али приликом јавног кајања она се упознала са једним ђаконом, који ју је завео. Она то покајнички исповеди презвитеру над кајањем, који то пријави патријарху, а патријарх збаци ђакона. Али се ствар прочула и настаде велика саблазан, услед чега патријарх по савету презвитера Евдемона (Eudaemon) укине институцију редовног јавног кајања и презвитера над јавним кајањем заједно са помоћним персоналом. **Упутио је сваког грешника, који није ноторним грехом навучао на се јавну екскомуникацију, да тражи савета и опроста тајно код ког духовника и да се приватно каје, што је на Истоку наскоро постало опћенит обичај**, и што је око средине V. столећа папа Леон (Лав) Велики (440. - 461.) почео и на Западу уважати, укидајући пре свега јавно исповедање обичних грехова и полажући тиме темељ постепеном укидању редовног јавног кајања и на Западу.“³

Из поменутог историјског извештаја увидели смо чињеницу да се јавно кајање за грехе – пред другим хришћанима, како је то било уобичајено у апостолско време, постепено одбацивало а уводио обичај приватног тајног исповедања пред духовником. Из тог разлога (међу осталима које ћу касније

1 Дела апостолска 19:18-20. Нагласак мој.

2 Посл. Јаковљева 5:16. Нагласак мој.

3 Општа црквена историја, том први, стр. 686-687. Нагласак мој.

споменути) је немогуће да поверујемо тврдњи православних да је покајање и исповедање, онакво какво оно данас код њих постоји, било установљено и практиковало се још у време апостола.

Употреба бројанице приликом православне молитве

Пре него што одговорим на питање шта заправо значе изјаве Господа Исуса Христа за које већинска црква у Србији тврди да представљају налог и опуномоћење за опраштање греха покајницима, желим да укратко споменемо још једну занимљивост. Ради се, наиме, о употреби бројаница које православни (и римокатолици) користе као помоћно средство за „набрајање“ тј. понављање својих молитава. Ево шта о употреби бројаница можемо да сазнамо из Јевсевијеве „Црквене историје“:

„Овај апарат, **који је усталом у употреби и код нехришћанских источних народа**, састоји се из једне врвце, на којој је нанизано 100 или 200 куглица од дрвета, ћилибара или друге материје те која је везана у венац; куглице су на њој тако удешене, да лако пролазе кроз прсте те су згодне за *набрајање*, отуд код нас назив бројанице. На западу се тај апарат назива *rosarium* (*Rozenkranz*), венац од ружа, венац не од правих, него од духовних ружа (код Немаца и *Betschnur*, врвца за мољење).“¹

Бројанице, које се по признању православног историчара користе и у многим другим паганским источњачким религијама, почеле су да се користе у хришћанству након што су се из манастира (од IV века па на даље) почеле да шире нове форме покајања. Монаси су се вежбали у кајању дуготрајним постовима и живљењем само о сувој храни, многобројним рецитовањем (па и неколико стотина пута) слогана „Господи помилуј“, многим понављањем молитве „Оче наш“ као и падањем на своја колена у акту покајања и по неколико стотина пута дневно. Ова падања на колена су на Истоку у Грчкој добила назив „метанисање“ (акта покајања). Овакав назив је касније пренесен и на бројанице, које су требале да служе за набрајање стотина падања на колена и рецитовања молитава.² Доживотни покајници, монаси, ове „врвце“ са куглицама за набрајање молитава носе стално са собом, док је то у новије време у Србији постао и модни тренд, те се бројанице у виду наруквица могу видети код многих који уопште не живе покајничким животом.

Ипак, оно на шта бих желео да посебно обратимо пажњу јесте истицање чињенице да бројанице приликом својих молитава користе и припадници нехришћанских религија и то од древних времена, што вероватно може да укаже на то да су и оне у хришћанство уведене из многобоштва. Сваком познаваоцу Библије је познато да се бројанице као молитвено помагало нигде у њој не спомињу. Нико од правих Господњих следбеника у библијска времена их никада није користио. Шта више, пошто ова помагала служе за понављање и набрајање молитава, и то једних те истих непрестано – њихова употреба се противи и новозаветном Христовом учењу о мољењу. Најверо-

¹ Општа црквена историја, том први, стр. 686. Нагласак мој.

² Види на истом месту.

ватније имајући на уму молитве које су пагани практиковали уз бројанице – уз њихово многобројно понављање, Господ Исус је своје ученике поучавао следећим речима:

„А када се молите, *не говорите много као многобошци*; јер мисле да ће због *многих речи* бити услышени. Не будите дакле као они; јер зна Отац ваш шта вам треба, пре него што га замолите.“¹

У складу са овом Христовом поуком, када апостол Павле у 1. Солуњанима 5:17 упућује хришћане да се „моле Богу без престанка“, он свакако не мисли да верници треба то да чине непрекидно понављајући једну те исту молитву, већ да увек поседују дух молитве те да у сваком тренутку буду спремни да моле за оно што је Богу по вољи. Молитве уз бројанице су, дакле, нешто потпуно страно новозаветном хришћанству.

Амерички истраживач R. Woodrow наводи податке из Католичке енциклопедије да су у ископинама древног града Ниниве пронађена два кипа која представљају жене са крилима које се моле пред светим дрветом држећи у рукама бројанице. Такође, муслимани користе бројанице са 33, 66, или 99 куглица за набрајање Алахових имена. То чине и поштоваоци хиндуистичког бога Вишнуа (Кришне), понављајући мантре уз бројанице које имају 108 куглица. Поштоваоци бога Шиве користе бројанице да би набројали свих 108 имена свог бога. Марко Поло је био веома изненађен када је, у XIII веку, видео како малабарски краљ користи бројаницу од драгог камења за понављање својих молитава. На исти начин је остао запањен и католички светитељ Фрањо Ксаверски и његови пратиоци када су увидели да се молитве уз бројанице нашироко практикују међу будистима у Јапану. Осам векова пре Христа, бројанице су се користиле и међу Феничанима приликом одавања почести богињи Астарты (тј. богињи Мајци која била позната као царица небеска). У старом Риму, жене су носиле огрлице са куглицама које су се звале „мониле“ (подсетници) које су служиле за набрајање и памћење њихових молитава.² У сваком случају, дакле, јасно је да су бројанице као и многобројно понављање истоветних молитава нешто што није било познато хришћанима у апостолском добу. Из тог разлога, подразумева се, прави хришћани и данас, у модерном добу, не би требали да их користе - молећи се на начин који Господу није угодан. Но, пошто смо већ раније учили чињеницу да се у првој Цркви нису практиковале тајне исповести пред свештеницима, као што нам Писмо и историја сведоче, остаје нам да одговоримо на следеће питање: шта значе Исусове речи упућене апостолима – а које православни тумаче као опуномоћење за опраштање греха приликом исповести?

„Којима опростите грехе - опраштају им се.“

У еванђељима постоје три изјаве Господа Исуса Христа које су веома сличне и које бивају навођење од стране православних по овом питању. Оне гласе овако:

¹ Ев. по Матеју 6:7-8. Нагласак мој.

² Види у: Babilonska misterijska religija, str. 26.

„И ја ти кажем да си Петар, и на тој стени сазидаћу Цркву своју, и врата адова неће је надвладати. И даћу ти кључеве царства небескога, и што свежеш на земљи биће свезано на небу, и што разрешиш на земљи биће разрешено на небу.“¹

„Ако ти згреши твој брат, иди и покарај га у четири ока. Ако те послуша, добио си свога брата. Ако пак не послуша, узми са собом још једнога или двојицу, да се устима двојице или тројице сведока утврди свака реч. А ако њих не послуша, кажи Цркви; па ако не послуша ни Цркву, нека ти буде као многобожац или цариник. Заиста, кажем вам, што год свежете на земљи биће свезано на небу, и што год разрешите на земљи, биће разрешено на небу.“²

„Тада им Исус опет рече: мир вам. Као што је Отац послао мене, и ја шаљем вас. Рекавши то надахну их и рече им: примите Духа Светога. Којима опростите грехе – опраштају им се; којима задржите – задржани су. А Тома, звани Близанац, један од Дванаесторице, не беше с њима када је Исус дошао.“³

Поред стихова који су конкретно важни за наше проучавање, као што уочавате, навео сам и нешто шири контекст у коме се они налазе – јер ће се то показати неопходним за њихово правилно разумевање.

Најпре је, дакле, Господ Христос рекао апостолу Петру нешто што је касније као Реч упутио и свим осталим ученицима. Занимљиво је, дакако, да се спомињу и „кључеви царства небеског“ и то само у првом, Петровом случају. Пошто свакако нећемо узети у обзир народно веровање о томе да свети Петар откључава рајска врата приликом доласка у рај сваком преминулом, на темељу Светог писма лако можемо да препознамо о каквим се „кључевима“ ради и какав је њихов значај. Наиме, као што је познато из Дела апостолских, управо апостол Петар је био тај који је Јеврејима на дан Педесетнице (педесет дана након Христовога васкрсења) проповедао и позвао их на покајање због учињених греха – од којих је највећи био издајство и пристанак на распеће Божијег Сина. Као резултат Петровог проповедања, многи Израјљци су се покајали и примили опроштење и спасење – постајући делом новоосноване Христове Цркве. Десетак година након овог догађаја, од отварања врата небеског царства богоотпалим Јеврејима, ап. Петар је био први апостол од Дванаесторице коме је Господ открио да и необрезаним незнабошцима треба дозволити улаз у друштво изабраних. За све то време, први хришћани (сви по националности Јевреји или прозелити – обрезани многобошци који су у потпуности прихватили Израјљску веру) су проповедали еванђеље само Јеврејима и прозелитима у земљи и расејању, и нису сматрали исправним проповедање онима који нису били обрезани:

1 Ев. по Матеју 16:18-19.

2 Ев. по Матеју 18:15-18.

3 Ев. по Јовану 20:21-24.

„Они пак који беху расејани због гоњења, покренутог против Стефана, прођоше све до Финикије, и Кипра, и Антиохије, не објављујући реч нишом другом него само Јудејима.“¹

Уласком у кућу капетана Корнилија (Дела ап. 10. гл.), након што се и сам препирао са Богом у вези овог послања, Петру је постало јасно да су и многобошци сунаследници Христовог царства. Још пре него што је Петар и завршио своју беседу о спасењу, присутни су поверовали и на њих се спустио Свети Дух. Од тога времена, после кратког убеђивања², и сви остали апостоли су се прикључили Петру у настојању да и многобошце приведу вери.

Кључеви царства небескога које је, дакле, ап. Петар од Христа примио, корисно су послужили за отварање улаза у Христову Цркву како Јеврејима тако и свим осталим народима под капом небеском. Наравно, остаје да утврдимо шта представља остатак малочас наведеног Христовог говора који је записан у 16. и 18. поглављу Матејевог еванђеља.

Као што сам споменуо у првом делу проучавања ове свете тајне, од свакога хришћанина који је примио Светога Духа, очекује се свакодневно посећење и тежња да угоди Божијој вољи. Међутим, као што је познато из Библије, и велики Божији људи су понекада падали у напасти и сагрешили су. Управо из тог разлога је свакоме таквоме потребно искрено покајање пред Богом. Ипак, нажалост, неки од хришћана исувише далеко оду у своме сагрешењу, и њихова савест толико изгуби осетљивост, да они и надаље истрајавају у своме греху – очигледно не увиђајући да се налазе на путу који води од Господа. Оваквих примера има више у Новом завету. Смрт брачног пара Ананије и Сапфире пред апостолом Петром и великим бројем хришћана – из разлога заједнички договорене и изговорене лажи (Дела ап. 5. гл.), „предавање сотони“ блудника из коринтске цркве (1. Кор. 5:5) као и Именеја, Александра и Филита (1. Тим. 1:20; 2. Тим. 2:17-19), само су неки од примера застрањења – са којима су се апостоли и остале старешине прве Цркве сусретали. Управо у оваквим ситуацијама, апостоли и остали су морали да буду свесни своје одговорне службе, која је подразумевала исправно духовно вођство и очување здравог духовног црквеног заједништва, а то се могло постићи само искључивањем и удаљавањем из заједнице оних људи који нису желели да се покају а ширили су раздоре и саблазни. Веома је занимљива и изјава ап. Павла записана у 1. Кор. 5:1-5, а у вези члана цркве који је згрешио блудним односом (и то тако што је ступио у интимну везу са својој маћехом):

„Чује се уопште да блуд влада међу вама, и то такав блуд каквог нема ни међу многобошцима, да неки има очеву жену. И ви сте надмени; што се радије нисте ожалостили – да се уклони из ваше средине који је то дело учинио? Ја сам, наиме, иако нисам код вас телом, али сам присутан духом, већ осудио – као да сам присутан – онога који је тако нешто учинио: када се у име Господа нашега Исуса сакупите ви и мој дух са силом Господа нашега

¹ Дела апостолска 11:19. Нагласак мој.

² Види: Дела апостолска 11:1-18.

Исуса, да се такав преда сатани на пропаст тела, да се дух спасе на дан Господњи.“

У овом случају апостол саветује да целокупна заједница осуди овакво дело и за неко време се потпуно одвоји од неуредног брата – прекинувши са њим свако општење. Речи „да се дух спасе на дан Господњи“ јасно нам ставља до знања да овај човек неће изгубити своје спасење (које се прима једном заувек) али да ће се морати сусрести већ на земљи са одређеним последицама свога сагрешења.¹ Многи овакви и овоме слични људи – хришћани, доспеће у небеско царство, али без и једног доброг дела за које ће моћи да буду похваљени и да приме награду. За овакве вернике Павле између осталог говори и следеће:

„Јер нико не може да постави други темељ, сем онога који је постављен, а то је Исус Христос. И ако ко на овом темељу зида злато, сребро, драго камење, дрва, сено, сламу, свачије дело изаћи ће на видело; судни дан ће показати, јер ће се у огњу открити, и какво је чије дело – огањ ће показати. Ако чије дело, које је називао, остане, тај ће примити награду, ако чије дело изгори, тај ће поднети штету, али ће сам бити спасен, само тако – као кроз огањ.“²

Као што смо из претходно поменутих примера могли да увидимо, апостоли су у првој Цркви имали задатак да буду Господњи сарадници, Христови помоћници и управитељи Божјих тајни (1. Кор. 3:9, 4:1-2) који раде на изградњи Христовог тела – Цркве (2. Кор. 13:10). Због тога су од Господа и добили дар поучавања хришћана који су били на много нижем нивоу схватања духовних истина од њих самих (Еф. 4:11-15). Апостоли су били ауторитет по питању истинитости преношења Христове науке – како о спасењу кроз веру – тако и по питању практичног хришћанског живота.

Према протестантском теологу R. T. France, појмови „свезати“ и „разрешити“ које Исус спомиње у Мт. 16:19 и 18:18, били су технички појмови у изрекама тадашњих рабина о ономе што је било или није било допуштено да се чини („свезати“ је означавало „забранити, а „разрешити“ је значило „допустити“ чињење одређених радњи).³ Према овом аутору, „свезивање и разрешавање“ може да се види и у примерима из Дела апостолских 10. и 11. главе, као и 15:7-11, када је апостол Петар обзнанио Божију одлуку да су и многобошци потпуно једнако вредни пред Богом ради спасења попут Израиљаца; што раније није било познато у тој мери. Оно што је посебно интересантно, познаваоци грчког језика казују да се у стиховима из Мт. 16:19 и 18:18 у оригиналу намерно употребљава, за изговор прилично неспретно

1 Последица сагрешења израиљског цара Давида, у вези прељубе са женом Урије Хетејина, јесте била смрт тим чином зачетог детета након његовог рођења, која се десила и поред покајања, усрдног мољења и пошћења овог Божијег слуге. Види у: 2. Самуилова 11. и 12. гл.

2 1. Кор. 3:11-15.

3 Врсни познавалац новозаветног грчког текста, баптистички теолог проф. др Александар Бирвиш је у свом „Четвороеванђељу“ овако превео поменуте стихове: „Даћу ти кључеве Небеског царства: што осудиш на земљи, то ће бити осуђено на небесима; а што одобриш на земљи, то ће бити одобрено на небесима.“ и: „Занста вам кажем, ако што осудите на земљи, то ће бити осуђено на небу; а што одобрите на земљи, то ће бити одобрено и на небу.“ Александар Бирвиш, Четири еванђеља, Живот и рад Исуса Христа, Библијско друштво Београд, 1987. год.

тзв. „будуће прошло“ глаголско време – па би стога, у дословном преводу, спорни делови стихова требали заправо да гласе: „*биће било је свезано на небу*“ и „*биће било је разрешено на небу*“.¹ То заправо треба да значи да апостоли и остале Божије слуге у периоду Новог завета нису добиле овлашћење да опраштају грехе приликом свете тајне исповести – како то уче православни, већ да људима обзнањују вечну Божију намисао, тј. да својим проповедањем и установљавањем одређених учења, црквених моралних норми и начина вођења богослужења, заправо објављују и установљују оно што је Бог још од вечности био испланирао.

Исти је случај и са текстом који се налази записан у ев. по Јовану 20:22-23 којег сам раније цитирао, а сада ради подсећања наводим поново:

„Рекавши то надахну их и рече им: примите Духа Светога. Којима опростите грехе – опраштају им се; којима задржите – задржани су.“

Када проучимо читав контекст у коме се налазе наведени стихови, можемо да уочимо да се Христос на дан свога васкрсења, када су ове речи и изговорене, јавио делу својих ученика који се налазио сакривен у затвореној просторији због страха од прогонства. Поред десеторице апостола (Христов издајник Јуда Искариотски је већ био мртав због извршеног самоубиства а ни апостол Тома није био присутан), овде су се налазили још неки ученици који нису били апостоли, а највероватније је било и жена, јер читамо о Марији Магдалини која је нешто раније посетила ученике баш на поменутом скровитом месту.² Пошто смо раније установили да Исусова казивања из ев. по Матеју немају значење какво им приписује традиционално хришћанство Истока, те да их апостоли нису схватили као налоге према којима би они имали овлашћење да праштају грехе (што нам јасно доказује и њихова ранохришћанска пракса у којој ни једанпут нису посегли за његовим коришћењем) остаје нам да сагледамо новозаветне примере који нам стављају до знања на који су то начин апостоли уистину „праштали грехе“ онима који су сагрешили.

Један од директних примера који се односе на опраштање ономе који је сагрешио, и у овом случају тиме нанео штету целокупној црквеној заједници, налази се у посланицама упућеним цркви у Коринту. Као што сам раније споменуо, међу тамошњим верницима постојао је и један који је живео у греху сексуалног неморала. Апостол Павле је саветовао вернике да таквога опомену и удаље се од њега што се тиче заједничарења, да би се посрамио и покајао. Након годину дана, приликом писања друге посланице, апостол је могао да констатује да се ситуација по питању морала дотичног грешника променила знатно на боље. Бивши грешник се ожалостио због свога греха и

1 R. T. France, тумачење ев. по Матеју, Добра Вест, Нови Сад, 1987. год. стр. 261-262, 281.

2 Еванђелист Лука казује да су истог дана, увече, на поменутом месту била окупљена Једанаесторица апостола заједно са својим друговима, што нам јасно ставља до знања да Исусове речи **нису биле упућене само апостолима** (а касније, рукополагањем и апостолским прејемством и њиховим наследницима епископима - како то православни тумаче) у смислу светодуховског овлашћења којим имају право да опраштају грехе, већ да су изречене мноштву окупљених међу којима је било и оних који никада нису постали црквене старешине, и међу којима је било и женског верујућег света. Види у: Лк. 24:33.

укора којег је примио, те се искрено покајао. Зато је Павле могао да напише следеће:

„Ако је пак неко изазвао жалост, није мене ожалостио, него донекле, да не претерам, све вас. *Томе је доста овај укор од већине*, тако да, напротив, ***треба радије да му опростите и да га утешите***, да превелика жалост дотичног не сатре. Зато вас молим да покажете љубав према њему. Ради тога сам вам баш и писао, да познам вашу врсноћу, да ли сте у свему послушни. ***А коме ви нешто опраштате, томе опраштам и ја***. Јер и ја што сам опростио, ако сам што опростио, опростио сам пред Христом вас ради, да нас сатана не превари; јер знамо шта он мисли.“¹

Као што видимо и из овог примера, апостол није инсистирао на посебној исповести онога који је сагрешио, нити пак на своме „овлашћењу од Господа“ да он сам опрашта грехе приликом вршења свете тајне покајања. Једноставно, Павле је изјавио, бивајући прилично просторно удаљен, да и он опрашта ономе коме је читава заједница опростила. Ова апостолска пракса се у потпуности слаже са Христовим учењем о међусобном праштању. Господ Христос је наиме рекао:

„Пазите на себе, Ако згреши твој брат, покарај га *и опрости му ако се покаје*. И ако ти седам пута згреши на дан па се седам пута врати к теби и каже: кајем се, опрости му.“²

Еванђелисти Матеј и Марко записали су и следеће:

„Тада приђе Петар и рече му: Господе, колико пута ће сагрешити брат мој према мени, и ја да му опростим? До седам пута? Рече му Исус: не кажем ти до седам пута, него до седамдесет пута седам.“³

„И кад стојите молећи се, праштајте ако шта имате против кога, да и Отац ваш који је на небесима опрости вама ваше грешке. [Ако ви не опраштате, ни Отац ваш који је на небесима неће опростити грешака ваших.]“⁴

Апостол Павле потврђује Исусову науку говорећи да живот сваког хришћанина мора да буде испуњен праштањем:

„Будите међу собом честити, милосрдни, праштајући један другом – као што је и Бог вама у Христу опростио.“⁵

„Обуците се, дакле, као избраници Божији свети и мили, у срце милосрдно, у честитост, смерност, кротост, стрпљивост, носећи један другог и ***праштајући један другоме***, ако ко има тужбу на кога; *као што је Господ и вама опростио, тако опраштајте и ви*.“⁶

Другим речима, Нови завет (као и Стари) испуњен је примерима божанског праштања, као и поучавања људи – верника да и у овоме буду налик на свог небеског Оца.

1 2. Коринћанима 2:5-11. Нагласак мој.

2 Ев. по Луки 17:3-4. Нагласак мој.

3 Ев. по Матеју 18:21-22.

4 Ев. по Марку 11:25-26.

5 Ефесцима 4:32.

6 Колошанима 3:12-13. Нагласак мој.

И тако, ма колико се трудили да у апостолским списима нађемо и најмањи пример да је ико икада макар и навестио потребу за исповедање греха пред свештеницима ради њиховог „отпуштања“, такве примере не можемо да нађемо. Све то, наравно, потврђује чињеницу да је практиковање свете тајне покајања и исповедање пред свештеницима какво данас постоји у Православљу, као што смо утврдили и из историјских извора, уведено тек касније у црквену праксу – а да у почетку, за време апостола није ни постојало нити се о њему говорило.

Утврдивши библијску истину и по овом питању, можемо да пређемо на наредну свету тајну, која је умногоме повезана са управо размотреном.

СВЕТА ТАЈНА СВЕШТЕНСТВА

Традиционална црква Истока на следећи начин објашњава шта се под овом светом тајном подразумева:

„У самом почетку црквене историје духовну власт у Цркви, то јест власт проповедања, **вршења светих тајни** и управљања Црквом имали су апостоли, који су ту власт добили од самог Спаситеља, као што смо то напред навели (Мт. 18, 18; 28, 19-20; Јн. 20, 21-23). Ту власт Христос је дао свима својим ученицима – апостолима у подједнакој мери, а не неком више неком мање. (...) Кад се Црква раширила толико да апостоли нису могли свуда да стигну, они су рукополагали епископе као своје заменике, на које су призивали благодат Светога Духа и којима су предавали пуноћу своје апостолске власти. Осим епископа апостоли су постављали и презвитере и ђаконе.“¹

„Свештенство сачињавају: ђакони, презвитери (свештеници) и епископи (владике). Епископи (владике) имају право да врше све свете тајне, да уче верне и управљају епархијом, која им је поверена од стране Цркве; презвитери (свештеници) имају право да врше све свете тајне изузев Свете тајне рукоположења. Они могу да управљају својом парохијом, коју им је епископ, на рукоположењу, поверио а ђакони самостално немају право да врше ниједну свету тајну. Они помажу (саслужују) владицима и свештеницима у вршењу светих тајни. *То су три степена свештенства: ђаконски, презвитерски и епископски.* (...) *Служба свештеничка у Цркви Христовој је продужена служба апостолска.* Свештенство свето је *прејемник* службе и власти апостолске. Оно је добило од Спаситеља право какво нема ниједна служба ни у земаљској ни у небеској Цркви Христовој.“²

„Римска Црква, то се несумњиво зна, има историјску везу са Христом и апостолима. Несумњива је чињеница да она потиче из апостолског доба. (...) Исто тако је чињеница је да свештенство Римске Цркве има апостолско прејемство које никад нико није порицао нити може порећи.“³

Оно што се, дакле, посебно истиче јесте да су Христос и апостоли установили јерархију (свештенство) која се састоји од епископа, презвитера и

1 Милин, Црква и секте, стр. 29-30. Нагласак мој.

2 Веронаука у кући, стр. 42. Нагласак мој.

3 Милин, Црква и секте, стр. 34.

ђакона. Такође, постоји „апостолско прејемство“ тј. апостолско наслеђе, које подразумева да свештеници Православне и Римокатоличке цркве поседују иста она овлашћења која је Христос дао апостолима („опраштање греха“ и слично), и то тако што следе благодатни непрекинути двехиљадегодишњи низ рукополагања, која потичу још од првовековних епископа, тј. самих апостола. Ово апостолско наслеђе јесте, између осталог и гарант исправности хришћанског учења и тумачења Светог писма од стране рукоположених у оквиру „једине свете и апостолске цркве“ јер њих у томе управља сам Свети Дух. Поменута јерархија, по учењу православних, има овлашћење да врши свете тајне и на тај начин људима омогућава улазак у небеско царство.

Пре него што детаљно, на темељу Библије и историјских извора утврдимо да Источна црква, на њену жалост, не поседује истину и није доследна Христовој и апостолској науци ни по овом питању, желим да укратко прикажем улогу јеврејских свештеника у Старом завету – јер је то за проучавање ове теме од велике важности.

Улога старозаветног свештенства

Неоспорна је чињеница да се на много места у Библији помињу свештеници и њихове богослужбене активности у оквирима Божијег народа. Такође је чињеница да се улога свештеника спомиње само у оквиру старозаветног периода времена (које се завршава Христовом смрћу и васкрсењем). Почевши од књиге Дела апостолских у Новом завету (која описује рађање Христове Цркве и развој хришћанства средином првог века после Христа), па надаље, израиљски свештеници се спомињу само у смислу њиховог обраћења из јудаизма у хришћанство (Дела ап. 6:7). Помињу се такође и у вези престанка важности њихове службе – која је своје испуњење нашла у Исусовом првосвештеничком делу (Јеврејима посл. 8. гл.). Као што ћемо јасно увидети на крају овог проучавања, новозаветно хришћанство утемељено на апостолској науци и црквеној пракси, не познаје институцију било каквог специјалног свештенства – а поготову не онаквог какво данас постоји у Православној и Римокатоличкој цркви са свим његовим овлашћењима. Но, кренимо редом.

Још пре давања десет заповести Израиљцима преко Мојсија на гори Синају, Бог је прогласио све Јаковљеве потомке које је избавио из египатског ропства – светим народом и царским свештенством (уз услов њихове послушности Његовом закону):

„А сада ако добро узаслушате глас мој и ушчувате завјет мој, бићете моје благо мимо све народе, премда је моја сва земља. И бићете ми **царство свештеничко** и народ свет. То су ријечи које ћеш казати синовима Израиљевим.“¹

Сви прворођени мушкарци, из свих дванаест племена Јаковљевих потомака, према Божијој заповести припадали су Господу – као посвећеници из свеколиког Његовог народа. Ипак, према вољи Свевишњег, као замена

¹ 2. Мојсијева 19:5-6. Нагласак мој.

за све јеврејске прворођене, у то време, за посебну службу Богу је изабрано једно целокупно племе – племе Левијево:

„Још рече Господ Мојсију говорећи: Ево узех Левите између синова Израилевијех за све првенце што отварају материцу међу синовима Израилевијем; зато ће бити моји Левити. Јер је мој сваки првенац; од онога дана кад побих све првенце у земљи Мисирској, посветих себи свакога првенца у Израиљу од човјека до живинчета; моји ће бити; ја сам Господ.“

Поменути Левити су имали задатак да буду свештенички помоћници и послужитељи у оквиру помоћних служби око шатора од састанка, као што су брига за свето посуђе и остале храмовне предмете.¹ Са друге стране, и сами свештеници су припадали Левијевом племену, али су за разлику од осталих Левита, морали да воде порекло од Арона и његових синова.² За време цара Давида, свештеници (потомци Аронових синова Елеазара и Итамара) били су подељени у 24 свештеничка реда – са својим распоредом вршења службе.³ Што се тиче службе свештеника у Старом завету, она је била јасно одређена Господњом вољом. Они су морали да имају посебно начињену одећу којом би се, док врше свету службу, разликовали од осталих људи (2. Мојс. 28. гл; 35:19; 39. гл.). Служба Арона и његових потомака се састојала у приношењу животињских жртава пред Господом, које је народ свакодневно доносио ради опроштења својих греха или пак из захвалности Богу за његове дарове. Детаљан опис свештеничке службе налази се у трећој Мојсијевој књизи, која се зове и „Левитска“. Пошто би нам за разматрање целокупне службе свештеника и објашњавање начина поступања са приношењем сваке појединачне жртве било потребно пуно простора, на овом месту ћемо размотрити само оно што је најважније за проучавање наше теме, а то је симболика целокупног старозаветног богослужбеног система.

Симболика старозаветног богослужбеног система

Новозаветна посланица Јеврејима представља опширан извор информација о томе да је читав израиљски богослужбени жртвени систем у шатору од састанка (и касније храму) нашао своје испуњење у жртви и делу богочовека Исуса Христа, након чега је и престао са важењем.

Да погледамо најпре како је изгледао сам богослужбени простор (шатор од састанка са двориштем). Господња заповест која се односила на шатор од састанка и богослужбене предмете, односила се на изградњу и подизање шатора који је требао да буде подељен на две просторије - „светињу“ и „светињу над светињама“. У првој просторији, налазили су се позлаћени и златни предмети:

¹ Види: 4. Мојсијева 3:6-8; и 4. поглавље.

² Види: 2. Мојсијева 2:1; 6:20; 40:12-16.

³ Види: 1. књига Дневника 24. поглавље. На пример, свештеник Захарија отац Јована Крститеља је водио порекло од Авије, који је споменут у 1. Дневника 24:10. Види у: Ев. по Луки 1:5.

- сто са постављених 12 хлебова (који су представљали број племена Јаковљевих потомака и које су смели да једу само свештеници. Постављени хлебови су замењивани новима сваке суботе. 3. Мојс. 24:5-9);
- седмокраки свећњак (2. Мојс. 25:31...), на коме су свештеници палили жишке и који је требао да гори од вечери до јутра – свакога дана (3. Мојс. 24:2-4);
- кадиони олтар (2. Мојс. 30:1-8) на коме је свакодневно био приношен свети кад – стављањем тамјана (миришљавих материја) на упаљену жеравицу. У другој просторији шатора, у коју је смео да улази искључиво првосвештеник и то са крвљу жртвене животиње само једном годишње на Дан Помирења (Yom Kippur), налазио се позлаћени ковчег завета на чијем су се поклопцу налазили изливени златни херувими, а у њему две плоче са десет заповести које је Господ дао Мојсију. Унутрашњост шатора, тј. две поменуте просторије, биле су међусобно подељене завесом, на којој су били извезени ликови небеских анђеоских бића – херувима (2. Мојс. 26:1,31-33). У трему, у спољњем дворишту, испред шатора, налазили су се још и жртвени олтар и умиваоник (направљени од неплеменитог метала, „мједи“ тј. бронзе; 2. Мојс. 30:18, 40:29-33). Иако ће о старозаветним симболима о којима сада говоримо бити речи и у поглављу о Богородици као и поштовању светих икона, проучавање у оквиру овог поглавља ће бити најдетаљније. Као што сам раније у овом поглављу истакао, Исус Христос је био истовремено био и (прво)свештеник и жртва.
- Као савршени Божији Син – првосвештеник Новог Савеза, Исус је у Божије присуство, уместо у светињу над светињама која се налазила у земаљском шатору, ушао у само небо, и то не са туђом већ са својом сопственом крвљу (Јеврејима 9:24 - 10:17);
- За разлику од израиљских свештеника који су свакодневно приносили жртве, Исус је принео само једну – која вреди заувек (Јевр. 10:11-14);
- Завеса која је раздвајала „светињу“ од „светиње над светињама“, а која је била симбол Христовог тела које је требало да буде убијено на крсту (Јевр. 10:19-22), била је поцепана у тренутку Његове крсне смрти (Мт. 27:51);
- Свећњак са упаљеним жишцима је био симбол богочовека Христа који је за себе рекао: „Ја сам светлост света“ (Ев. по Јовану 8:12; 1. Јов. 1:5); као и симбол Светога Духа (Отк. 1:4; 4:5);
- Постављени хлебови су били такође симбол Исуса Христа, који је за себе рекао: „Ја сам хлеб живота“ (Јн. 6:32-35);
- Златни кадиони жртвеник је био симболом молитава које Христос са свима светима приноси пред Богом свакодневно (Јевр. 7:25; Откривење 8:2-4);
- Бронзани умиваоник у коме су свештеници вршили обредно прање (2. Мојс. 30:18-21) – симболизује „умивање“ тј. спирање грехова свих који верују у Христови заменичку жртву (1. Јованова 1:7; Титу 3:5);

- Бронзани жртвеник, на коме су се свакодневно приносиле старозаветне жртве представљао је Голготу, место страдања Исуса Христа - који је жртвеник Новог Савеза (Јевр. 13:10-13).

Но, можда ће се неко упитати због чега спомињем све ове детаље, када Православна црква ионако не тврди да њихово свештенство има било какве везе са оним старозаветним. Разлог је једноставан. Наиме, као што сам раније нагласио, Нови завет уопште не познаје институцију специјалног хришћанског свештенства (јерархије) – налик на ону која постоји у Источној и Западној цркви. То из разлога што након смрти Исуса Христа уопште нема никакве потребе за приношењем других жртава за грехе, јер је она права принета једном за свагда, док Источна црква тврди да је постојање свештенства у Цркви неопходно и Христом установљено.¹ У наредном делу овога поглавља погледаћемо шта о теми постојања свештенства у Христовој Цркви говоре богонадахнути апостоли у новозаветним списима.

Свето свештенство у Новом завету

Из светих списа Новог завета јасно произилази да Господ све своје вернике – након оснивања Цркве назива светим народом и царским свештенством. Пошто се православни, због другачијег учења које заступа свето предање којег се држе, по овом питању ругају и исмевају еванђеоским хришћанима због тога што они за себе тврде да представљају „свеопште свештенство“ пред Богом, ваљало би да у светлу Божије Речи детаљно испитамо ово учење и преиспитамо аргументе православних. Наиме, у своме разматрању „погрешног секташког учења о свештенству“, Лазар Милин између осталог каже:

„Ово секташко тумачење је крајње површно и у супротности је како са напред наведеним цитатима² Светог писма из којих се види јасно и несумњиво да Христос оснива јерархију своје Цркве, тако и са самом праксом секташких верских заједница.

¹ Насупрот јасном библијском учењу које сам до сада изнео по овом питању, Православна црква (као што сам то нагласио и у претходном поглављу) учи да вечера Господња (тј. света тајна причешћа – евхаристије) представља стално понављање жртвовања Исуса Христа:

„Православна Црква је од апостолских времена веровала да света тајна евхаристије није само обична успомена на тајну вечеру Христову, него с обзиром да се ту хлеб и вино претварају у право тело и праву крв Христову то је евхаристија не само успомена него **права жртва која се приноси Богу за људе**. Она је у суштини иста са жртвом која је била на крсту принесена (...) Тамо је принео жртву сам непосредно, а овде посредно преко својих црквених пастира.“ Милин, Црква и секте, стр. 326.

Дакле, ако ствар посматрамо лаички, могли би из овога да закључимо да је у данашњем Православљу потребно постојање свештенства сличног оном старозаветном (пошто је основни посао свештеника да коље и приноси жртве) ради понављања чина жртвовања Исуса Христа ради „умилостивљења Бога за грехе људи за које се приноси“ (Милин, на истом месту), и то безброј пута до данашњег дана.

² Библијске стихове које Милин помиње (поменути Милинов текст нисам навео у главном тексту овог поглавља из разлога јер су библијски стихови од стране овог православног аутора цитирани непотпуно), навешћу нешто касније у целини.

Пре свега, те речи потичу од апостола Петра и Јована, а није могуће замислити да они нису знали какву су власт добили од Христа, јер се зна да су они ту апостолску власт и примењивали: проповедали су, крштавали¹, вршили свету тајну евхаристије, полагали руке на новокрштене, молили се за присутне верне и управљали Црквом. Све то, дакле, сачињава њихову јерархијску улогу у Цркви, улогу коју су предали својим наследницима полагањем руку и молитвом, па према томе није могуће да су они овим речима хтели да порекну све то што су по овлашћењу и упутству од самог Господа чинили.

Шта онда значи то опште свештенство о којем пишу оба апостола? То значи да су хришћани Божји народ. Народ без обзира на националност, који је искупљен првосвештеничком жртвом Спаситељевом, па су у поређењу са осталим људима узвишенији пред Богом, као цареви и свештеници Божји. *Треба нарочито обратити пажњу на то да писац Апокалипсиса ту говори о будућем веку после васкрсења, што је нарочито јасно изречено у 20. глави, стих 6.* „Блажен је и свет онај који има удела у првом васкрсењу; над овима друга смрт нема власти, - **него ће они бити Божији и Христови свештеници**, и цареваће с њим хиљаду година“. **Очигледно је да ће бити свештеници Христови после васкрсења а не до васкрсења.**²

Дакле, учење о „општем свештенству свих хришћанских верника“ које заступају еванђеоске цркве је погрешно, а г-дин Милин је то, по његовом уверењу, доказао Светим писмом. Према његовим речима, апостоли сигурно нису били сами себи противречни – па да, иако имајући знање о томе да јерархија свакако постоји, сада тврде да то није истина – те да постоји само опште свештенство свих верујућих. Стихови из Библије на које се овај апологета позива, говорећи да их секташи погрешно схватају (а он их је, тобоже, у малопренаведеном тексту исправно протумачио), у целини гласе овако:

„Прилазите к њему, живом камену, који су додуше, људи одбацили, али је пред Богом изабран и драгоцен, **па се и сами** као живо камење **узиђујте** у духовни дом, **у свето свештенство**, да посредством Исуса Христа **принесете духовне жртве** које су Богу угодне. (...) **А ви сте** изабрани род, **царско свештенство**, свети народ, стечени народ, да објавите славна дела онога који вас је из таме призвао у своју чудесну светлост; ви који некад нисте били народ Божији – сад сте Божији народ, ви који некад нисте били помиловани – сад сте помиловани.“³

„Ономе који нас љуби и **који нас** својом крвљу **избави** од наших грехова, **и учини нас** царством, **свештеницима** Богу и Оцу своме, њему слава и власт у све векове, амин.“⁴

1 Из раније наведеног текста из „Веронауке у кући“ сазнали смо да ђакони у Православној цркви немају право да врше ни једну свету тајну, па ни да крштавају, док у Библији налазимо пример да је властелина из Етиопије крстио један од седморице првих црквених ђакона, ђакон Филип (Дела ап. 8:26-40).

2 Милин, Црква и секте, стр. 332-333. Нагласак мој.

3 1. Петрова 2:4-5, 9-10. Нагласак мој.

4 Откривење Јованово 1:5б-6. Нагласак мој.

„И певаху нову песму говорећи: достојан си да узмеш књигу и да отвориш њене печате, зато што си био заклан и што си својом крвљу искупио Богу људе од сваког племена и језика и народа и народности, **и учинио их** Богу нашему **царством и свештеницима** и они ће царевати на земљи.“¹

„Блажен је и свет онај који има удела **у првом ускрсу**; над овима друга смрт нема власти, **него ће они бити** Божији и Христови **свештеници**, и цареваће с њим хиљаду година.“²

Управо насупрот онемо што је Милин изнео, из наведених светописамских стихова увиђамо да апостол Петар у својој првој посланици, као и Јован у 1. и 5. поглављу Откривења, говоре у прошлом глаголском времену у односу на моменат писања или пак одигравања описаних догађаја, па из њихових изјава произилази само констатација да су новозаветни хришћани већ учињени (прошло време) *Божијим царством и царским свештеницима*. Наравно, након „првог ускрса“ (тј. васкрснућа праведника на почетку будућег Христовог хиљадугодишњег царства) и враћања у земаљски живот у прослављеним телима свих хришћана из свих векова постајања Цркве, они ће и буквално царевати са Христом и бити Божији свештеници који ће приносити Њему угодне жртве. Сасвим је очигледно да Петар и Јован у својим текстовима не подразумевају да ће хришћани бити „царско свештенство“ тек након свога васкрсења, него да су таквим учињени у моменту свога поверовања и оправдања кроз веру у Спаситеља. Извођење закључка каквог Милин у својој књизи наводи, могуће је само парцијалним тумачењем Библије и узимањем у обзир само оних стихова који нам „иду у прилог“ и потребни су нам да бисмо потврдили своје веровање (конкретно - узимањем у обзир само стиха 20:6 из Откривења Јовановог). Уколико пак узмемо у обзир казивање свих стихова и поштено сагледамо њихов граматички смисао, јасно је да закључак православног богослова у овом случају не би могао да буде прихваћен. Наравно, идеја коју Милин подразумева, а то је да су апостоли примили јерархију од самога Христа, и да су тога били сасвим свесни, нигде се у Светом писму не потврђује, већ она представља учење светих отаца – које овај апологета покушава да утка у библијске текстове – као да се оно њима подразумева. На крају крајева, приметимо још нешто што је веома важно, а што ће нам још више доказати сву погрешност православног тумачења по овом питању као и њихову даљу злоупотребу библијског текста.

Наиме, сваком познаваоцу православног вероисповедања је познато да се њиме подразумева светоотачко учење о „свеопштем васкрсењу из мртвих“ (и верника и неверујућих) приликом Божијег страшног суда, а не веровање у будући „први и други ускрс“ (одвојено васкрсење верујућих пре хиљадугодишњег царства за живот вечни и неверујућих (после њега) приликом страшног суда – за вечну осуду) о коме нас Свето писмо обавештава у Откривењу 20. глави.³ Према томе, веома чудно звучи Милиново помињање

1 Откривење 5:9-10. Нагласак мој.

2 Откривење 20:6. Нагласак мој.

3 О овој теми ћемо много више говорити у поглављу: „Други Христов долазак и васкрсење мртвих“.

„првог ускрса“ у његовом дословном значењу стварног васкрсења из мртвих, поготово из разлога што православни уопште тако не верују. Ево како је Милин, потпуно другачије него малочас, објаснио поменути стих из Откривења 20. поглавља, на 294. страници своје књиге, у оквиру поглавља у коме је покушао да оправда православно веровање у „свеопште васкрсење“, насупрот еванђејско-протестантском уверењу које се заснива на Библији – да ће васкрсења праведних и неправедних бити одвојена:

„Треба пре свега нагласити да се у Св. писму грешник сматра и назива духовно мртвим (Лк. 15, 32), јер „плата за грех је смрт“ (Рим. 6, 28). Према томе, покајање и *крштење равно је васкрсењу*. „Ви који се у Христа крстите, у Христа се обукосте“ (Гал. 3, 27), а над васкрелим Христом смрт нема више никакве власти (Рим. 6, 9). **Дакле, „прво васкрсење“ то је заправо крштење**. Зато је и речено да је блажен онај који има удела у првом васкрсењу, јер над њим друга смрт нема власти“, то јест неће бити осуђен на Божјем суду приликом приликом другог доласка Христовог.¹ А „друго васкрсење“ то је оно свеопште васкрсење када ће сви мртви устати из гробова живи, преображени одуховљени и нераспадљиви.“²

Е сада, као што видесмо, стварни „први ускрс“ из Милиновог доказивања погрешности „секташког“ веровања у свеопште свештенство (према коме ће сви бити свештеници тек након што васкрсну из гробова), брзо се претворио у хришћанско крштење (због оповргавања будућег одигравања двократног васкрсења). Заправо, овај аутор је најпре тумачио поменути стих на управо наведени начин (као крштење - на 294. страници), да би потом очигледно на то сасвим заборавио и протумачио га потпуно различито на стр. 333. Уколико бисмо и даље хтели да следимо овакву Милинову логику и направимо „комбинацију“ малочас описаних тумачења, онда би чак могли да дођемо до закључка да хришћански верници постају свештеници одмах након свог крштења (што свакако није оно што је овај православни свештеник желео да каже).

Тако, на крају дођосмо до закључка да православна теологија не само да не поседује доказе о установљавању јерархије у првовековној Цркви (како су то касније почели да научавају свети оци а данас покушавају да одбране њихови наследници), већ ради одбране свог погрешног веровања посежу за више него очигледним, па и за слепог човека сасвим видљивим извртањима и манипулацијама светим текстовима.

Будући да смо установили да претходно Милиново доказивање неисправности веровања еванђејских хришћана није било ни најмање успешно, настављамо даље са проучавањем задате теме.

1 Тврдња Лазара Милина која произилази из ове изјаве, да особа која је крштена православним крштењем (тј. има учешће у „првом ускрсу“) поседује сигурност спасења и да може да рачуна да сигурно неће бити осуђена на страшном суду се такође не слаже не само са Библијом већ ни са православном теологијом. Према православнима, као што смо то раније говорили, крштење јесте обавезан услов за отпочивање ходања на путу ка спасењу, али нипошто не представља гарант да ће крштена особа и засигурно бити спасена. То зависи од њене касније побожности и читавог низа подвига и дела којима треба да заслужи своје спасење.

2 Милин, наведено дело, стр. 294. Нагласак мој.

Због чега су сви хришћани названи свештеницима?

За разлику од старозаветних свештеника који су у име народа приносили жртве и улазили у шатор од састанка (где остали народ није имао приступа) ради вршења богослужења, и првосвештеника који је као посредник између људи и Бога улазио у Светињу над светињама (тј. у Божије присуство) ради приношења крви жртве због опроштења народних грехова, новозаветни верници су у много узвишенијем положају. Они својим молитвама прилазе Богу кроз жртву која је принета једном за свагда. Исус Христос је њихов једини посредник пред Богом:

„Јер Бог је један *и један је посредник* између Бога и људи, човек *Исус Христос*, који је самога себе дао као откуп за све.“¹

На основу оваквог посредништва, писац посланице Јеврејима охрабрује вернике да прилазе Богу са пуном слободом на основу Исусове проливане крви. У наредним цитатима ћемо увидети пишчево повлачење паралеле између старозаветне свештеничке службе и приступа Богу од стране хришћана – свештеника Новог Савеза (Завета):

„Христос пак дође као *првосвештеник будућих добара* и уђе једном за свагда у светињу кроз већу и савршенију скинију која није руком начињена, то јест, није од ове творевине, *и то не крвљу јараца и јунаца, него својом сопственом крвљу*, те нађе вечни откуп.“²

„Кад, дакле, браћо, имамо поуздање *да улазимо у светињу крвљу Исуса*, који нам је отворио нови и живи пут *кроз завесу, то јест, његово тело*, и кад имамо великог свештеника над Божијим домом, приступајмо с истинитим срцем у пуној вери, очишћени у срцима од зле савести и опрана тела чистом водом.“³

„Приступајмо, дакле, слободно престолу благодати, да примимо милост и нађемо благодат кад нам затреба помоћ.“⁴

Паралела је веома јасна за сваког познаваоца старозаветног жртвеног богослужбеног система. Првосвештеник је улазио у најсветије место шатора (храма) са крвљу животиње, а Христос је као првосвештеник Новог Савеза ушао у најсветије место у небу, у само Божије присуство, и то својом сопственом крвљу. Новозаветни верници прилазе Богу као свештеници који у „светињу“ улазе са крвљу Исуса, којом су опрани једном заувек. Једина жртва коју приносе новозаветни верници као свето свештенство јесте свет и богоугодан живот:

„*Приносимо*, дакле, *стално* – његовим посредством – Богу захвалну жртву, то јест, плод усана које исповедају његово име.“⁵

Као што смо могли да уочимо, Свето писмо учи управо оно што заступају еванђеоски хришћани – а то је свеопште свештенство свих верника Новог

1 1. Тимотеју 2:5-6а. Нагласак мој.

2 Јеврејима 9:11-12. Нагласак мој.

3 Јеврејима 10:19-22. Нагласак мој.

4 Јеврејима 4:16.

5 Јеврејима 13:5. Нагласак мој.

Савеза. Наравно, ова чињеница ни најмање не умањује значај разноликости духовних дарова и служби у оквиру Христове Цркве (тј. разноликости функција различитих удова Христовог духовног тела, Еф. 4:15-16). И даље стоји да у оквиру Цркве постоје људи са више или мање истакнутим службама, у складу са способностима које им је Бог даровао приликом физичког и духовног рођења. Поред међусобне љубави и поштовања које треба да испољавају сви верници (Фил. 2:3), остаје и чињеница да у Цркви требају бити посебно поштоване оне старешине које проповедају и поучавају, а којима по речима апостолским „треба указивати двоструку част“ (1. Тим. 5:17). Ипак све ово управо поменуто ни најмање не указује (као ни било који други текст у Библији) на то да је Христом и апостолима у Цркви установљена посебна јерархија по узору на Стари завет, као што православни, упињући се из петних жила, покушавају да докажу.

У наредном делу овога поглавља, обратићемо мало више пажње на православно учење о установљењу јерархије у првовековној апостолској Цркви.

Православно свештенство у Новом завету?

„Својим апостолима Он даје извесна права и дужности које није дао осталим верницима. Њих шаље на проповед Еванђеља, а не све вернике. Њима даје власт да што разреши на земљи буде разрешено на небу и што свежу на земљи да буде свезано на небесима – њима, а не сваком вернику. (...) Дакле, бити апостол, није исто што и бити обичан Христов верник. Апостол је пасир Христовог стада, постављен на ту дужност од самог Христа. Тако каже Свето писмо.

Даље нам Свето писмо сведочи да су апостоли уз молитву полагали руке на своје помоћнике и заменике, свештенике, које је „Дух Свети поставио за епископе да пасу Цркву Божју коју је стекао крвљу својом“ (Д. Ап. 20, 28). (...) *Из тога се јасно види да је свештенство света тајна која се добија молитвеним рукоположењем и да у Цркви Христовој она постоји од самог Христа до данас, а по обећању Спаситељевом постојаће и до Његовог другог доласка. Према томе, секташко одбацивање свете тајне свештенства стоји у директном и оштром сукобу са Светим писмом и води разорењу Цркве као видљивог друштва основаног самим Христом.*¹

Из управо наведеног текста јасно уочавамо на којим темељима православни теолози базирају своје веровање. На неке од тврдњи смо већ одговорили у претходним целинама овога поглавља – приликом проучавања осталих светих тајни, а на неке и у делу у коме се још увек налазимо. У наставку поглавља, желим да испитамо библијско значење „молитвеног рукоположења“ црквених старешина од стране апостола. Да ли је овим чином заиста успостављена црквена јерархија (епископи, презвитери и ђакони) и то на онај начин како то сматра Источна црква? Такође, испитаћемо и учење о апостолском наслеђу (прејемству) – учењу које заступа идеју о светодуховс-

¹ Милин, наведено дело, стр. 331. Нагласак мој.

кој повезаности данашњег православног и римокатоличког свештенства са апостолима – кроз непрекинути низ молитвеног рукополагања.

Као што сам до сада више пута нагласио, термини као што су „јерархија“ и „апостолско прејемство“ су непознати Духу и слову Новог завета. Истина је, наравно, да у Библији пише да су апостоли постављали старешине над новооснованим црквама широм Римског царства (а највише у Малој Азији и Грчкој где је постојао највећи број заједница), које су и рукополагали, али то још увек не доказује да се ту ради о неким посебним свештеницима! Раније смо већ снажно нагласили чињеницу да апостоли нису никоме „опраштали грехе“ како то данас раде православни попови, претварали хлеб и вино у тело и крв Христову, нити пак било кога „крстили водом и Духом“, већ да се оваква православна пракса базира на погрешној предањској интерпретацији Господње науке. У поглављу под насловом „Православно монаштво“ (које можете прочитати у наставку књиге), аргументовано сам потврдио и чињеницу да Библија не подржава идеју о епископима – монасима, те да таквих у првим вековима хришћанства није било. Шта више, према опису у апостолским посланицама, службе презвитера (старешине) и епископа (надгледника) су биле истоветне – јер је сваки постављени старешина био и надгледник свога духовног стада (док се у Православљу ове службе и те како разликују). Ево како Павле у посланици Титу поистовећује *презвитерски* и *епископски* црквени чин:

„Зато сам те оставио на Криту, да уредиш оно што још недостаје *и да поставиш презвитере по градовима* – као што ти наредих; ако је ко беспрекоран, муж једне жене, ако има децу која верују, коју не оптужују због раскалашности или као непокорне. **Јер епископ** као *домоуправитељ Божији* треба да је беспрекоран, не самољубив, не осоран, не пијаница, не убојица, не лаком на сраман добитак, него гостољубив, пријатељ добра, разборит, праведан, душеван, уздржљив, који се држи поуздане речи сагласне са науком, да буде кадар и опомињати у здравој науци и изобличавати противнике.“¹

Према наведеном тексту произилази да су управо презвитери (старешине) ти епископи (надгледници) о којима апостол говори и на другим местима у Писму. Исти је случај и у одломку којег налазимо у Делима апостолским. Ево како гласи у овом случају Лукин извештај:

„Из Милита посла у Ефес и дозвола црквене **старешине**. А кад дођоше к њему, рече им: (...) Пазите на себе и на све стадо, у ком вас је Дух Свети поставио **за епископе**, да напасате Цркву Божију, коју је стекао својом крвљу.“²

У оригиналном грчком тексту, у 17. стиху се користи реч ‘*presbuteroi*’ тј. у множини: „старешине“. Од ове грчке речи, малим прилагођавањем српском језику, настала је реч „презвитери“ или у једнини: ‘*presbuteros*’, „презвитер“ тј. старешина. У своме говору упућеном њима, апостол у 28. стиху користи другу реч: ‘*episkopoi*’ тј. епископи, или у преводу са грчког „надгледници“ (у

¹ Титу 1:5-9. Нагласак мој.

² Дела апостолска 20:17-18, 28. Нагласак мој.

једнини ‘*episkopos*’, тј. „надгледник“). Дакле, поистовећујући још једанпут чин епископа и презвитера, Павле заправо пише да су управо саме старешине (*presbuteroi*) биле у служби надгледника - епископа (*episkopoi*). Занимљиво би било у овом смислу погледати и како гласи почетак посланице Филипљанима:

„Павле и Тимотеј, служитељи Христа Исуса, свима светима у Христу Исусу, који су у Филипима, **с епископима и ђаконима**: благодат вам и мир од Бога Оца нашега и Господа Исуса Христа.“¹

Или у преводу римокатоличке издавачке куће ‘Кршћанска Садашњост’, којег су сачинили Бонавентура Дуда и Јерко Фућак:

„Павао и Тимотеј, слуге Христа Исуса, свима светима у Христу Исусу који су у Филипима, **с надгледницима и послужитељима**. Милост вам и мир од Бога, Оца нашега, и Господина Исуса Христа.“²

Из управо наведених стихова можемо да уочимо поздрав којег су Павле и Тимотеј упутили свим верницима („свима светима“) у Филипима, међу којима је било и епископа и ђакона (тј. надгледника и послужитеља³). Зачудо, у овом поздраву се не помињу „презвитери“! Према данашњем православном устројству Цркве, према коме при сваком већем храму служи више презвитера, свакако би се подразумевало да их је и црква у Филипима морала имати. Но, очигледно је разлог за непомињање презвитера управо тај што су они названи другачијим именом – „епископи“, као што је уосталом случај и у другим деловима Новог завета у којима се ове две службе поистовећују. Такође је занимљиво уочити да је у провековном хришћанству у свакој локалној хришћанској заједници било постављано више епископа – што јасно видимо из примера две напред поменуте цркве. Источна црква, која себе назива „апостолском“ и у овоме одступа од ранохришћанског правила, следећи учења каснијих црквених сабора на којима је стриктно заповеђено да се у једном граду не сме поставити више од једног епископа.⁴ Уосталом, о томе да апостоли нису постављали епископе који су имали достојанства попут данашњих православних владика, сведочи и сам апостол Петар. У својој Првој саборној посланици он каже:

„Старешине међу вама молим **ја, који сам и сам старешина** и сведок Христових страдања и учесник у слави која ће се открити, *напасајте*

1 Филипљанима 1:1-2. Нагласак мој.

2 Kršćanska Sadašnjost, Zagreb 1993. god.

3 Служба послужитеља у првој Цркви била је умногоме различита од оне коју данас врше ђакони у Православној цркви. Наиме, њихова служба је била служба „послуживања“ тј. бриге око „дељења хуманитарне помоћи“, или, боље речено, око разних практичних ствари које нису имале директне везе са проповедањем и мисионарењем. Наравно, први ђакони су и те како користили прилике да сведоче о свом Господу, па чак и да крсте новообраћене, али то није био првенствени задатак због којег су у почетку били изабрани. (Види: Дела апостолска, поглавља 6-8).

4 У осмом правилу Првог васељенског сабора одржаног 325. године у Никеји, између осталог стоји написано: „Али у једном граду да не буду два епископа“. Види у: Књига правила, Зборник канона Православне цркве; Шибеник 2003. год. стр. 17.

стадо Божије које је код вас и *надгледајте га* не присилно, него драговољно, како Бог хоће...“¹

Као што казује грчки текст, апостол најпре, говорећи о старешинама хришћанских цркава којима је писао, користи израз ‘*presbuteroi*’, а потом, упоређујући са њиховом и своју службу, користи израз ‘*sumpresbuteros*’ која има значење „такође старешина као и ви“². Он користи још и израз ‘*poimainein*’ који подразумева „напасање“, као и ‘*episkopein*’ који означава „надгледање“ Божијег стада. Дакле, апостол Петар, конкретно у овом тексту, нимало не подразумева да је у било чему већи од осталих старешина, а поготово не на начин као да је он у рангу каквог „архиепископа“ који има Христово овлашћење да рукополаже презвитере који би били његови наследници, прејемници светодуховског овлашћења за вршење светих тајни, а по служби мањи од њега (према православном учењу само епископ има право да рукополаже, тј. хиротонише презвитере, док сами презвитери то не могу да чине). Рукополагање које су вршиле старешине (*presbuteroi*), спомиње се и у Тимотејевом случају. Оно што је занимљиво јесте да је и апостол Павле себе убројао у скуп старешина (презвитера) који су положили руке на овог младог човека. Ево како гласи апостоново казивање:

„Не занемари благодатни дар који је у теби, који ти је дан по пророштви-
ма, пошто су те **презвитери рукоположили**.“³

„Због тога те подсећам да распириш Божији благодатни дар, који је у теби *како сам положио своје руке на тебе*.“⁴

Поред истицања напред поменуте чињенице, апостол у овим реченицама напомиње да је Тимотеј примио благодатни дар (не каже се који) и то од момента када су на њега положене руке. Такође, охрабрује га да тај дар „не занемари“ и да га „распири“. Управо на основу ових стихова, Православна црква заступа уверење да њени свештеници⁵ примају посебну благодат Светога Духа, којом стичу, по Милиновим речима, „пуноћу апостолске власти“. Међутим, шта заправо представља овај „благодатни дар“, којег је Тимотеј примио у тренутку свога рукополагања? Да ли се ту радило о некој спољашњој видљивој манифестацији духовних дарова, каква се јављала приликом обраћења и крштавања многих, када су добијали способност да проричу и говоре другим језицима? Свети текст нам о томе не говори. Да би смо схватили у чему се састојао овај благодатни дар, потребно је да најпре одговоримо на питање: каква је била сврха и значај рукополагања у првековној Цркви?

1 1. Петрова 5:1-2. Нагласак мој.

2 Апостол Јован Богослов, на почетку своје 2. и 3. саборне посланице (2. Јов. 1:1; 3. Јов. 1:1), за себе такође примењује израз „презвитер“ – тј. старешина.

3 1. Тимотеју 4:14. Нагласак мој.

4 2. Тимотеју 1:6. Нагласак мој.

5 Израз „свештеник“ (јереј, тј. *hierous*) се ни на једном месту у Новом завету не користи да би се њиме описала служба хришћанских епископа (надгледника), презвитера (старешина) и ђакона (послужитеља). Овај израз се користи у еванђељима, Делима апостолским и у посланици Јеврејима за означавање припадника старозаветног јеврејског свештенства – чија је служба подразумевала приношење крвних жртава.

Најпре морамо да се подсетимо чињенице да су руке од стране апостола, у одређеним случајевима, биле полагање и на „обичне“ вернике (случај верника у Ефесу; Дела ап. 19:6) приликом чега је на њих силазио Свети Дух и обдаривао их способношћу прорицања и говорења чудних језика. Но, пошто нас на овом месту заправо интересује рукополагање будућих црквених старешина, задржаћемо се више на овој теми. Значај „молитвеног рукополагања“ оних који у Цркви обављају одређене службе, можемо да јасно препознамо из текста апостола Павла, којег је записао у посланици Галатима:

„Што се тиче оних који су важили као угледни, - ма какви да су некад били, мени је све једно; Бог не гледа ко је ко, - **мени, наиме, ти угледни нису ништа додали**, него, напротив, кад су видели да је мени поверено еванђеље за необрезане као Петру за обрезане, - јер онај који је оспособио Петра за апостолство међу обрезанима оспособио је и мене за многобошце, - **и кад су познали благодат која ми је дана**, Јаков, и Кифа, и Јован, који су важили као стубови, **дадоше мени и Варнави деснице у знак заједнице**, да ми идемо к многобошцима, а они к обрезању.“¹

Као што је познаваоцима Светог писма познато, апостол Павле је у време Христовог проповедања у Израиљу и силаска Светога Духа на апостоле, био познат под именом Савле (Саул) и припадао религијској странци јеврејских традиционалиста – фарисеја. Био је главни противник хришћанског учења. Желећи да уништи тек основану Цркву – сматрајући је опасном јереси коју што пре треба искоренити, прогонио је своје сународнике који су постали следбеницима Исуса из Назарета. Његово обраћење је било драматично. Господ Исус Христос му се јавио са неба приликом његовог путовања према Дамаску – у који је кренуо ради хапшења оних који су Исуса сматрали јеврејским Месијом и Спаситељем. Имао је овлашћење од првосвештеника да их везане доведе у Јерусалим. Након што је и сам поверовао у Исуса, Савле је почео да сведочи о свом преобраћењу. Пошто се вратио у Јерусалим, покушавао је да се придружи својој браћи и сестрама у вери – које је – колико до јуче, крваво прогонио. Било је сасвим природно што хришћани нису одмах поверовали да је Савле постао један од њих, већ су сматрали да је посреди још једно од његових лукавстава којим жели да уништи Цркву – овога пута изнутра. Човек који га је прихватио и саопштио апостолима и другим ученицима вести о истинитости његовог поверовања у Христа – био је Варнава. Ревност у проповедању коју је испољавао бивши прогонитељ Цркве била је све израженија. Непоколебљиво је сведочио о својој вери у Исуса Спаситеља. Када су старешине јерусалимске цркве, апостоли Петар, Јаков и Јован, у Савлу (Павлу) и Варнави препознали врсне хришћане и непоколебљиве проповеднике еванђеља – који имају жељу и надарени су да шире радосну вест о спасењу изван јудејске земље – међу многобошцима, а након што је њихово проповедање еванђеља паганима већ било резултовало оснивањем нових цркава, над последњом двојицом је извршено нешто што бисмо могли да назовемо „полагањем руку“. Као што смо учили у ма-

¹ Галатима 2:6-9. Нагласак мој.

лочас наведеном тексту, Павле пише да су тројица апостола¹ положили руке на њих „у знак заједнице“ и то након пресведочења да су ови тога достојни – уочавањем **благодатног дара** којег им је Господ дао. Овај гест старешина јерусалимске цркве, и то у време када је међу хришћанима (пореком Јеврејима) постојао велики сукоб мишљења о томе да ли незнабошци треба, да би били спасени, најпре да прођу обред обрезања и придржавају се осталих старозаветних прописа или не, био је знак отворене подршке Павловом проповедању. Овај апостол је, наиме, наглашавао да се спасење стиче само вером у Христа, без икаквих дела која потичу од обдржавања закона датог Мојсију. Иако ни сами апостоли у Јерусалиму, у првим годинама постојања Цркве, нису ово најјасније схватили, посебном објавом датом апостолу Петру – Господ је утврдио своје следбенике у духовној истини о спасењу по благодати, и то свих људи – и Јевреја и многобожаца. Чин „полагања руку“² у знак заједништва са Павлом и Варнавом представљао је очигледно поистовећење у служби оних који су били апостоли од самог почетка, и оних који су се у службу апостолства укључили касније. Сасвим је сигурно да би се одбијање давања „деснице у знак заједнице“ Павлу и Варнави од стране оних који су важили као „стубови“ прве хришћанске Цркве, могло да протумачи као неслагање са поруком коју они проповедају, што би извесно резултовало тиме да задња двојица од стране хришћана почну да бивају сматрани лажним учитељима. Овако, пошто је поменути чин био извршен пред многим сведоцима, сви верници су требали да буду свесни да и ова двојица располажу истим апостолским ауторитетом - попут оних са којима су ступили у заједницу апостолства. Рукополагање је, дакле, „знак заједнице“ и поистовећење са старешинама које су тај чин извршиле – као и примање истог ауторитета за извршавање постављених духовних задатака.

Пошто смо установили ово претходно, остаје нам да одговоримо и на питање о каквом се благодатном дару ради у Тимотејевом случају – за кога апостол вели да не треба бити занемарен већ „распирен“. (Уочили смо малочас да је Павле казао да су апостоли - стубови јерусалимске цркве увидели „благодатни дар“ који је дат њему и Варнави – што се тиче њиховог благословеног рада међу многобошцима). Најпре, у 1. Тимотеју 4:14 уочавамо да апостол вели да је овом ученику „благодатни дар“ дат „по пророштвима“. Свето писмо Новог завета снажно наглашава чињеницу да је у првој Црк-

1 Међу којима поменути Јаков није брат апостола Јована, син Заведејев, већ Јаков – брат Господњи (син Јосифа и Марије, кога је родила неколико година након Господа Исуса Христа). То знамо због тога што је апостол Јаков погубљен од стране краља Ирода, негде 43. или 44. године нове ере, док се поменути догађај „пружања деснице у знак заједнице“ Павлу и Варнави одиграо у време првог црквеног сабора, око 51. год. после Христа. (Види у: Дела ап. 12. и 15. гл.).

2 Апостол Јован у Отк 1:17 каже да је васкрсли Христос на њега ставио своју десну руку („десницу“) да би га подигао и охрабрио да напише све оно што ће му бити објављено у оквиру небеских виђења. Иначе, изрази као што су „десница“ или „десна страна“, у Библији се често користе у смислу благонаклоности према ономе на кога се „десница“ положи, или узвисивања онога који бива посађен на место са владаре „десне стале“. Види у: 1. књ. о Царевима 2:19; Псалам 45:9; Мт. 20:21, 23; 22:44; 25:34-40; Дела. ап. 2:33-34; Римљ. 8:34; Еф. 1:20; Кол. 3:1; Јевр. 1:13; 1. Петр. 3:22.

ви, између осталих, била снажно наглашена и пророчка служба (Дела. ап. 13:1; 21:9-10; 1. Кор. 12:28). Новозаветни пророци су у Тимотеју, након његовог обраћења, препознали особу коју ће Бог у будућности духовно обликовати тако да ће овај постати врсни Божији слуга. Са њихове стране изречена су пророчанства да ће овај млади човек добити „благодатни дар“ од Бога којим ће моћи да му служи. Ипак, о каквом се овде „дару“ ради? Уколико погледамо у непотпуни списак „благодатних дарова“ које Павле набраја у 1. посл. Коринћанима 12. поглављу, увидећемо да су то: реч мудрости, реч знања, вера, дар исцељивања, чињење чуда, пророштва, разликовање духова, различити језици, тумачење језика. Апостол у овом поглављу наглашава и следеће:

„Има разлике у додељивању благодатних дарова, али је Дух исти. Има разлике и у службама, али је Господ исти. Има разлике и у дејству сила, али је исти Бог који чини све у свима. А свакоме се даје да се на њему покаже Дух на корист. (...) А све ово чини један и исти Дух, који раздељује свакоме како хоће.“ (стихови: 4-7,11).

Пошто је из Писма видљиво да су многе од напред побројаних духовних дарова добијали и „обични“ верници, дакле они који нису рукополагани да би постали старешине, јасно је да је Дух Свети Тимотеју предао посебни „благодатни дар“ у тренутку његовог рукоположења. Апостол Павле пише:

„А Бог је поставио појединце у Цркви прво за апостоле, друго за пророке, треће за **учитеље** (...) па благодатне дарове исцељивања, помагања, **управљања**...“¹

Уколико се подсетимо раније наведених стихова из Дела апостолских 20. поглавља, сетићемо се Павлових речи да је старешине (епископе) цркве у Ефесу поставио сам Свети Дух (ст. 28), делујући кроз апостоле који су препознали њихову обдареност и извршили над њима рукоположење и увођење у ту одговорну службу. Знајући ово, можемо са приличном сигурношћу да тврдимо да је „благодатни дар“ који је Тимотеју предат у складу са раније изреченим пророштвима, а приликом рукополагања од стране презвитера међу којима је био и Павле, управо „дар учитељства“ (тј. ауторитет за поучавање других верника) и „управљања“ (уређивања међуљудских односа и утврђивања доктрине у црквама). Управо ове дарове, међу осталима, апостол спомиње у 1. Кор. 12:28. Уколико прочитамо и апостолова упутства упућена своје младом сараднику, видећемо да је он био позван да људе поучава али и укорава због недоличног понашања (1. Тим. 1:3, 18; 2:11-12; 3:6-7, 10; 4:6, 13; 5:1-2, 9, 19-20, 22; 2. Тим. 2:2, 14-15; 4:2, 5). Међу онима који су требали бити укоравани, и то пред свим присутнима, налазили су се чак и презвитери, тј. епископи (1. Тим. 5:20). Из овога јасно видимо да су „благодатни дар“ и овлашћења дата Тимотеју била значајна, чак, можемо рећи и равна апостолским.

Што се тиче рукополагања других црквених старешина, тај чин који су над њима чиниле искусније и већ проверене Божије слуге, имао је исто значење као и у случају Павла и Варнаве који смо малочас проучили. Оне

¹ 1. Коринћанима 12:28. Нагласак мој.

су биле и званично постављане у службу онда када су апостоли били пресведочени у њихову дубоку побожност и поседовање потребних духовних дарова и способности за њено обављање, уз обавезно заступање исправне хришћанске науке. Веома је било битно и то да у тако важну службу старања о цркви не буде брзоплето постављен онај који не поседује потребне духовне и моралне квалитете, као и онај који је новообраћен (тј. који је у скорије време постао хришћанин)¹. То наравно из разлога што служба старешине подразумева поседовање значајног хришћанског искуства као и доброг познавања Библије, што свакако не могу бити квалитети које поседује особа која је тек почела да похађа црквена богослужења и крштењем постала члан неке локалне заједнице. Ипак, на овом месту морам да споменем и чињеницу да у историји Православне цркве постоји мноштво примера кршења овог Господњег одређења. Постоје дакле многобројни примери да су људи примали епископска па чак и патријаршијска достојанства само неколико дана након што су (према православној теологији) - крштењем постајали хришћани. Неки други су, опет, избегавали своје постављање за епископе, гледано из библијске перспективе – подвргавајући ту узвишену службу руглу, сматрајући да ће се уздићи у веће духовне висине уколико буду просте манастирске водоноше. А неки трећи су, опет, изигравали лудаке или се сакривали по шумама, потврђујући апостолске речи да часна епископска служба одиста није за свакога. Највеће чудо од свих је наравно чињеница да су сви ови људи канонизовани међу светитеље, чијим би смо ми примером, тобож, требали да будемо поучени у вери. Ево неких примера из Охридског пролога владике Николаја:

„Св. Амвросије, еп. медиолански (милански). Овај велики, свети отац цркве православне беше знаменита рода; отац му беше царски намесник Галије и Шпаније, но вером незнабожац, а мајка хришћанка. *Док још беше у колевци, једном се спусти рој пчела на њега изли мед на уста његова и одлете. И још као дете пружао је руку и говорио пророчки: „Целујте, јер ћу и ја бити епископ.“* По смрти оца свога цар га постави за свог намесника Лигуријске области, у којој Медиолан беше главни град. Када умре епископ тога града, би велика распра међу православним и јеретицима аријевцима око избора новог епископа. Амвросије по дужности уђе у цркву да одржава ред. Утом неко дете на грудима материним узвикну: „Амвросије – епископ!“ Ово цео народ прими као глас Божји и, насупротив вољи Амвросијевој, изабраше једногласно њега за епископа. **Амвросије се крсти и кроз недељу дана прође све претходне чинове и би рукоположен за епископа.** (...) Скончао мирно на освитку васкрса 397. год.“ (7. децембар, нагласак мој);

„Св. Фотије, патријарх цариградски. Велики светилник цркве. Царски сродник и унук славног патријарха Тарасија. Неодољиви заштитник цркве од властољубља папског и осталих римских изопачења вере. **За шест дана прошао све чинове од световњака до патријарха.** Постао

¹ Апостол Павле овако казује у поуци Тимотеју: „Епископ, дакле, треба да је непорочан, једне жене муж (...) не новообраћени, да се не надује и падне под ђаволску осуду.“ (1. Тим. 3:2, 6). Нагласак мој.

патријархом на Божић 857, а скончао у Господу 891. год.“ (6. фебруар, нагласак мој);

„**Преп. Варсонуфије.** Родом из Палестине. Рођен као незнабожац он се крсти у 18. својој години и одмах замонаши добивши име Јован. Када се прочу због свога добродетелног живота, би изабран за *архиепископа* у Дамаску. Но он не оста дуго на том положају. Жудећи за усамљеним духовним подвигом, он *тајно напусти Дамаск* и оде у пустињу Нитријску. Ту се пријави као монах Варсонуфије, и одмах доби као послушање да буде *водоноша манастирски*. Негдашњи архиепископ с радошћу прими то послушање.“ (29. фебруар, нагласак мој);

„**Преп. Јефрем Сирин.** Рођен у Сирији од бедних родитеља у време цара Константина Великог. (...) Многобројне су његове књиге, прекрасне су његове молитве. Најпознатија му је она молитва уз Часни пост: Господи и Владико живота мојего: ***Кад су га хтели силом узети за епископа, он се направи луд и почне јурити кроз град Едесу вукући за собом хаљину своју.*** Видевши то људи, оставе га на миру.“ (28. јануар, нагласак мој);

„**Преп. Исак Сирин.** (...) Када се прочу због светости живота и многих чудеса, он ***би изабран за епископа*** нинивског ***и приморан*** да се прими тога чина. Но само после пет месеци *он остави епископство* и тајом се удаљи у пустињски манастир Раббан – Шабур. (...) Упокојио се у дубокој старости концем VII столећа.“ (28. јануар, нагласак мој).

„**Св. Григорије Двојеслов, папа римски.** (...) По смрти папе Пелагија изабран би Григорије за папу. ***Он бежаше од те части и власти, и кријаше се по горама и гудурама,*** но Господ га прописа онима који га тражаху на тај начин што се појави стуб огњен од земље до неба на оном месту где се Григорије кријаше. (...) Његов архијакон Петар виђао је голуба где лети изнад његове главе кад је седео и писао. Представио се Господу 604. год.“ (12. март, нагласак мој).

И поред све упечатљивости да управо наведени примери из Житија светих, а којима се православни очигледно поносе и приказују их као позитивне, представљају потпуно незрело духовно понашање како оних који су епископе (и то на силу) постављали, тако и оних који су на те функције били распоређивани (а да их нису били достојни), било би важно истаћи да се против брзоплетог постављања новокрштених на место црквених старешина изјаснио и Први васељенски сабор. Ево како гласи друго правило помесног сабора:

„Пошто се *много тога*, или по нужди или настојањем људи, *догодило против црквеног правила*, тако да неки људи који су тек прешли у веру из незнабожачког живота, и тек су неко кратко време упознати са основама хришћанске вере, те су такви људи готово *тек што су изашли из крстионице постављани на место епископа или свештеника*, постало је неопходно да се (правилном) одреди ***да се такве ствари више не чине*** јер, за обучавање (напредовање) у вери потребно је време, а такође и након крштења потребно је уверити се у то да ли су споменути људи достојни за те чинове

свештенства. *Апостолско казивање по овом питању је веома јасно: „Не новокрштен, да се не би погордио и упао у осуду ђавољу“ (1. Тим. 3,6).¹*

Епископи који су били присутни на сабору позвали су се приликом доношења ове одлуке и на 80. правило из тзв. „правила светих апостола“, које гласи овако:

„Неумесно је да онај ко је тек изашао из незнабожачког живота и примио крштење, или се из неваљалог живота обратио у веру, да се такав одмах постави за епископа. Јер, није примерено да онај који још ни сам није испитан постаје учитељ других, осим у случају да се то догоди по Божијој благодати.“²

Пошто је поменути црквени сабор одржан у првој половини IV столећа, очекивало би се, ако је раније и био случај да се несмотреношћу – и поред јасног апостолског одређења - новообраћени и новокрштени постављају за епископе, да се са том праксом престане након доношења овог правила. Међутим, примери двојице архијереја (епископа Амвросија и патријарха Фотија) које смо малочас поменули потврђују нам чињеницу да ово саборско одређење није послушано, те да су се оваква рукополагања наставила и до IX века (патријарх Фотије је умро 891. год. после Христа) а вероватно и на даље. Но, иако два претходно наведена правила у много чему заступају библијско гледиште, на крају последње цитираног налази се и допуштење да се у неким специјалним случајевима ипак може да постави на епископско место онај који „још није испитан у вери“. У правилу се вели да је то могуће само у случају „Божје благодати“, која би, ваљда, то тако уредила – а што би свима морало да буде видно. Међутим, поставља се питање због чега апостоли у Новом завету нису ништа написали о овом изузетку и одступању од заповести коју су већ били установили? Већ смо раније истакли чињеницу да се свако постављење црквених старешина догађа по благодати, а не само у посебним случајевима. Са друге стране, сасвим је извесно да је потреба за врним црквеним старешинама била много већа на самом почетку хришћанке ере него касније када је хришћанство добило слободу исповедања, а убрзо након тога постало и једина званично призната религија. Уколико је већ Бог по „својој благодати“ у првом веку, за време апостола, благоизволео да кроз њих установи једини исправан начин и услове за постављање старешина, и није дао ни најмањи повод да поверујемо да је у то време било ко био рукоположен недељу дана након крштења, онда је сасвим сигурно да тако нешто није ни касније чинио. Уосталом, из осталих малочас наведених примера, сваки познавалац Христове и апостолске науке ће уочити да је критеријум за рукополагање старешина у каснијим вековима био умногоме различит од оног са почетка црквене ере. Просто је незамисливо да би апостоли било кога ко избегава службу у Цркви на њу терали и силом га рукополагали, а поготово не би организовали хајку по горским врлетима – само да би некога, ухвативши га, поставили на место које му, сходно његовом владању, ни пошто не припада. Речи богонадахнутог апостола Павла упућене Тимотеју

¹ Књига правила, Зборник канона Православне цркве, стр. 15. Нагласак мој.

² Наведено дело, стр. 13. Нагласак мој.

јесу, и увек ће бити код правих Божијих слугу, врховни ауторитет који треба послушати. А његове речи, да поновимо, гласе:

„Заклињем те пред Богом и Христом Исусом и изабраним анђелима да ово чуваш без предрасуде (...) *Руке не полагај брзо ни на кога.*“¹

Пошто смо, на овај начин, установили у чему се све састоје разлике између православне и библијске науке по претходно проученим темама, остаје нам да одговоримо на питање и о пореклу идеје о „апостолском прејемству“.

Апостолско прејемство

Према светски познатом аутору и познаваоцу историје хришћанства Ernstu Benz, идеја о апостолском прејемству зачала се у време када су, у првим вековима хришћанства, почели да бујају многи верски покрети чије се веровање у много чему разликовало од онога што је званична Црква заступала. Наиме, још у првом веку су се појавиле различите гностичке секте, које су своје деловање наставиле и касније. Појавили су се и харизматски покрети чији су припадници, надарени могућношћу прорицања, објављивали нова откривења и на тај начин многе доводили у заблуду. У својој књизи „Рим и први хришћани“ А. G. Hamman овако описује велику духовну смутњу коју су доносили лажни пророци – који су за себе, наравно, тврдили да су послати од Бога и да заступају исправно веровање:

„Чињенице које наводи Тертулијан – у кога, због оцрњивања не можемо да сумњамо – нам дају идеју о тим екстатичким објавама, које су ближе спиритизму него светом Духу. Нека побожна жена за време недељног састанка у Картагини, разговара – духом запоседнута – са анђелима, чује скривене ствари и чита у срца. Сугерише лекове онима који траже савет. Неку другу жену – због њеног кокетирања је – ноћу бичевао анђеоло. Тај посланик јој је рекао тачну дужину вела којег треба да носи. Број Духом запоседнутих је импресиван и – сумњив. *Неке жене су се домогле црквених служби. Једна од њих крсти, друге, за време литургије падају у екстазу, проричу, проповедају, преобраћају пренеражене слушаоце.*

Пророци сваког соја трчкарају улицама, и упркос простоти њихових смицалица, збуњују духове, и добар свет им верује – жељан чудеса и свакојаких узбуђења (...) Неки пророк у Сирији је „убедио много браће да, заједно са женама и децом оду у пустињу, у сусрет Христу“. Покренула се читава гомила. Коначно су се изгубили у брдима. И мало је требало па да их управник све не истреби, мислећи да су бандити. Срећом, па је његова жена, хришћанка, средила ствар.

Неки бискуп са обала Црног мора је имао више виђења, почео је да прориче и дошао до лудила да каже: „За годину дана ће бити последњи суд.“ Малодушне слушаоце је тако уплашио, да су престали да обрађују земљу, распродали су своја добра и напустили крај. (...) *Велика Црква и секте узајамно се екскомуницирају.* Када се као мученици случајно нађу зајед-

¹ 1. Тимотеју 5:21-22. Нагласак мој.

но, игноришу се и не желе да имају ништа заједничко. (...) Секташи су у еухаристији чак замењивали вино са водом. Зато су их називали водењаци (*aquarii*).⁴¹

Управо због великих проблема чији сам само делић навео, а са којима се званично хришћанство сусретало, у време када су колали, поред касније канонизованих апостолских новозаветних текстова и многобројни апокрифи који су својим учењем збуњивали вернике, црквене старешине су, према Benzu, одлучиле да поставе три бедема који ће штитити Цркву од јеретика.² Ови бедеми су били: *канонизација новозаветних књига* (и одбацавање осталих списа као оних који не потичу од апостола и не заступају изворно Христово учење)³; *састављање „символа вере“* (дефинисање правоверног хришћанског учења за разлику од јеретичких кривоверја)⁴ и *идеја о апостолском наслеђу* (тј. учењу да само епископи које су рукоположили неки од директних апостолских наследника имају светодуховско право да истинито тумаче и преносе хришћанско учење – што је наравно гностике и све остале довело у положај кривоверних – тј. оних који не следе веровање и праксу првовековних Христових ученика)⁵.

1 Рим и први хришћани, стр. 101-104. Нагласак мој.

2 „Црква је против поплаве неконтролиране пророчке и визионарске дјелатности духовњака, као и против струје поганског синкретизма изградила три бедема: новозавјетни канон, ‘правило вјере’ и апостолски слијед бискупа. Заједнички бедем ових трију бедема јест идеја ‘апостолства’. Benz, Duh i život Istočne Crkve, стр. 62. Нагласак мој.

3 „Новозавјетни канон у свом данашњем црквено – признатом опсегу није настао у постојећој предаји поступком збрајања него избором из ње. У првим је стољењима владала збуњујућа продуктивност у састављању светих списа, и то колико у писању еванђеља толико и у стварању апокалипса и других пророчких списа, као и посланица. Многи од ових списа потјечу из подручја гнозе и поганско – кришћанског синкретизма. Црква је из мноштва овог књижевног стваралаштва издвојила све оно што није у пуном сагласју с апостолском традицијом. Основно начело у том избору било је ‘апостолство’ списа.“ Наведено дело, стр. 62. Нагласак мој.

4 „Тек се у византској царској Цркви усталила одредбом Ницејског концила 325. године, јединствена формула вјероисповести. Управо ово ницејско вјеровање, на цариградској синоди 381. године још је незнатно измјењено на крају расправа о његову важећем црквеном тумачењу. Ова се вјероисповест рецитира данас у сваком еухаристијском богослужењу...“ . На истом месту.

5 „Трећи бедем који је Црква подигла против слободне и неконтролиране каризме у Цркви, као и против гностичко – синкретичких струјања у Цркви, јест служба бискупства која је своју законску потврду нашла у *идеји апостолског слиједа*. Мисионарска задаћа, прогон Цркве, обрана од слободног пророштва те борба против гнозе и других хереза проузроковали су да се у првим стољењима све снажније истицала монархистичка бискупска служба и утемељило њезин повијесни углед. У својој улози водитеља еухаристијског богослужја, учитеља и душобрижника, *бискуп је постао врховним пастиром заједнице* и био уважен као њезин представник. Бискупска је служба стављена у непосредан однос са службом апостола, коју је Христ сам изабрао, и била призната као знак и јамство непрекинутог континуитета Христове Цркве: Христ поставља прве апостоле и повјерава им духовну службеничку пуномоћ; први апостоли постављају затим предстојнике и надгледнике у заједницама које су сами основали и предају им сакраменталним полагањем руку своју службеничку пуномоћ и милост службе, а ови су људи, опет, са своје стране на исти начин, сакраменталним полагањем руку, даље предавали службу својим насљедницима. **На овај начин апостолска сукцесија гарантира не само бискупско управљање Црквом, него такођер и правовањаност бискупског наука.**“ Исто, стр. 63. Нагласак мој.

Суштина православног учења о апостолском прејемству изражена је у следећих неколико реченица:

„**Апостолским прејемством епископата јемчи се целовито чување апостолске науке**, не само, дакле, у њеном одређеном облику у Новом Завету, него и у њеном изричитом облику, звано Свето Предање. То се очувало апостолским прејемством примењеним и усменим обликом.“¹

Но, по признању свештеника Божидача Мијача, и само схватање значења апостолског наслеђа је било различито код црквених ауторитета у прошлости. Ево шта овај православни аутор износи, дајући и једну од дефиниција „прејемства“:

„У православљу (...) епископ функционира као наследник апостола по познатој **теорији** прејемства благодати, али, ипак, сам појам прејемства (сукцесио) подлеже **различитим тумачењима** (од оног Кипријановог: „црква је у епископу“ до покушаја, на пр. Аквилонова и Ниситоса, да се ова служба дубље и јасније определи; док у пракси сретамо и разне вулгаризације изражене у познатим облицима деспотизма и сл.).“²

Од поменутог времена (од IV века па на даље) је почела посебно да јача и институција епископа³, који су добили значајну власт у пресуђивању шта је исправно а шта не у верским питањима. Међутим, ма колико да је био исправан мотив Цркве којим се руководила приликом борбе са јересима (лажним наукама) и јеретицима – што свакако не може да буде оспорено, на темељу Светог писма као и података из целокупне касније црквене историје можемо да закључимо да идејом о апостолском прејемству није постигнуто оно што се желело. Наиме, ондашња Црква тј. њени епископи нису били ни изблиза тако сложни у мишљењима као што може да изгледа на први поглед. Различити црквени ауторитети у црквама од другог до четвртог века сматрали су богонадахнутим неке од књига које су касније проглашене апокрифним, а одбацивали оне које су касније канонизоване у збирку названу Новим заветом. Имали су такође и различите теолошке погледе у вези догме и црквене праксе (нпр. раније поменута неусаглашеност ставова Тертулијана и Оригена о ваљаности крштавања мале деце). Исти је случај био и у вези тзв. „апостолског наслеђа“, из простог разлога што нам и сам апостол Павле сведочи да рукоположеност од стране апостола није никакав

1 Димитрије Станилоје, Православна догматика III, Сремски Карловци, 1997. год. стр. 105. Нагласак мој.

2 Божидар Мијач, Одзиви и дозиви, Београд 1974. год. стр. 230. Нагласак мој.

3 „Игњације у Антиохији, Поликарп у Смирни, Потин у Лиону, Квадрат у Атини, Дионисије у Коринту стоје на челу својих заједница, зову се епископи (бискупи), што значи надгледници или управници. Име потиче од цивилне администрације. Реч *бискуп*, неко време **синоним за презвитера**, коначно преовладава за означавање *монархистичког ауторитета*. (...) Писац Дидаскалије, који је можда и сам бискуп, износи – поред комплетног портрета – поуке о разним бискуповим делатностима... вероватно оних са краја II века. Ако је портрет понешто идеализован, описане дужности су конкретне. Он је шеф заједнице и литургије. *Кроји правду*, мири завађене, доказује своју разборитост и доброћудност. Треба да брани веру – као и сиромаше. Укратко, место Бога је у цркви. „Тако, о, **бискупе**, буди чист у свом деловању – закључује Дидаскалија – цени своју дужност, **јер заузимаш место свемогућег Бога**.“ А. G. Hamman, Рим и први хришћани, стр. 94, 98-99. Нагласак мој.

гарант да ће се тако постављени епископ до краја живота придржавати праве Христове науке. Овај апостол сведочи да ће се и неки од епископа које је он сам рукоположио и поставио у службу (у време када су исповедали праву науку) касније изопачити у вери, уводити различита кривоверја и доводити у заблуду још увек недовољно утврђене обраћенике:

„Пазите на себе и све стадо, у ком вас је Дух Свети поставио за **епископе**, да напасате Цркву Божију, коју је стекао својом крвљу. Ја знам да ће после мога одласка међу вас ући зверски вуци који неће штедети стада. **Па и од вас самих устаће људи који ће говорити наопаке ствари** – да повуку за собом ученике. **Стога будно пазите** и сећајте се да три године, ноћ и дан, нисам посустао саветујући сваког од вас.“¹

Уколико већ и сам велики апостол многобожаца, Павле, признаје да његово рукополагање нема никакво „чудотворно“ дејство и да не гарантује исправност даљег преношења хришћанских истина из генерације у генерацију преко постављених епископа, онда можемо да закључимо да „апостолско наслеђе“ које заговара Источна црква не постоји у поменутом облику. Наиме, као што је видљиво из самог 31. стиха управо цитираног текста, услов за даље преношење исправног хришћанског веровања јесте *будна пажња* у очувању апостолских поука, наспрам различитих новотарија које су склони да прихватају Духом и Словом неутврђени људи. Да је Павлово предвиђање да ће неки од постављених епископа ефеске цркве одступити од правоверја – и погрешно научавати друге, сведочи нам и 1. посланица Тимотеју. У њој апостол поручује своје младоме сараднику следеће:

„Као што сам те приликом одласка у Македонију замолио да останеш **у Ефесу, да наредиш неким да не уче другачије**, и да не обраћају пажњу на приче и бескрајна родословља, што све ствара више препирања него Божији поредак који се у вери остварује. А крајњи циљ те наредбе је љубав из чиста срца и добре савести и нелицемерне вере, **од чега су се неки удаљили** и обратили празним разговорима, желећи да буду учитељи закона, а нису у стању да разаберу ни шта говоре ни шта упорно уверавају.“²

Према управо наведеном тексту јасно је да су се неки од епископа, а према претходно изреченом Павловом пророштву, „удаљили од вере“ и научавали другачије од оних који су на њих положили руке. Исту слику погрешивости епископа као и читавих цркава, дају нам и прва поглавља Јовановог Откривења. Наиме, у писмима које је сам Христос „диктирао“ апостолу Јовану, а које је овај требао да пошаље старешинама различитих цркава, између осталог се каже:

„Анђелу цркве у Ефесу напиши: (...) Али имам нешто *против тебе* што си оставио своју прву љубав. Сећај се, дакле, *одакле си пао и покај се* и чини прва своја дела; иначе ћу ти доћи и уклонити твој свећњак с његовог места, *ако се не покајеш*.“³

1 Дела апостолска 20:28-31. Нагласак мој.

2 1. Тимотеју 1:3-7. Нагласак мој.

3 Откривење Јованово 2:1, 4-5. Нагласак мој.

„И анђелу цркве у Пергаму напиши: (...) Али имам нешто мало *против тебе*: имаш онде таквих који држе науку Валаама, који је поучавао Валака да баци саблазан пред синове Израилеве, да једу месо жртвовано идолима и да се одају блуду. Тако и ти имаш оне који на исти начин држе науку Николаита. *Покај се, дакле*, иначе ћу ти брзо доћи и заратићу са њима мачем својих уста.“¹

„И анђелу цркве у Тијатири напиши: (...) Али имам нешто *против тебе*, што допушташ жени Језавелји, која за себе говори да је пророчица, те учи и доводи у заблуду моје служитеље – да блудниче и да једу месо жртвовано идолима. И дадох јој времена да се покаје, *али она неће да се покаје* за своје блудничење.“²

„И анђелу цркве у Сарду напиши: (...) знам твоја дела, имаш име да си жив, а *мртав си*. Пробуди се и учврсти остало што беше на умору; јер *нисам нашао твоја дела као савршена* пред Богом својим. Сећај се, дакле, како си примио и чуо, па држи и *покај се*. Ако ли се, дакле, не пробудиш, доћи ћу као лупеж и нећеш никако сазнати у који час ћу доћи на тебе.“³

„И анђелу цркве у Лаодикији напиши: (...) знам твоја дела, да ниси ни хладан ни врућ. Камо среће да си хладан или врућ. Овако, *зато што си млак* и ниси ни врућ ни хладан, *избљуваћу те из својих уста*. Зато што говориш: богат сам и обогатио сам се и ништа ми не треба, а незнаш да си бедан и кукаван и сиромашан и слеп и го. (...) Ја карам и кажњавам све које волим; буди, дакле, ревностан и *покај се*.“⁴

Сасвим је сигурно да „анђели цркава“ у овом случају представљају црквене старешине, а не праве небеске анђеле, јер уколико би у питању били стварни анђели (духовна бића), Христос не би морао да им шаље поруке написане на папирусу (или пергаментима) и то пером апостола Јована, већ би са њима комуницирао на посве другачији начин. Поистовећујући читава цркву са њеним старешином (епископом), а из простог разлога што је он тај који је надлежан за исправно руковођење њеним духовним животом, Христос упућује поруке охрабрења али и прекора због учињених пропуста и почињених грехова. У сваком од малочас цитираних одломака Писма постоји и позив на покајање, уз претњу да, уколико се оно не догоди, читава црквена заједница (заједно са епископом) може, са Христове стране, да буде одбачена.

Уколико је већ чињеница да су и старешине поменутих „откривењских“ цркава које су лично апостоли поставили (или пак епископи рукоположени од стране апостола) биле подложне томе да погрешно воде њима поверена духовна стада, колико је онда још више могуће да то буде случај са многим каснијим црквеним вођама? Са овим ставом слажу се чак и неки од православних аутора. Наиме, светогорски монаси – старокалендарци, који тврде да је већи део савремених православних цркава отпао од благодати Божије

1 Откривење Јованово 2:12, 14-16. Нагласак мој.

2 Откривење Јованово 2:18, 20-21. Нагласак мој.

3 Откривење Јованово 3:1-3. Нагласак мој.

4 Откривење Јованово 3:14-17, 19. Нагласак мој.

због прихватања новог календара и екуменизма којег предводе западне цркве, сматрају да се „апостолско прејемство“ не преноси само механичким рукополагањем, већ да је за његову правоваљаност потребно и исправно (неискварено) вероисповедање:

*„Када говоримо о апостолском прејемству није довољно да докажемо да постоји непрекинута ланац рукоположења који допире до апостола. Христова Црква не зависи од слова закона, нити од механичког чина полагања руку. Ако они, који су рукоположени, нису имали истиниту веру, њихово рукоположење је неважеће и даље се не може говорити нити о свештенству, нити о апостолском прејемству. Полагање руку на оне који постају свештеници од стране правог епископа, преноси благодат Свесветога Духа. Да ли Свети Дух може да обитава тамо где је лаж? Тамо где је јерес? (...) **Какву вредност онда има само ритуално Апостолско прејемство код оних од којих је Дух Свети одступио?** (...) Јер, иако су први који се отцепише били рукоположени од Отаца и полагањем њихових руку они добише дар Духа, ипак, пошто су отпали, постали су обични људи и нису имали власт да крштавају ни да рукополажу, нити су могли пренети благодат Светога Духа на друге пошто су је они сами изгубили.“¹*

Из свих ових примера је, дакле, јасно да идеја о „апостолском прејемству“ која је зачета у време борбе са јеретицима (а која је имала за циљ доказивање да само старешине већинске Цркве имају везу са апостолима и то кроз низ епископског рукополагања, а самим тим и да заступају исправну хришћанску науку) ипак није никаква гаранција да и они тако рукоположени не могу да застране и почну да уводе лажне науке. Једина разлика (додуше велика) између ранохришћанских јеретичких покрета о којима сам писао малочас, и велике Цркве, јесте да су ови први настајали нагло те да су поседовали вероучење које се знатно разликовало од званичног, док су се у великој Цркви догматске промене дешавале веома полако (кроз векове) и готово неопажено од већине. Разоткривање увођења различитих кривоверја у догму вековне Цркве јесте заправо и сврха писања овог дела. Као што је то био случај и у претходним поглављима, као и у овом самом, и наставак књиге ће потврдити истинитост онога што покушавам да докажем.

Богослужбена места и начин богослужења

Будући да Православље проповеда о томе да представља једину и праву Христову Цркву на земљи, веома је лако претпоставити да ће верски непросвећен народ, какав је наш српски, донети закључак да су и ранохришћански храмови (цркве) имали облик ових данашњих, да су изнутра били пуни икона и фресака, као и да су постојале две главне просторије – место у коме су стајали верници и олтар у који су улазили само свештеници. Такође, лако се може створити слика о томе да су и апостоли, као и њихови наследници носили посебну одећу попут данашњих попова. Могло би се замислити и

¹ Јудин пољубац; Светогорска православна мисија, Световазнесењски манастир Есфигмен, Београд 2004. стр. 276-277. Нагласак мој.

то да, нпр. према икони св. првомученика архиђакона Стефана који у руци држи кадионицу, да су и ђакони и старешине првовековних цркава кадили у својим црквеним просторијама – попут данашњих службеника Источне цркве. Ипак, оно што ћемо извући као закључак на крају овог проучавања јесте да су богослужења која су се одржавала у првовековним црквама (за време апостола као и после њих) била много сличнија службама које се одржавају у данашњим еванђеоско-протестантским црквама, него у православним храмовима.

Што се, дакле, тиче места на којима су се апостоли са другим ученицима окупљали на богослужења, она су била обичне куће у којима су живели неки од верника, а који су свој дом отворили и за одржавање црквених служби. Ни у чему се нису разликовале од других градских или сеоских кућа у окружењу! О томе постоји више сведочанстава у Светом писму:

„И пресели се оданде, те уђе **у кућу** једног богобојазног човека по имену Титија Јуста, чија је **кућа** била до синагоге.“¹

„Како се пак неки показаше окорели и непокорни ружећи науку пред свима, он одступи од њих, одвоји ученике и свакодневно проповедаше **у школи** [неког] Тирана.“²

„Поздравља вас Гај, домаћин мој и целе цркве.“³

„Поздрављају вас азијске цркве. Поздрављају вас много у Господу Акила и Приска **са црквом у свом дому**.“⁴

„Поздравите браћу у Лаодикији и Нимфана **и цркву у његовом дому**.“⁵

Црквени историчар Јевсевије Поповић потврђује чињеницу да су се први хришћани окупљали да славе Господа на местима која уопште нису наликовала данашњим православним храмовима:

„На литургије сакупљаху се Хришћани **испрва у приватним домовима**. У време гоњења држали су своје заједничко богослужење и у пећинама, шпилама, подземним сводовима и у шумама. (...) Кашње су за литургије зидали посебне богомоље (...) Унутрашње уређење црквених зграда беше разуме се једноставно; унутрашњост црквене зграда бар при крају овог периода (тј. у III и IV веку; прим. И. С.) састојала се обично из три дела: из трема за катихумене и покајнике, из средњег дела за верне и из једног последњег одељења за настојатеље црквене, али без оградe.“⁶

Оно што у данашње време у Србији изгледа веома „саблажњиво“ за грађане који традиционално припадају Источној цркви, јесте да се еванђеоски хришћани (погрдно названи „секташима“), управо по угледу на примере из раноцрквеног периода, сакупљају на богослужења у приватним домовима

1 Дела апостолска 18:7. Нагласак мој.

2 Дела апостолска 19:9. Нагласак мој.

3 Римљанима 16:23.

4 1. Коринћанима 16:19. Нагласак мој.

5 Колошанима 4:15. Нагласак мој.

6 Јевсевије Поповић, Општа црквена историја, том први, стр. 422. Нагласак мој.

(тамо где немају посебан црквени објекат) или пак у зградама које одишу једноставношћу – попут оних у апостолско време.

Тек су се касније (од III и IV века) почели да зидају велелепни храмови, који су захтевали много новчаних средстава, а и неки леви незнабожачки храмови су били претварани у хришћанске цркве. Хришћански цареви су се надметали у томе ко ће сазидати лепши, сјајнији и скупљи богослужбени храм. Према Јевсевију Поповићу, у то време су се грађевинари, приликом зидања цркава, угледали на изглед дворана за аудијенцију (пријем) у царским дворовима. Овако сазидане цркве су најпре, пре званичног стављања у употребу, почеле да бивају и „освећиване“ од стране једног или више локалних епископа, а дан њиховог освећења се сваке године празновао. Из поштовања према храму, неки људи су на богослужења улазили босоноги, а неки су пре самог уласка целивали праг и врата. Такође, очигледно по узору на јерусалимски храм, у црквама су сада постојале две просторије, од којих се она у коју нико сем свештеника (и царева – који су сматрани неком врстом првосвештеника) није смео да уђе, називала „светиња над светињама“ или „олтар“. Јевсевије помиње и обичај да је сваки, који би насилно упао у „олтар“ и ухватио се за „свету трпезу“, уживао црквени азил (тј. црквену заштиту) што нас умногоме подсећа на многе старозаветне примере када су се неки који су заслуживали смрт хватали „за рогове олтара“ који је био постављен испред шатора од састанка, и тражили помиловање.¹

Поред једноставности спољашњег изгледа богослужбених просторија Цркве првога столећа, и њихов ентеријер ни мало није подсећао на унутрашњост данашњих православних храмова. Ево шта Мијач казује о обавезном унутрашњем изгледу православног храма:

„Храм је место најпуније иконичке оперативности. Зато, по правилу, **нема православног храма без икона у њему**. Храм може бити са мање или више икона, **али без нимало – не може**. Икона је конститутивна за појам храма, јер се богослужење које се у њему обавља, пре свега његов централни део – св. литургија, тек, поред осталих компоненти, у икони комплетира.“²

Насупрот овоме, из црквене историје сазнајемо да у почетку хришћанске ере уопште није било иконосликања, као ни фрескосликарства, те да је, заправо, прва Црква поседовала, по речима познатог православног богослова Сергија Булгакова, „иконоборачки дух“.³ А то би даље требало да значи, по малочас изложеном Мијачевом закључку, да места на којима су се окупљали рани хришћани не можемо назвати „православним храмовима“ јер у њима није било икона! По угледу на рану Цркву, ни данашњи еванђеоско – протестантски хришћани не поседују унутар својих богослужбених просторија било какву иконографију. Стога, они су по овом питању много ближи пракси апостолске Цркве него што је то случај са православнима.

1 Види у: 1. Царевима 1:50, 51; 2:28. О сврси постојања олтара и „рогова“ на њему прочитати: 2. Мојс. 27:2, 29:12; 30:2-3; 37:25-26; 38:2; 3. Мојс. 4:7; 8:15; 9:9; 16:18.

2 Мијач, Одзиви и дозиви, стр. 144. Нагласак мој.

3 О овоме детаљно у поглављу: Поштовање светих икона.

Што се пак тиче употребе кадионица од стране православних свештеника приликом богослужења као и у вези паљења свећа, Владета Јеротић, наводећи сазнања до којих је дошао Сима Тројановић, казује да оваква пракса води порекло из паганизма:

„По С. Тројановићу, кађење је незнабожачки обичај (кађење икона од стране ђакона!), јер се тако кадило тамјаном идолима. Такође паљење свећа! Овај пагански обичај почео је да се шири од другог века после Христа.“¹

Јевсевије Поповић такође потврђује да је много што-шта од данашње православне верске праксе настало вековима после смрти апостола. Неки од обичаја су преузети из паганизма из разлога прилагођавања богослужбене праксе ранијим религијским навикама покрштених али необраћених многобожаца, док су неке друге радње (попут осењивања крсним знаком или благосиљања од стране свештеника) настале и развијале се, да тако кажемо, „саме по себи“:

„Развитак форми култа у другом перијоду (тј. од 312. - 622. год. после Христа; прим. И. С.) стоји у вези са спољашњим развитком цркве и црквеног устројства или јерархије као увет са оним што је уветовано. Пошто је црква у Римском Царству од гоњене постала државном црквом, коју држава материјално и морално помаже, те пошто се услед тога богатије развила на свима пољима свога спољашњег живота, то је било природно, да су се и форме њезиног култа почеле богатије развијати, *и то тим пре, што је многим незнабошцима, који пређоше у хришћанство, требало дати наде* за помпезан и симбола пун незнабожачки култ. Неки симболички хришћански обреди се *тек сада јављају*, или бар тек сада постају опћенитим, тако *симболичко употребљавање кађења и осветљења* при богослужењу, *дакле симболична употреба тамјана, кандила и свећа*; неке друге форме култа пак, које постојаху већ у првом перијоду, тек сада добише развијенији облик, тако *осењивање знаком крста*, које се дотле вршило, колико нам је – свакако само из африканске цркве – познато, само тако, што се цртао знак крста на челу једним прстом, а сад се све више развијало, док није достигло најпотпунију форму, наиме тако, да је ишло са чела на прса и са једног рамена на друго, на Западу са левог на десно, на Истоку са десног на лево, и то на Западу са целом шаком, на Истоку са три прва прста ради симболисања Свете Тројице, која се при томе обично призивље. Тако и *симболизирање благосиљања*, које се вршило полагањем знака крста над другим лицем или над множином лица или ствари или само у правцу према истима.“²

Да је осењивање крсним знаком настало у оквиру цркава на афричком континенту, а да у другим крајевима оно још увек није било познато у II и III веку после Христа (а поготово у време апостола), Јевсевије потврђује и следећим исказом:

„При почетку и свршетку сваке важније радње *ушао је* код Хришћана побожан *обичај* осењивати се знаком спасоноснога крста у знак примања,

¹ Јеротић, Старо и ново у хришћанству, Београд 2000. год. стр. 23.

² Јевсевије Поповић, Општа црквена историја, том први, стр. 638-639. Нагласак мој.

усвајања спасења. По сведочанству Тертулијанову у Африци се знак крста метао на чело. Како се у то доба на Истоку метао знак крста, није нам познато.¹

Што се пак тиче одеће коју користе православни свештеници, из Библије као и из историјских извора сазнајемо да су апостоли и старешине првековних цркава (као и сам Христос), за разлику од старозаветних свештеника који су носили специјалну одећу, били одевени једноставно – попут осталих својих савременика. Српском народу, који је навикао да своје брадате свештенике увек види одевене у црне мантије, проповедници еванђеоских цркава који врше богослужења и крећу се у обичним цивилним оделима (богослужења углавном врше обучени у свечанију цивилну одећу) изгледају прилично чудно. Ипак, управо такво одевање којег практикују богослужитељи у еванђеоским заједницама, јесте налик на оно које су практиковали и заступали Христос и апостоли! То из простог разлога што је, као што смо утврдили раније, специјално свештенство – које би за своју службу захтевало и посебну одећу – у периоду Новог завета (у Цркви Христовој) потпуно непотребно. Ево шта је о одевању првековних богослужитеља (апостола и осталих старешина – надгледника), записано од стране једног православног презвитера:

„Сама чињеница да у Новом завету не можемо, на први поглед, да нађемо неко учење о свештеничком оделу, слично неким другим предметима – не треба да нас збуну. У њему заиста нема таквих прописа. Ту се могу наћи само извесне напомене о скромности у одевању (Мт. 6, 28-30; Лк. 12, 27-28; Филипл. 4, 5), док су **Христос и апостоли носили обично народно одело**. Штавише, Христос је нападао извесну специјалну одећу као лицемерство (Мт. 23, 5). (...) Зато, *после апостолске епохе, у којој не налазимо неку особиту одећу пастирства* (треба знати: да је и народно одело онога времена које су носили Христос и апостоли – једноставни плашт који је покривао читаво тело – добро одговарао пастирској сврси), већ крајем првог века постоје трагови о њеном постојању, о чему сведочи апостолско предање и црквени канони. **У другој половини IV века имамо прецизне прописе о специјалном свештеничком оделу.**“²

Јевсевије Поповић, на супрот Божидару Мијачу, не спомиње податке о томе да је посебна одећа за „свештенике“ почела да се уводи већ крајем I века, већ говори, да се први њен спомен налази тек „крајем првог перижода“, тј. негде пред крај трећег и у четвртном веку, уз истицање да не постоје подаци како је она у то време изгледала. Овај аутор истиче да је тадашња одећа верских служитеља била вероватно беле (или неке друге светле) боје, а не углавном тегет или црне као што је то данас случај. Током другога „перижода“ (од 312. - 622. год), настало је готово све оно од одеће што се и данас користи од стране свештенства у Источној и Западној цркви, уз назнаку да су неки делови одеће уведени и много касније у употребу.³ Тако, на пример, према

1 Наведено дело, стр. 436. Нагласак мој.

2 Божидар Мијач, Одзиви и дозиви, стр. 194. Нагласак мој.

3 „Тек у другом перижоду дознајемо у том погледу више, и по вестима из другог перижода у

Јевсевијевом наводу, најнижи степен клирика је у почетку носио само огртач за рамена без рукава, који се назива *кратки фелон*. Нешто касније је ушло у обичај да и они, попут клирика из најближег вишег клирикалног степена носе и основну одећу, доњу хаљину - белу тунику, које се назива *стихар*. Ову тунику носе и ипођакони и сви виши клирици. У део свештеничке (ђаконске) одеће спада и *орар*, дуга трака коју ђакони носе пребачену преко рамена и која пада преко леђа и прса богослужитеља. Сматра се да је ова трака можда, првобитно, имала сврху за брисање уста оних који се причешћују, пошто се код Римљана свака марамница за брисање уста звала *orarium*. Са друге стране, *орар* служи и за давање знака за отпочињање богослужбених радњи, и то тако што ђакон подигне предњи крај траке у вис – тако да то буде очевидно свима. Ову траку за вршење богослужења носе и презвитери, с том разликом што је она на крајевима састављена и ушивена, те не пада на леђа и прса свештенику, већ оба краја падају преко прса. У овом облику, *орар* носи и посебан назив *епитрахиљ* (оковратник), и представља знак двоструких дужности презвитера приликом богослужења. Код ових црквених службеника, преко *стихара* и *епитрахиља* облачи се и *дугачки фелон*, огртач без рукава који покрива прса и леђа, који се опасује појасом. Са друге стране, епископи су у почетку имали право да носе све напред побројане делове одеће, с том разликом што се на њихов *фелон* стављао и један крст, док презвитерски фелони нису имали овај знак. Овај комад одеће код архиепископа је био украшен са много крстова, тако да се називао *полиставрија* (фелон са много крстова). Део епископове одеће представља и *омофор* тј. огртач за рамена, који је, према Јевсевијевим речима, представљао имитацију ефода, дела одеће старозаветних првосвештеника. Овај део одеће је постао знак распознавања и разликовања епископа од презвитера, а његово облачење сигнализира почетак вршења архијерејских радњи. *Надбедреник* је такође део одеће епископа. То је четвороугласто платно које је одећа за колена или бедра. Сматра се да је у почетку служило као пешкир (убрус) који се користио након што би епископ, по узору на Христа, опрао ноге осталим верницима, што се посебно дешавало на празник Велики Четвртак. По каснијем мистичном тумачењу, овај надбедреник има значење епископске власти, тј. духовног мача. Што се пак тиче *сакоса*, литургијске одеће коју су у почетку носили само патријарси (Јевсевије вели да није познато да ли се он носио пре „трећег перијода“ тј. пре VII столећа), а која представља одежду налик на врећу, са полурукавима – израђену од скупocene материје (по узору на старозаветне првосвештенике али и грчко-римске цареве), она је касније постала одевним предметом свих епископа. Наиме, до XII столећа ову одећу су носили само патријарси, од XIII су почели да је носе и поједини митрополити, а од XVII и сви остали епископи. Од овог последњег времена патријарси су почели да носе, заједно са посебно привилегованим митрополитима и

главном морао је већ у првом перијоду бити положен темељ онеме, што смо овај час навели и затим већ у другом перијоду у главном постојати све, што се од одећа у цркви данас употребљава; премда је нешто и касније придошло. **И тако се, не од једном, него мало по мало дошло до овог система литургијских одећа или одежда.**“ Ј. Поповић, Општа црквена историја, том први, стр. 677. Нагласак мој.

архиепископима, *сакос* украшен многим крстовима (*сакос полиставрос*), да би се разликовали од осталих архијереја. Епископи у посебним свечаним приликама носе и епископски огртач (манџију, попут монашке - али скупоченију). У део њихове опреме спада и украс за прса назван *енколпион*, који представља имитацију хошена, напрсника старозаветног првосвештеника. Овај украс за прса се још назива и *панагијон* (светиња над светињама), а представља медаљон у коме се налазе мале иконе Исуса Христа, Богородице са малим Исусом или икона Свете Тројице, као и крст. У најновије време, уколико је *енколпион* у облику медаље у којој се налази слика Мајке Божије, онда се он назива *панагија* (најсветија). Епископи увек са собом носе и пастирску палицу, која је на врху или савијена у облику слова Т, или пак начињена тако да са два краја на врху долазе две змијске главе једна наспрам друге (које би требале да представљају двоструку мудрост архијереја). Епископи на својим главама носе и посебну капу која се назива *митра*. Она је начињена делимично по узору на круне грчко-римских царева а делом на капе старозаветних првосвештеника. Употреба *митре* је засведочена тек од X века, а сам њен назив је првобитно означавао обично световно покривало за главу, које је свако могао да носи. На Истоку је *митру* носио најпре александријски патријарх, а касније и остали патријарси. Тек у XVIII веку су почели да је носе сви епископи, а као посебно одличје и неки архимандрити и протопрезвитери. Са друге стране, митре западних епископа су се развијале тако да су на крају добиле облик покривала за главу древних незнабожачких римских свештеника, као и сам њихов стари назив *infula*. Ове *инфуле* су биле покривала за главу сачињена од две троугаоне површине, са врховима окренутим на горе. Са њихове задње стране висе две траке низ леђа, управо као код покривала многобожачких свештеника.¹ Ове митре код западних епископа (бискупа) и самог папе, веома наликују на главу рибе са отвореним устима. Остаје нам да одговоримо на питање, какво су значење имала ова покривала у старом римском многобожачком култу (пошто смо већ схватили да митре и код источних и западних архијереја потичу из многобоштва; митре на Истоку сачињене су по узору на круне грчко-римских царева а на Западу на капе паганских свештеника). Према америчком истраживачу Ralphu Woodgown, митра коју носе папе, иако је током векова била украшавана на различите начине, има идентичан облик као круне које носе богови и анђеоска бића приказана на древним паганским асирским цртежима. Сличну овој капи носио је и рибљи бог Дагон, кога су нарочито поштовали Филистеји. Део одеће поштовалаца овог божанства је била капа налик на главу рибе отворених уста, док је остали део рибљег тела висио преко леђа (управо као код римокатоличких архијереја, с једином разликом што код ових последњих висе траке - *infulae*). Уосталом, све папе носе и паганску титулу „Pontifex Maximus“ коју је носио и цар Константин Велики, као и његови многобројни пагански претходници. Према поменутом аутору, свештеничка одећа, која је вековима увођена у оквиру традиционалног

¹ Сви претходни подаци преузети су из „Опште црквене историје“ Јевсевија Поповића, том први, стр. 676-684.

хришћанства Истока и Запада, води порекло из паганског Римског царства, које је своје обичаје преузело из још старијих многобожачких система. Тако, овај аутор вели да старозаветни пророк Софонија, наводећи Господње речи упозорења (Софонија 1:4), записује и реч *кемарим* (*kamar*), која је означавала свештенике идолопоклоничке религије бога Вала. Према подацима из „Faussets Bible Encyclopedia“, ови свештеници су били обучени у одећу црне боје. Такође, Јевсевије Поповић износи чињеницу да је цариградски патријарх Акакије 476. године одредио да одећа архијереја, у данима жалости због нечијег мучеништва, буде затворено црвене боје (тобоже због идентичности са хаљином скерлетне боје коју су Исусу огрнули римски војници на дан распећа). Са друге стране, Woodrow заступа мишљење да је вероватно да данашњи римокатолички кардинали носе одећу затворено црвене боје из разлога што је она, попут митри, прихваћена из древне вавилонске религије (види: Језекиљ 23:14-15). Према историјским подацима, неки свештеници паганских религија су носили црвену одећу (боје пламена) која је симболисала њихову стварну улогу – одржавање светих ватри које су гореле за време обредних радњи.¹

Оно што је сигурно јесте да првовековна апостолска Црква није имала ничег заједничког са многим касније уведеним црквеним обичајима и праксама за које се (барем за неке од њих) може засигурно тврдити да потичу из многобожачких религија. Наравно, остаје истина да су (као што ћемо се уверити и приликом проучавања тема у наредним поглављима) црквени ауторитети, прихватајући паганске обичаје њима додељивали хришћанска значења, али то, све у свему, није могло да промени неоспорну чињеницу да они потичу из многобоштва:

„Љубав према алегоријском тумачењу Светога Писма пренесоше особито мистички богослови и на акте култа и институције култа, и тако се постепено развише симболичка и алегоријска тумачења свих богослужбених радња и ствари, чак и таквих, које по себи немају симболичко одређење, и тако настаде такозвано мистичко тумачење и схватање свега што се тиче богослужења.“²

А за крај овог дела поглавља, желео бих да наведем још два текста великог српског просветитеља, који је добро оценио разлику између стварних духовних хришћанских вредности и многобројних новотарија уведених током векова, које су замаглиле поглед на изворно апостолско исповедање и верску праксу:

„Тороњ, звона, полијелеји, кандила сребрна и чираци, - све је то мирска помпа и украшеније, а не Христа Спаситеља уневјештене цркве, за коју је он своју пресвету пролио крв. Душе народа просвештене и добродјетелне, нарави непорочне и чисте: ово је братијо моја, прави небесни Сион и Христова невеста, по свидјетелству апостола: „Ви јесте црков Бога жива!“ коју ко

¹ Woodrow, Babilonska misterijska religija, str. 114.

² Ј. Поповић, Општа црквена историја, том први, стр. 639.

краси, украсиће њега Бог; а не зидови, звона, златоткане одежде (женска украшенија) и сребрно посуђе.“¹

„Греци су људи као и остали људи, могли су се ласно преварити као и други, а ми од њих примили, пак се нашли у истом шкрипцу, пак сад све друге за прелаштене држимо, а сами себе чисте као сунце! Кад смо тако готови све друге муштрати и судити, није ли праведно и време већ да и сами себе мало промуштрамо и попросудимо? Чини ми се да је ово најпааметније. *Кад су Греци и Латини од Христовог апостола примили христијански закон, онда није било ни часнога дрвета, ни икона, ни светих телеса, ни моштију, ни костију, ни канона, ни црмоса, ни тропара никаква, ни најмањег кондака. За све то блажени и свети апостоли нису ни речи ни слова нити знали нити мислили.* А наши славенски народи примише христјанство неки од Греков, а неки од Латина. Но кад? На девет стотина година после апостола. Саде нек ми каже ко зна: шта се није могло за девет стотина година изумити и натрапати?“²

Проучавања која следе, а која се односе на св. тајне брака и јелеосвећења, биће краћа од претходних. Разлог за то је једноставан. Управо проучене свете тајне представљају темељ на којем стоји читава православна грађевина, те их је стога било потребно детаљније размотрити и донети правилан закључак о њиховом (не)библијском утемељењу.

СВЕТА ТАЈНА БРАКА

На почетку, морам да признам да се Источна црква налази најближе истини по питању заступања свога учења управо о овом сакраменту. Иако, као што смо већ утврдили, имају веома лоше разумевање других библијских истина, по питању брака постоји „само“ неколико недоследности у односу на учење Светог писма. Наиме, Православна црква заступа светост брачне заједнице између мушкарца и жене (додуше само теоријски) и развод брака дозвољава само због учињене прељубе од стране једног од супружника. Такође, верује да повезаност мужа и жене пружа слику повезаности Христа и Његове Цркве.

„У Цркви нашој новозаветној, брак прераста у Свету Тајну царства Божјег, која човека води у вечну радост и у вечну љубав духовну и склапа се не само за овај привремени живот но за сву вечност. У њој младенци, благодаћу Божјом која се на њих излива као безгранична љубав, расту као чудесно и свето здање духовно сједињено једном мишљу, једном вољом, једним осећањем и нераскидиво супружанско јединство, коме је циљ продужење рода људског и прослављање Бога. Тако су у светињи брака муж и жена једно и стоје изнад сродства, док синови и кћери према родитељима стоје у првом степену сродства, а унуци у другом итд.

Истина је, дакле, жива: брак је светиња и најстарија установа у човечанству. Њоме се указује на небеску љубав између Христа и Цркве. Она је камен

¹ Д. Обрадовић, Сабрана дела, стр. 668.

² Наведено дело, стр. 687-688. Нагласак мој.

темељац човечанства. Отуда: какав брак таква породица; каква породица таква држава; каква држава такво и човечанство.

Зато наша Света Црква не престаје да позива децу своју да брачну заједницу своју освештавају венчањем у Цркви где супружници постају једно духовно јединство и учи их да светињу брака чувају као зеницу ока свога, а развод брака дозвољава само у крајњем случају, због доказаног браколомства – због прелјубе.¹

Ипак, постоји неколико ствари које бих могао да приметим на основу свега до сада спознатог о Православљу. Наиме, исти извор којег сам управо цитирао, тврди да је Христос установио и освештао св. тајну брака и то приликом свога присуствовања на свадби у Кани Галилејској.² Наравно, иако брак и јесте уистину божанска установа, он се нигде у Библији не назива светом тајном. Када Лазар Милин у својој апологетици покушава да оправда светотајинство брака, он наводи и стихове из посланице Ефесцима, из петог поглавља, за које сматра да представљају доказ исправности православног учења:

„Међутим кад се прочитају напред споменута места из Библије, кад се сетимо како је Бог створио првог човека и жену и благословио их рекавши им да се множе и да напуне Земљу, кад се прочитају речи Спаситељеве о Браку где Он заправо понавља Божје речи из књиге постања да ће човек и жена постати једно тело, и кад се прими поука апостола Павла који брачну везу између мужа и жене сматра и назива тако великом и благословеном тајном као што је веза између Христа и Цркве, па кад се уз све то узме у обзир присуство Христово на свадби у Кани Галилејској (Јн. 2, 1-11), онда се јасно и несумњиво види да је Брак света тајна којом се брачницима даје благослов Божји и кроз коју они примају благодатну помоћ Божју да своју брачну везу остваре на онај начин како то Бог захтева од сваког хришћанина. **Да је, пак, црква одувек, од доба апостолског, сматрала брак светом тајном, то се види из већ наведених речи апостола Павла у Посланици Ефесцима**, где он ову везу између мужа и жене сматра и назива великом тајном упоређујући је са духовном везом Христа и Цркве.“³

Ипак, и овога пута је г-дин Милин погрешно у разумевању новозаветног текста. Ево како гласи одломак на који се овај теолог позвао:

„Жене да се покоравате својим мужевима као Господу, јер муж је женина глава као што је и Христос глава Цркве, он као спаситељ свога тела. И као што се Црква покоравала Христу, тако и жене да се покоравате мужевима у свему. Мужеви, волите своје жене – као што је и Христос заволео Цркву и самога себе предао за њу, да је посвети, очистивши је воденим купањем и речју, да сам себи постави славну Цркву, која нема мрље, ни боре, или тако што, него да буде света и непорочна. Тако су и мужеви дужни да воле своје жене као своја тела. Ко воли своју жену – самога себе воли. Јер нико никада није омрзнуо своје тело, него га храни и греје – као и Христос Цркву, јер

1 Веронаука у кући, стр. 41.

2 Види: Наведено дело, стр. 39.

3 Милин, Црква и секте, стр. 339-340. Нагласак мој.

смо удови Христова тела. ‘Зато ће човек оставити оца и мајку и прионуће уз жену своју, и биће двоје једно тело’. **Ова тајна је велика, а ја говорим мислећи на Христа и на Цркву.** Па и ви, сваки поједини да воли своју жену као самога себе, а жена да се боји мужа.⁴¹

Као што сам напоменуо на почетку овог поглавља, за нас земаљске људе спутане многим ограничењима, многе Божије одлуке представљају тајну. Велику тајну представља и сва дубина повезаности мужа и жене пред Богом, које Он, од момента закључења брака не посматра више као две одвојене личности – већ као једну једину. У томе се и огледа сва величанственост брачне заједнице – у потпуном духовном, душевном и телесном јединству супружника. Апостол Павле у управо наведеном тексту даје до знања верницима да је и Христос са својом Црквом (свим нановорођеним људима) повезан на истоветан начин. Пред Богом Оцем, Исус Христос и његова Црква се налазе у потпуном јединству – што представља још један гарант вечног спасења сваке верујуће особе. Оно што такође јасно произилази из наведеног текста, из стихова 30-32, јесте да када говори о „великој тајни“ Павле мисли на Христа и Цркву, а не на супружнике. Ево како гласе ови стихови Новог завета у преводу др Димитрија Стефановића и комисије светог архијерејског синода СПЦ:

„Јер смо уди тела његова. Зато ће човек оставити оца и матер и прилепиће се жени својој, и биће двоје ј е д н о тело. Ова тајна је велика: **ја говорим за Христа и за цркву.**“

„Јер смо удови тијела његова, од меса његова и од костију његових. Тога ради оставиће човјек оца својега и матер и прилијепиће се к жени својој, и биће двоје једно тијело. Тајна је ово велика, **а ја говорим о Христу и о Цркви.**“ (Нагласак мој).

Мислим да је превод комисије архијерејског синода у овом случају најјаснији. Христови верници, који представљају удове Његовог тела (1. Кор. 12:12, 18, 27), јесу, духовно речено, „од меса његова и од костију његових“. Заједништво и јединство мужа и жене, о којем Павле говори у овом поглављу, јесте свима видљиво и уочљиво. Муж и жена живе заједно у истом дому, спавају у истом кревету и поседују интимност какву не деле ни са ким другим. Међутим, оно што представља одиста „велику тајну“ јесте права и органска повезаност васкрслог Спаситеља Исуса који је на небесима - са својим верницима који су на земљи. Господ се наиме, док је још био на земљи, молио овако:

„Али не молим само за ове, него и за оне који на њихову реч верују у мене, да сви буду једно, као што си ти, Оче, у мени и ја у теби, **да и они буду једно у нама.** Дао сам им славу, коју си ти дао мени, да буду једно као што смо ми једно; **ја у њима,** а ти у мени, **да буду савршено уједињени,** да зна свет да си ме ти послао, и да си их љубио као што си љубио мене. Оче, желим да они, које си ми дао, буду са мном тамо где сам ја, да гледају моју славу, коју си ми дао, зато што си ме љубио пре створења света. Оче праведни, свет те није упознао, а ја сам те упознао, па и ови сазнаше да си ме ти послао. И

¹ Посланица Ефесцима 5:22-33.

обзнанио сам им твоје име и обзнанићу, да љубав, којом си ме љубио, буде у њима **и ја у њима**.“¹

У складу са услишењем Господње молитве, у којој је исказао тежњу за међусобним савршеним духовним јединством верника, као и за њиховим апсолутним јединством са Оцем и Сином, чланови новозаветне Цркве представљају удове Христовог тела, са којима је Он повезан на исти начин као глава са остатком човечјег организма. Упоредијући однос верника и Христа, који су некада били „двоје“ (тј. одвојени један од другог - пре обраћења сваког појединог грешника који покајањем и вером у Спаситеља постаје делом Цркве) а сада су постали „једно тело“ (слично брачном сједињавању две особе супротног пола) апостол вели: „**тајна је ово велика**“, мислећи при том на повезаност и јединство Христа и Цркве.

Дакле, Милинова тврдња да Павле у посланици Ефесцима 5:22-33 брак назива „светом тајном“ ипак не стоји. Заправо, као што смо споменули и на почетку овог поглавља, ни велики теолог Источне цркве из VIII века, св. Јован Дамаскин, у своје време није називао брак светом тајном. Тајна повезаности мужа и жене јесте велика, али се у Библији не назива „сакраментом“ којег је Христос установио и „освештао“.

Желим такође да појасним своју тврдњу са почетка овог дела поглавља, а која гласи да Православна црква само „теоријски“ заступа нераскидивост брачне заједнице, која је заповеђена Господњом речју: „Тако нису више два него једно тело. Што је дакле Бог саставио, човек нека не раставља“ (Мт. 19:6).

У поглављима под насловом „Православно монаштво“ и „Житија светих“, које можете да читате у наставку књиге, навео сам већи број примера о томе да су многи (ожењени) људи, који се у Источној цркви поштују као светитељи, заувек напуштали своје жене и децу и одлазили у манастире, шуме и пустаре из којих се наравно, својим породицама више никада нису вратили. Овакви примери су за православне очигледно вредни похвале – као и нашега угледања – пошто су у Житијима споменути и од преподобних и блажених учињени. Са друге стране, у поглављу о монаштву ћемо такође моћи да увидимо да учење светих отаца и канони „Цркве“ заповедају да се бивши монах, који је напустио манастир и оженио се, мора уз помоћ државне присиле да разведе од жене по сваку цену, врати у манастир, и за казну, под анатемом, затвори у келију из које нема права да изађе до краја живота. Из свих тих многобројних примера са којим ћемо имати прилике да се упознамо, ваљда ће нам постати јасније како се то и на који начин православни залажу за нераскидивост брачне заједнице. Божија Реч се, у том случају, поштује само до момента док не противречи учењима светих отаца (тј. светом предању).

Да је тврдња коју сам управо изнео и више него истинита, доказаће нам и следећи изводи из светоотачког предања.

Наиме, из Светог писма и црквене историје је познато да су прве црквене старешине (презвитери тј. епископи) били ожењени људи. Тек је популаризацијом монашког начина живота у каснијим вековима, постао устаљен

¹ Ев. по Јовану 17:20-26. Нагласак мој.

обичај да се епископи бирају из редова монаха, а не оних који су живели у браку.¹ Тако се, потпуно супротно научавању Христових апостола који у Писму заповедају да епископи морају бити ожењени (1. Тим. 3:2; Титу 1:6-7), у каснијим вековима сматрало да епископ који након свога постављења у ту службу и даље настави да живи са својом законитом женом, представља саблазан – те да се са њом мора обавезно растати. Ево како гласи 12. правило Шестог васељенског сабора, одржаног у Константинопољу (Цариграду) крајем VII века после Христа:

„Сазнали смо и ово: у Африци, Ливији и по неким другим областима, неки од тамошњих богољубазних предстојатеља (епископа; прим. И. С.) *настављају да живе заједно са својим женама и након што је над њима обављено рукоположење, те на тај начин постају предмет саблазни и спотицања за народ*. Пошто наше настојање мора бити усмерено и на то да они којима је дато старање о верницима буду беспрекорни у сваком погледу, установљујемо да они **више не чине поменуто дело**.“²

Наравно, „свети оци“ присутни на овом Сабору су веома добро знали да Господња Реч учи да брак епископа не представља *дело* већ управо богоугодно дело, па су покушали да за потпору свом „правилу“ пронађу оправдање цитирајући друге библијске стихове, на тај начин супротстављајући Писмо самом себи и исказујући потпуно погрешно разумевање, са своје стране наведених, светих текстова. Ево како гласи наставак претходно наведеног одломка:

„Ми ово казујемо не да би се укидало или изопачавало **оно што је установљено од Апостола**, него због тога што се старамо о спасењу и о напредовању народа у добру и врлинама, те да никаква љага не буде на свештеничком чину. Јер, свети апостол каже: „Све чините на славу Божију; не будите на саблазан ни Јудејима, ни Јелинима, ни Цркви Божијој, као што и ја у свачему свима угађам, не тражећи своје користи, него многих, да се спасу. Угледајте се на мене, као и ја на Христа“ (1. Кор. 10, 31-32; 11, 1). **А за кога се дозна да чини оно што је поменуто, нека буде свргнут**.“³

Судећи по претходном наводу, уколико се неком појединцу или групи људи, још увек неутврђеним у вери и познању Божије воље, „не свиђа“ супруга дотичног епископа, њему треба наредити да се разведе након свога рукоположења, да не би, тобоже, „верном народу“ био на „саблазан“?!? Апостол Павле у наведеним текстовима свакако није желео да каже како здраву, Духом надахнуту, Господњу науку треба прилагођавати незрелом расуђивању духовних незналица! Насупрот томе, апостол се трудио да не буде на саблазан никоме по питању вршења неких споредних радњи прописаних у Мојсијевом закону, као што су обрезање, чиста и нечиста јела, светковање одређених празника и томе слично. Из књиге Дела апостолских, као и неких новозаветних посланица сазнајемо да је Павле живео „као по закону“ док је био у чисто јеврејском друштву (1. Кор. 9:19-20) док је „као без зако-

1 Детаљније о овој теми у поглављу: Православно монаштво.

2 Књига правила, Шибеник 2003. год. стр. 36. Нагласак мој.

3 На истом месту.

на“ живео међу хришћанима који су били пореклом многобошци (ст. 21). Његово прилагођавање окружењу се нипошто није односило на срзавање и мењање значења вечитих Божијих заповести, као што је, између осталог и учење о нераскидивости брака. Уосталом, апостол нас је позвао да се угледамо на њега као и он на Христа, па и по питању озбиљног Господњег упозорења које гласи: „Што је дакле Бог саставио, човек нека не раставља.“

Ево како је Доситеј Обрадовић, који је добро познавао црквену историју, прокоментарисао одбијање једног мудрог човека из V века, по имену Синесија, да напусти своју жену ради заузимања епископског положаја:

„У то исто време нахођаше се у Египту, у граду Кирини, један веома учен и добродјетелнога житија човек, зовоми Синесиј, којег сви црквени наши учитељи наричу (...) Премудри Синесиј. Овога задуго моле и принуђавају да прими епископство града Кирине, но он ожењен будући (а тада се већ био увео обичај да су епископи нежењени), каже свима чисто да он неће нипошто примити епископства, за два узрока: **прво, што жену своју не би оставио за све епархије и за сва епископства и патријаршества на свету**; а **друго, што он како учен човек, не може веровати све што прости верују, нити пак лагати да каже да верује то што за истинито не признаје**. Све ти то овом човеку ни длаке не помогне. Њему се дозволи да он верује како зна да је боље, и жену своју да држи, и дечицу, ако му бог да, с њом да рађа, само нека буде епископ; и на ови начин прими ову службу.“¹

Ипак, иако је Синесију пошло за руком да буде епископ и да у исто време буде ожењен, нешто више од два века касније, 680. године после Христа, на Сабору који је и донео малочас наведено „правило“, оваква могућност је забрањена, уз претњу свргнућем онога који остане непослушан. У исто време, на поменутом Сабору је донето и „правило“ које регулише даљи начин живота бивше супруге тек постављеног епископа. Ево како оно гласи:

„Жена онога који је узведен на епископско достојанство, пошто се претходно разлучи кроз заједничку сагласност са својим мужем, нека након тога што јој је муж постављен за епископа, *приступи у манастир* који је далеко од епископије којом управља њен *некадашњи муж*, а од епископа нека добија шта јој је потребно за издржавање.“²

Сматрам да је очигледно да овакве светоотачке заповести које се односе на живот црквених старешина и њихових законитих супруга нису ни мало у складу са богонадахнутом Божијом Речи. А пошто Православље сматра да је свето предање (у које на првом месту спадају одлуке Васељенских сабора) једнако надахнуто Светим Духом попут Светог писма, верујући да његово учење представља допуну Библији, онда је јасно да је истинита моја раније изречена тврдња о само „теоријском“ залагању Источне цркве за нераскидивост брачне заједнице. Управо смо видели из историје да се брак у Источној цркви и те како могао раставити, и то сукобљавањем људских предања вечним Божијим одређењима и заповестима. Подсетимо се речи Господа Исуса Христа које је изрекао својим савременицима – традиционалистима,

¹ Види: Д. Обрадовић, Сабрана дела, стр. 656.

² Књига правила, стр. 45. (48. правило Шестог васељенског сабора).

а које бисмо и ми могли да упутимо на рачун оних који својим „правилима“ научавају управо супротно Христу и апостолима:

„Овај народ ме поштује уснама, а срце њихово је далеко од мене. Узалуд ме поштују учећи науке које су људске заповести’. Оставивши Божију заповест држите људско предање (...) И говораше им: лепо укидате Божију заповест, да сачувате своје предање.“¹

Уколико поред свега овога споменем још и чињеницу да учење светих отаца подразумева и то да је Богом благословљен и правоваљан (пуноважан) само онај брак који је закључен од стране презвитера или епископа који поседују апостолско прејемство, те да сви остали бракови (склопљени између атеиста, неправославних и сл.) заправо пред Богом представљају блудну ванбрачну везу², онда је јасно какво мишљење о многим пристојним и часним српским домаћинима и њиховим супругама, који се за време педесетогодишњег владајућег социјализма нису венчавали у цркви већ само пред државним органима (у Општини), имају оци Православне цркве.³

Насупрот ставовима традиционалне Источне цркве и пракси коју је спроводила кроз историју, заједнице еванђеоских протестаната максимално поштују брачне завете својих чланова. Пошто своје учење базирају искључиво на Библији, еванђеоски верници проповедају и у пракси држе Божије заповести које се односе на брак. Они поштују сваки брак закључен по државним, друштвеним или верским прописима између особа супротног пола које нису у блиском крвном сродству, и такав брак сматрају нераскидивом заједницом пред Богом, без обзира да ли су супружници хришћани, припадници других религија или атеисти. Такође, еванђеоски хришћани заступају веровање да свака од Бога рођена особа (младић или девојка) треба да за брачног друга изабере у вери сродну особу, а не ону која не дели иста религијска уверења. То из разлога што, као што је и раније било говора,

1 Ев. по Марку 7:6-9.

2 Овакву тврдњу сам лично чуо од епископа тимочког г-дина Јустина Стефановића, за време предавања којег је одржао средином 90-тих година у Зајечару, у згради епархије тимочке пред 50-так окупљених верника.

3 Ставови Православне цркве у односу на овакве бракове (православних са неправославнима) који су склопљени у складу са цивилним али не и црквеним прописима, су врло строги. Према светоотачким канонима овакви бракови нису пуноважни пред Богом и треба их што пре довести до развода:

„Није допуштено православном мушкарцу да ступа у брак са женом која је јеретик, а такође ни православној жени да се венчава са јеретиком. **Ако се открије да је неко поступио противно овом правилу, нека се такав брак сматра за ништаван и нека се та незаконита веза прекине** јер не треба да се меша оно што се не може мешати, нити се може састављати заједно јагње и вук, ни са Христовим делом наследство грешника. **Ко преступи против овога што смо установили, тај нека буде одлучен.**“

Књига правила, Зборник канона Православне цркве, стр. 50. Нагласак мој. Цитат првог дела 72. правила Шестог васељенског сабора.

Насупрот православном ставу да је потпуно слободно развести брак који поседује напред наведене карактеристике, библијско учење подразумева неопходност правилног избора супружника (који укључује да нановорођена особа треба да ступи у брак са такође нановорођеном особом). Али, ако Богу верна особа ипак ступи у брак са безверном, Библија ни у једном свом тексту не допушта да се такав брак разведе, не би ли се на тај начин почињена „грешка“ исправила.

брачна заједница подразумева и истоветна духовна интересовања (јединство духа) а не само телесну љубав засновану на чулности. Апостол Павле је првовековне хришћане који су планирали да ступе у брак поучавао да за супружнике узимају само верујуће људе (хришћане) а не оне из незнабоштва:

„Жена је привезана док јој муж живи; а ако јој муж умре, слободна је да се уда за кога хоће, **само у Господу**.“¹

На исти начин на који је Господ у Старом завету забранио Израилцима да ступају у брак са припадницима околних многобожачких народа, из разлога постојања велике могућности да овакав савез доведе до богоотпаднућа јеврејске нације², Он то чини и у периоду новозаветне Цркве. Цитирајући старозаветне текстове, Павле казује овако:

„Не вуците са неверницима јарам који је за вас туђ; јер чега заједничког има праведност са безакоњем? Или какву заједницу има светлост са тамом? У чему се Христос слаже са Велиаром? **или какав удео има верни са неверником?** Како се храм Божији слаже са идолима? Ми смо, наиме, храм Бога живог, као што Бог рече: ‘Становаћу и живећу међу њима, и бићу им Бог, а они ће бити мој народ. Зато отидите од њих и одвојте се, говори Господ, и не дотичите оно што је нечисто, па ћу вас примити, и бићу вам отац, а ви ћете бити моји синови и кћери, говори Господ сведржитељ’.“³

Наравно, апостолским учењем се подразумевало и то да, уколико је нека особа, која је склопила брак док је још била у стању безверја, прихватила Христа за Спаситеља, она треба и даље да настави да живи са својим дотадашњим брачним другом – иако овај није искусио хришћанско обраћење. (1. Кор. 7:12-15; 1. Петр. 3:1-6).

Насупрот многобројним случајевима развода бракова који се дешавају у Србији из разноразних разлога, а чији су несрећни актери углавном чланови Српске православне цркве, међу нановорођеним еванђеоским верницима су разводи веома ретка појава и дешавају се углавном у случајевима када супружник који није доживео хришћанско преобраћење, испуњен предраудама, жели да напусти заједнички живот са особом која је, током брака, постала еванђеоским верником (види: 1. Кор. 7:15).

Еванђеоске протестантске заједнице представљају, дакле, друштва мушкараца и жена који живе у складним брачним заједницама, формирајући тако здраве и чврсте породице. Ову чињеницу, уосталом, признаје и Лазар Милин у својој књизи:

„Секташи немају свету тајну брака, али имају извесне обреде приликом венчања. **Што је важније и похвалније, они брак сматрају изванредно озбиљном установом** тако да неки од њих уопште не дозвољавају развод брака. **Они се, дакле, према браку односе као према**

1 1. Кор. 7:39. Нагласак мој.

2 Види: 5. Мојс. 7:1-5

3 2. Кор. 6:14-18. Нагласак мој.

светињи, иако то не називају формално светом тајном, јер су још први реформатори избрисали брак из броја светих тајни.⁴¹

Пошто су еванђеоски верници већ добили похвалу и од православних – по питању њиховог озбиљног схватања брачних завета, време је да извучемо и коначни закључак. Потпуно сам уверен да је много боље припадати верској заједници која брак цени и поштује поврх свега, па макар га и не називала светом тајном, него припадати цркви која га убраја у сакраменте, а чији крштени, миропомазани и причешћивани верници уништавају своје животе разводима бракова, који долазе као резултат прељубе и многих других видова међусобног непоштовања супружника.

СВЕТА ТАЈНА ЈЕЛЕОСВЕЋЕЊА

Као што и само име казује, ова света тајна се односи на освећење јелеја (тј. уља). Пажљив читалац Светог писма ће, наравно, одмах уочити да се у новозаветним списима ни на једном месту не спомиње било какво освећење уља, те закључити да ни овај сакрамент не потиче од Христове науке и апостолске црквене праксе. Но, пре него што нешто више кажем о овој теми са еванђелске и историјске тачке гледиште, желим да наведем неколико текстова из православне литературе који нам објашњавају на који начин Источна црква схвата ову свету тајну:

„Уз лекарско старање, болесник који верује моли се Богу за своје здравље, јер Бог чини често оно што је човеку – лекару немогуће. Почесто су болеснику потребне молитве „старешина црквених“ – свештенства, који усрдном и дуготрајном молитвом, према чину у Требнику, призивају милост Божју на болесника и моле се за његово исцељење *помазујући га освећеним уљем* – због чега се овај чин и зове *јелеосвећење*. Тамо где су занемоћале људске моћи треба призивати свемоћ Божју која се појављује и кроз свету тајну јелеосвећења. Када најћу болести и недаће **Света црква, као сажалива мати установила је за тешке болеснике – Свету тајну јелеосвећења**. За ову свету тајну св. апостол Христов вели: „Болује ли ко међу вама, нека дозове старешине црквене, те нека читају молитву над њим, и нека га помажу у име Господње. И молитва вере помоћи ће болеснику, и дигнуће га Господ, а ако је грехе учинио, опростиће му се... Молите се, дакле, Богу један за другога да оздравите, јер непрестана молитва праведног много може помоћи“ (Јаков. 5, 14-16).“⁴²

„**Света тајна јелеосвећења**. И она је доказ премудрог Божијег промишљања о људима. Као свезнајући, Он све предвиђа, и као милостив припрема излаз из сваке ситуације. Он зна да ће људи, после одвајања од Њега, извора живота и здравља, бити подложни болестима, **па им је припремио лек у виду ове свете тајне**, и препоручио својим апостолима да је врше над болесницима. И апостоли „мазаху уљем (**освећеним, разуме се**) многе болеснике, и исцељиваху“ (Марко 6, 13). Зато свети апостол Јаков

1 Милин, Црква и секте, стр. 339. Нагласак мој.

2 Веронаука у кући, стр. 41-42. Нагласак мој.

препоручује хришћанима **да у болести користе ову свету тајну**: „Болује ли ко међу вама, нека дозове старешине црквене, те нека читају молитву над њим, и нека га помажу уљем у име Господње. И молитва вере по моћи ће болеснику, и подигнуће га Господ; и ако је грехе учинио, опростиће му се“ (Јаков 5, 14-15).¹

Из управо наведених текстова смо сазнали неколико главних података, а то су:

- Св. тајну јелеосвећења установила је „Света Црква“ и она се врши помазањем освећеним уљем и то над тешким болесницима;

- Ова света тајна потиче од апостола који су, „разуме се“ помазивали болеснике *освећеним* уљем;

- Ову свету тајну врше православни свештеници при чему се моле (тј. читају молитве) за исцељење болесника;

- Апостоли препоручују да се над болесним хришћанима врши ова света тајна.

Према мом дубоком уверењу, текстови из православне литературе које сам малочас навео нису у складу ни са оним што произилази из новозаветног учења апостолског хришћанства, нити пак са документима из црквене историје. Оно што је сигурно јесте да православни богослови и у вези овог свог учења о јелеосвећењу, посежу за некоректним тумачењем библијских текстова, противно историјским чињеницама – а све у жељи да докажу ваљаност светопредањског небиблијског научавања.

Да бих доказао да учење о „светој тајни освећења јелеја“ не потиче из Светог писма, пре него што наведем податке из дела Јевсевија Поповића, желим да истакнем једну важну чињеницу – а то је да нам ни сам назив овог сакраманта, „освећење уља“, не даје за право да га повезујемо са било којим новозаветним догађајем. Наиме, уколико је ова св. тајна уистину утемељена на апостолској науци, изгледа невероватно да ниједан Христов ученик није ништа записао о томе да је икада са њихове стране било освећивано уље – за било какве потребе. Наиме, иако су апостоли, као и остале црквене старешине, у првом веку помазивали уљем болеснике и молили се за њихово исцељење, помињање ових догађаја нипошто не доказује постојање „св. тајне јелеосвећења“ – већ постојање праксе „помазивања уљем у име Господње“, што су две потпуно различите ствари. Друго, протојереј Маринковић, наводећи чињеницу да су апостоли имали праксу да помазују болесне и да их тиме лече, говори да се сасвим извесно „разуме“ да је ово уље било најпре освећивано (иако у Библији то нигде не пише). Но, да бих одмах разрешио недоумицу око тога да ли су апостоли заиста освећивали уље или нису, навешћу податке из црквене историје:

„Ни о помазивању болесника (...) тј. са молитвом спојено помазивање, латински *oleum infirmorum*, помазивање, помазивање болесника, и тек од XII. столећа код римокатолика *extrema unctio*, последње помазивање, **не налазимо опширнијих списа, него што се налази у посланици Јаковљевој**; и само се толико зна, да су болеснике дозвани ‘презвитери’

¹ Ж. Маринковић, Најбољи васпитач, стр. 263. Нагласак мој.

помазивали уљем у име Господње, и да су се над њима молили ради олакшања и да је при том даван и опрост грехова.¹

„Освећење воде (...) – воде за свакодневну побожну употребу, а особито за шкропљење лица и ствари – је света радња, која симболички указује на од Бога проглашено и очекивано чистићење, а по саслушању код Бога обредне молитве при освећењу то чистићење и врши; та св. радња потиче још из Ст. Завета; *и вода за крштење, бар касније, прво је освећивана.*² **Сличан разлог је тражио, да се и уље за хризму и за помазање болесника,** као и за касније уобичајено помазивање код крштења **претходно освети.**“³

Очигледно је јасно да из управо наведених података произилази да је освећење уља за помазивање болесника уведено тек много година после апостола, кад и освећење воде за крштење и шкропљење људи и предмета. Јевсевије вели да се о овој „светој тајни“ не зна ништа више од оног што је записано у посланици Јаковљевој, а тамо не постоје никакви подаци о „освећивању уља“ које претходи помазању. Пошто смо већ установили претходно речено, веома је важно да пажљиво проучимо све новозаветне стихове који говоре о лечењу болести помоћу помазања уљем. На тај начин ћемо се још чвршће уверити да православно учење по овом питању није библијски коректно.

Помазивање и исцељивање у Новом завету

Уз стихове из ев. по Марку 6:13 и посланице Јаковљеве 5:14, који говоре о повезаности помазања уљем и исцељивања од болести, у Новом завету се помињу још неки – у ев. по Луки 10:3 (у повезаности са Исаијом 1:6) и у Откривењу 3:18. Пре свега, желим да погледамо значење помазања и лечења у свим назначеним стиховима, с тиме да ћемо текст из посланице Јаковљеве оставити за сам крај.

Оно што бих најпре желео да нагласим јесте да се маслиново уље код древних источних народа – па и код Израиљаца, користило приликом лечења као медицинско средство. Свакако је истина да уље није могло да помогне као лек код многих болести, али код неких сигурно јесте, као што су нпр. ране и убоји. Пророк Исаија сликовито описује отпаднуће Израиља као болесно стање читавог организма, и напомиње:

„Да грјешна народа! народа огрезла у безакоњу! сјемена зликовачкога, синова покваренијех! оставише Господа, презреше свеца Израиљева, отступише натраг. Што бисте још били бијени кад се све више одмећете? Сва је глава болесна и све срце изнемогло. Од пете до главе нема ништа здрава, него убој и модрице и ране гнојаве, ни исцијеђене ни завијене **ни уљем заблажене.**“⁴

1 Ј. Поповић, Општа црквена историја, том први, стр. 435. Нагласак мој.

2 „Вода за крштење *испрва се – зна се извесно – није освећивала*, али је кашње, и то најкашње у III. столећу, прво освећивана.“ Наведено дело, стр. 432. Нагласак мој.

3 Наведено дело, стр. 436. Нагласак мој.

4 Исаија 1:4-6. Нагласак мој.

У Новом завету, у причи о милосрдном Самарјанину, Господ Христос спомиње да су ране повређеног човека биле преливане уљем и вином, ради чишћења и успешнијег зацељења:

„А неки Самарјанин путујући дође до њега и кад виде сажали се, приђе, **прели његове ране уљем и вином те их преви**, па га посади на своје живинче, одведе га у гостионицу и постара се за њега.“¹

У Откривењу Јовановом, Господ Христос сликовито говори о куповању масти ради помазања очију и задобијању здравог (духовног) вида за правилно сагледавање стања у коме се људи налазе:

„Саветујем ти да купиш од мене злата жеженог у огњу – да се обогатиш, и беле хаљине – да се обучеш и да се не покаже срамота твоје голотиње, **и масти – да помажеш своје очи, да видиш**.“²

Као што видимо, помазивање ради исцељења одређених болести спомиње се у Библији и у буквалном – терапевтском смислу, као и преносном значењу – као симбол исцељења од духовне клонулости. Еванђелист Марко у својој књизи спомиње апостолску праксу која се, додуше, не спомиње на другим местима у еванђељима, а која говори о помазивању болесних:

„А које место вас не прими и не послуша вас, излазећи оданде отресите прашину са својих ногу – за сведочанство њима. И отишавши проповедаху да се људи покају, те истераше многе демоне, **помазиваху уљем многе болеснике и лечише их**.“³

Позната је чињеница да је Господ Исус Христос људе углавном исцељивао од болести на непосредан начин, силом своје божанске Речи, без икаквог телесног контакта са њима⁴, а на исти начин су то чинили и апостоли⁵. Међутим, некада су Господ и његови ученици исцељивали болесне тако што су са њима ступали у контакт додиром, полагањем руку, или уз помоћ делова своје одеће⁶. Еванђелист Марко је у 6:13 описао случај да су апостоли лечили болеснике тако што су их помазивали уљем. Ово помазивање и излечење свакако може да буде резултат лековитих својстава уља – чијим се дејством здравствено стање болесника поправљало (треба запазити израз „лечише их“ који подразумева коришћење лековитих материја и природно излечење, а не израз „исцељиваше их“ који би подразумевао чудесност догађаја). Такође, није искључена могућност да се овде ради о „помазивању у име Господње“ – какво се помиње и у Јаковљевој посланици. Ипак, оно што пажљивом проучаваоцу новозаветних списа брзо мора да буде уочљиво јесте да су се околности у вези исцељивања и догађања различитих чудеса у првом веку за време апостола мењале како је време одмицало. Наиме, и сами апостоли су боловали од одређених болести од којих ни сами нису били исцељени, иако су за њим чезнули и за њега се молили. Такав је и при-

1 Ев. по Луки 10:33-34. Нагласак мој.

2 Откривење Јованово 3:18. Нагласак мој.

3 Ев. по Марку 6:11-13. Нагласак мој.

4 Мт. 4:24; Мк. 1:32-34; 10:50-52; Лк. 7:1-10.

5 Мт. 10:8; Дела ап. 5:12-16.

6 Мт. 9:27-31; Мк. 8:22-26; 16:18; Лк. 8:43-48; Јн. 9:6-7; Дела ап. 19:11-12.

мер „врсног исцелитеља“ апостола Павла, који је имао неку физичку болест или неку другу сметњу коју Господ није хтео да од њега уклони (2. Кор. 12:7, 10). Такође, није био чудесно исцељен ни Павлов блиски сарадник Епафродит, који је био на смрт болестан (Фил. 2:27), већ се касније на природан начин опоравио. Исти случај је био и са Трофимом, кога је Павле, због болести морао да остави у Милиту на лечењу (2. Тим. 4:20). Шта више, и за самога Господа Христа пророк Исаија је предвидео да ће бити „болник и вичан болестима“ (Исаија 53:3), без обзира што би могло да се подразумева да Он својом божанском силом може да учини да никада не оболи нити буде подложен слабостима.

Као што је из Новог завета уочљиво, чудесна исцељења су била много чешћа појава у време када је Христос доказивао своје месијанско посланство међу Израиљцима, као и у првим годинама по оснивању Цркве. Нека чуда су очигледно била „резервисана“ само за апостоле и мањи број првовековних хришћана који су поседовали благодатни дар исцељивања болесних (1. Кор. 12:9, 28). Знаменита чуда су била и она које је Христос прорекао (у Мк. 16:17-18), а односила су се на неостављање последица по верујућу особу коју је ујела змија отровница (Дела ап. 28:1-6), говорење чудним новим језицима (Дела ап. 2:1-13, 1. Кор. 12:10), испијање отрова – без његових штетних последица итд. Но, као што сам споменуо раније, како је време одмицало и утврђивала се хришћанска наука, Господ није имао више „разлога“ да кроз апостоле чини онаква чуда као што је то био случај у почетку.¹ Тако, у посланици Јаковљевој читамо о људима који у случају болести треба да позову своје црквене старешине које би се са њима и над њима молиле за оздрављење:

„Злопати ли се ко међу вама? Нека се моли Богу. Је ли ко весео? Нека хвали Бога. Болује ли ко међу вама? Нека дозове црквене старешине, па нека се помолe над њим и помажу га уљем у име Господње. **И молитва вере спашиће болесника, и Господ ће га подићи**; ако је и учинио грехе, биће му опроштено. Исповедајте, дакле, један другом грехе и **молите се Богу један за другог, да будете исцељени**. Много може делотворна молитва праведника.“²

У наведеном тексту увиђамо неколико ствари везаних за један те исти догађај старешинске посете болеснику. Помињу се молитва за оздрављење, помазање уљем (највероватније као видљиви знак невидљивог присуства Светог Духа) и признавање грехова ради њиховог опроштења. Апостол Јаков овде не спомиње само молитву црквених старешина, већ и молитве које треба Богу да узносе и болесник, као и остали верници „једни за друге“. Такође, спомиње се и исповедање грехова „једни пред другима“, а не пред свештеницима (како би православни вероватно желели да овај стих гласи).

1 У послеапостолском периоду су постојање оваквих знамења заступали углавном само јеретици, тј. они који су били припадници разних харизматских покрета против којих се званична (још увек апостолска) Црква борила. Различитих чудеса још увек има у оквиру небиблијских култова и религија, са том назнаком да она сигурно не потичу од Бога. (Види детаљније у поглављу: Поштовање светитеља).

2 Јаковљева посланица 5:13-16. Нагласак мој.

Оно што је посебно важно за исцељење болесника јесте да он мора да посе-
дује и чврсту веру да га Господ може подићи. Јаков наине каже:

„Само нека иште с вером не сумњајући ништа. Јер који сумња сличан је
морском валу који ветар подиже и тера. Тај човек, наине, нека не мисли да
ће добити што од Господа, кад је човек подељене душе, непостојан на свим
својим путевима.“¹

Исти овај услов је важио и у већем броју случајева приликом исцељивања
болесника од стране Господа Исуса Христа, док је овај још ходио земљом.
Еванђелисти су о околностима који су претходили исцељивању неких од бо-
лесника записали следеће:

„И гле, жена која је дванаест година боловала од течења крви, пришавши
одстрага дотаче ресе његове хаљине. Јер говораше у себи: ако само дотак-
нем његову хаљину, бићу спасена. А Исус се окрену и видевши је рече: не бој
се, кћери, **вера твоја спасла те је**. И би спасена жена од оног часа.“²

„Тада одговори и рече јој: о жено, **велика је твоја вера**. Нека ти буде
како желиш. И би излечена њена кћи од онога часа.“³

„А Исус одговори и рече им: заиста вам кажем, ако имате веру и не по-
сумњате, учинићете не само што се догодило са смоквом, него ако и овој
гори кажете: дигни се и баци у море, биће; и *све што затражите у молит-
ви верујући, примићете*.“⁴

Међутим, оно што је такође веома значајно јесте и да се помазање врши
„у име Господње“. Наине, и поред чврсте вере у Господњу свемоћ, па и по
питању Божије способности да у потпуности исцели сваку болест, сваки
хришћанин мора од срца да жуди за испуњењем Божије воље у свом животу.
Зато се, због свога угледања на Христа, мора понашати као Он и приликом
молитве за услишење одређених потреба. Господ је, наине, рекао:

„Јер нисам сишао са неба да чиним своју вољу, него вољу онога који ме
је послао.“⁵

Приликом своје молитве упућене Оцу, и поред изузетно јаке жеље да од
себе уклони сву патњу коју ће му донети распињање на крст, Исус је прихва-
тио Његову вољу – да та молитва не може бити услишена:

„И поведе Петра и двојицу Зеведејевих синова, те поче тужити и плаши-
ти се. Тада им рече: претужна је моја душа до смрти; останите овде и бдите
са мном. И отиде мало даље и паде на своје лице молећи се и говорећи: *Оче
мој, ако је могуће нека ме мимоиђе ова чаша; али не како ја хоћу него
како ти*.“⁶

Господ је и те како био свестан да може да избегне смрт на крсту и у тре-
нутку уништи све своје непријатеље (Мт. 26:52-54), али се добровољно под-
редио вољи свога небеског Оца који га је послао ради спасења човечанства.

1 Јаковљева посланица 1:6-8.

2 Ев. по Матеју 9:20-22. Нагласак мој.

3 Ев. по Матеју 15:28. Нагласак мој.

4 Ев. по Матеју 21:21-22. Нагласак мој.

5 Ев. по Јовану 6:38.

6 Ев. по Матеју 26:37-39. Нагласак мој. Види још и: Мк. 14:36; Лк. 22:42-44; Јн. 18:11.

Овакав став, кога је Господ Христос исказао мора да заступа и сваки нановорођени хришћанин (па макар колико био болестан и желео исцељење), а он гласи: „не како ја хоћу, него како Ти.“

Помазање болесника, дакле, није никакав гарант било чијег исцељења, јер је Божија суверена воља кога ће исцелити а кога не. Такође, уверили смо се да ова „света тајна“ није установљена за лечење тешких болесника (како то православни тврде), јер су и Трофим и Епафродит били веома болесни, а апостол Павле над њима није вршио „свету тајну јелеосвећења“, већ их је након молитве препустио Божијој благодати и природној борби њиховог организма против изазивача болести.

Сасвим је сигурно да су се у првом веку дешавала чудесна излечења болесника. Таквих случајева има и данас. Међутим, ни у оно давно време, као и ово наше модерно, не бивају сви исцељени – а поготово не применом тзв. „свете тајне јелеосвећења“.

Сматрам да из свега претходно реченог о овом сакраменту можемо да закључимо да не постоји библијска оправданост његовог постојања у облику у каквом га пропагира и практикује Источна црква.

Закључак

Сва сазнања која смо стекли приликом изучавања светих тајни у Православљу, а која се заснивају на непогрешивој Божијој Речи – Библији и подацима из црквене историје, недвосмислено указују на чињеницу да учење о њима не потиче из Писма већ у потпуности из „светог предања“. Као што се то показало тачним и у нашим ранијим проучавањима, а што ће постати још очитије у наставку књиге, учење Светог писма се налази у непомирљивој супротности са оним које је проистекло из умова каснијих црквених учитеља, који су своје схватање хришћанских истина обликовали под утицајем нехришћанских религија и филозофија.

Једно од тих касније уведених учења јесте и веровање о Исусовој мајци Марији као небеској царици. У следећем поглављу ћемо се детаљније упознати са овим православним веровањем.